

สังขะเพื่อสังคม

บทเรียนบทบาทพระสงฆ์
กับการพัฒนาสุขภาวะชุมชนและสังคม

ชื่อหนังสือ

สังฆะเพื่อสังคม : บทเรียนบทบาทพระสงฆ์
กับการพัฒนาสุขภาพชุมชนและสังคม

พิมพ์ครั้งแรก

ธันวาคม ๒๕๕๗

จำนวน

๓,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
ชั้น ๓ อาคารสุขภาพแห่งชาติ
๘๘/๓๙ ถ.ติวานนท์ ๑๔ หมู่ที่ ๔ ต.ตลาดขวัญ
อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๘๓๒-๙๐๐๑-๒
เว็บไซต์ www.nationalhealth.or.th
www.samatcha.org

ISBN

๙๗๘-๖๑๖-๗๖๙๗-๓๔-๕

ที่ปรึกษา

ประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนและติดตามการดำเนินงานตามมติ
สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (คสม.)

บรรณาธิการ

นพ.อำพล จินดาวัฒนะ, กรรมการ บรรเทาจิต

บรรณาธิการบริหาร

วิสุทธิ บุญญะไสภิต, พัทธา อุบลสวัสดิ์

เขียน/เรียบเรียง

วีราภรณ์ ประสพรัตนสุข

ประสานงาน

นิภาภรณ์ แสงสว่าง, ศิรินันต์ สุวรรณโมลี, ก.ริมธาร, ว.บุญญา

ศิลปกรรม

สายใจ ปัสตัน

พิมพ์ที่

เชียงใหม่ ชิง

บริษัท พี.ซี.เค. ดีไซน์ จำกัด ๙๘/๕๔๒ ม.๑๑ ต.บางบัวทอง

อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี ๑๑๑๑๐

โทร. ๐ ๒๙๒๗ ๕๔๐๐ fax. ๐ ๒๙๒๗ ๕๕๐๐

ข้อมูลบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สังฆะเพื่อสังคม : บทเรียนบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพชุมชนและสังคม

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๕๗-นนทบุรี สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

144 หน้า

ถอดบทเรียน, นโยบายสาธารณะ, พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ

I. วิสุทธิ บุญญะไสภิต. บรรณาธิการ I. วีราภรณ์ ประสพรัตนสุข บรรณาธิการบริหาร

III.

๑๔๔

ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๗๖๙๗-๓๔-๕

คำนำ

มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง “**พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ**” ที่สมัชชาสุขภาพแห่งชาติจาก ๒๓๔ กลุ่มเครือข่าย ได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๘ - ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๕ ณ ศูนย์นิทรรศการและการประชุมไบเทค บางนา กรุงเทพมหานคร ภายใต้กรอบความคิดหลัก “**ทุกนโยบาย ห่วงใยสุขภาพ**” ได้มีข้อเสนอ รวม ๘ ข้อ ซึ่งหากจำแนกเป็นเป้าหมายการทำงานจะได้ ๔ ระดับ คือ ระดับที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์ที่อาพาธอยู่ ระดับที่มีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ระดับการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ และระดับการสร้างบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสังคมของพระสงฆ์

สำหรับเป้าหมายในระดับการสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมจะปรากฏอยู่ในมติข้อที่ ๕ ที่มีมติว่า “ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในการพัฒนาระบบสุขภาพะของชุมชน” และข้อที่ ๖.๑ ที่มีมติว่า “ขอให้คณะสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนาพัฒนารูปแบบ แนวทาง กระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาสุขภาพะของพระสงฆ์และชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ”

หนังสือ “**สังฆะเพื่อสังคม**” เล่มนี้ ได้นำเสนอผลงาน ประสบการณ์ และแนวคิดของพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสังคม รวม ๔ รูป จาก ๔ ภาค อันได้แก่ “**พระครูอมรชัยคุณ**” หรือ “**หลวงตา**

แซร์” จากจังหวัดนครราชสีมา “พระครูใบฎีกาทรงพล ชยนันโท” หรือ “หลวงพี่แต่ม” จากจังหวัดลพบุรี “พระฤทธิชัย อภิเมธี” หรือ “ตุ๋อ้วน” จากจังหวัดเชียงใหม่ และ “พระครูโสภณคุณาธร” หรือ “พระครูสมปอง” จากจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันมีพระนักพัฒนาที่ทำงานพัฒนาชุมชนและสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อการมีสุขภาวะที่ดีของคนและสังคมอยู่จริง บทเรียนต่าง ๆ จะนำมาสู่การเปิดมุมมองต่อองค์กร หน่วยงานในทุกระดับที่จะเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาวะให้มากขึ้นในโอกาสต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ขอขอบคุณคณะกรรมการขับเคลื่อนและติดตามการดำเนินงานตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (คสมส.) ที่มี นายแพทย์ณรงค์ศักดิ์ อังคะสุวพลา เป็นประธานที่ได้จัดให้มีการถอดบทเรียนครั้งนี้ขึ้น ขอขอบคุณพระสงฆ์ทั้ง ๔ รูปที่ให้เกิดริตเป็นบุคคลต้นเรื่องในครั้งนี้ และขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมจนทำให้หนังสือเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์และเป็นบทเรียนรู้ที่สำคัญเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
พฤษจิกายน ๒๕๕๗

สารบัญ

สารบัญ

ตอนที่ ๑
สิ่ง
เพื่อสังคม
หน้า ๖

ตอนที่ ๒
หลวงตาแฮก
หน้า ๔๒

ตอนที่ ๓
หลวงพี่ทรงพล
หน้า ๕๐

ตอนที่ ๔
ตุ๊จวน
หน้า ๕๒

ตอนที่ ๕
พระครูสุมปน
หน้า ๕๗

ตอนที่ ๖
ภาคผนวก
หน้า ๑๓๗

ตอนที่
๑

สังขะเพื่อสังคม

• จ . บุ ญ ฐ ๑

ระสงฆ์ จัดเป็นรัตนะหนึ่ง ในจำนวนรัตนะสาม หรือ พระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ

พระสงฆ์ ได้แก่ ภิกษุในพระพุทธศาสนา สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังคำสั่งสอนแล้ว เกิดความเลื่อมใส ต้องการจะได้บรรลุนิพพานตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ปฏิบัติตามธรรมและวินัยที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับภิกษุ จำนวน ๒๒๗ ข้อ

ในทางพระพุทธศาสนา แบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ **พระอริยสงฆ์** และ **สมมติสงฆ์**

พระอริยสงฆ์ คือ ภิกษุผู้รู้แจ้งธรรมผู้ปฏิบัติตามคำสอนของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้บรรลุนิพพานรู้แจ้งสามารถกำจัดกิเลสค้นหา อุपाทานได้ตามภูมิชั้นของตน ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ตามลำดับ

ส่วน **สมมติสงฆ์** คือ พระภิกษุผู้ได้รับการอุปสมบทถูกต้องตาม ธรรมวินัยแล้วอุทิศตนเพื่อการศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยตาม ความสามารถของตน ที่เรียกว่า สมมติสงฆ์ หรือสงฆ์โดยสมมติ ก็เพราะ

ว่าเป็นภิกษุตามพระวินัยด้วยวิธีอุปสมบทรับรองกันว่าเป็นอุปสัมบันหรือเป็นภิกษุขึ้น

ในวงการพระพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับกันว่า พระสงฆ์มีความสำคัญอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

หนึ่ง : พระสงฆ์เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญ เป็นที่มุ่งสนองประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เข้ามาฝึกฝนพัฒนาตนเอง และนำหลักธรรมมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

สอง : พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นองค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัย และเป็นสาวกผู้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า และเผยแผ่ให้พุทธศาสนิกชน

สาม : พระสงฆ์เป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติหรือเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา คือ ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการบวช และมีหน้าที่ยึดหลักอันประกอบด้วยธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก คือ มีทั้งการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันเวลาผ่านไป บทบาทของพระสงฆ์ก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังเช่นบทวิเคราะห์ของ **พระมหาดร.เสรี พุทธรุขิโต** อาจารย์ประจำรายวิชา การสังคมสงเคราะห์แนวพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ได้นำเสนอบทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละช่วงยุคตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ผ่านทางสังคมออนไลน์ไว้อย่างน่าสนใจว่า

บทบาทพระสงฆ์ในสมัยสุโขทัย

ใน พ.ศ. ๑๘๒๐ เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ได้อาราธนาพระมหาเถรสังฆราชจากนครศรีธรรมราชเข้ามาพำนัก ณ วัดอรุณญิก ในกรุงสุโขทัย ในทุกวันนี้พระ องค์ได้นิมนต์พระเถรานุเถระมานั่งบนโขดหินกลางดงตาลที่ทรงให้ปลูกไว้ เพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชน ฉะนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ จึงเป็นบทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจแก่

ประชาชน ตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดิน พร้อมกันนั้น ประชาชนก็มีความพอใจและศรัทธาอย่างมากในบทบาทเช่นนี้ของ พระสงฆ์

ต่อมาใน พ.ศ. ๑๘๙๗ พระเจ้าลัทธิทศตรีย์สุโขทัยองค์ต่อมา ได้ อาราธนาพระสมณะเถระจากเมืองลังกามาสู่สุโขทัย หลังจากนั้น พระองค์ ได้ทรงออกผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดอรุณญิก และได้ทรง พระราชทานหนังสือเตมูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง พร้อมทรงสั่งสอน ศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เอง และนิมนต์พระสงฆ์เข้าเรียน พระไตรปิฎกในมหาปราสาท โปรดให้พิมพ์จำลองพระพุทธรูป ทรงสร้าง พระมหาธาตุ บรรจุพระสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากลังกา และปลูกต้น ศรีมหาโพธิ์จากลังกาไว้หลังพระมหาธาตุนั้น

จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้เน้นหนักไปทางวรรณกรรม พัฒนาศีลธรรมและจิตใจของประชาชน พร้อมกับการก่อสร้างวัดวาอาราม และเจดีย์ต่าง ๆ ตลอดจนถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

บทบาทพระสงฆ์ในสมัยอยุธยา

พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยาได้รับอิทธิพลของพราหมณ์เข้ามา มาก พิธีกรรมต่าง ๆ ได้ปะปนพิธีของพราหมณ์ เน้นความขลังความศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์เข้ามาปะปนอยู่มาก ประชาชนมุ่งเรื่องการบุญการกุศล สร้างวัดวาอาราม สร้างปูชนียวัตถุ บำรุงศาสนาเป็นส่วนมาก ในสมัยอยุธยาต้องประสบกับภาวะสงคราม กับพม่า จนเกิดภาวะวิกฤตทางศาสนาหลายครั้ง

พระมหากษัตริย์ ในสมัยนี้ ก็ได้เป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย ในตอนต้นของกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์ ขุนนาง ข้าราชการตลอดจนราษฎร ศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนา มาก นิยมทำบุญและสร้างวัดกันมาก ตลอดจนสร้างธรรมเนียมที่ถือว่าลูกชาย จะต้องบวชเรียนอย่างน้อย ๑ พรรษา เพื่อให้ได้รับการอบรมจากพระ ศาสนาและเป็นการสนองคุณมารดาบิดา ดังนั้น วัดจึงเป็นทั้งโรงเรียน ให้การศึกษาอักษรศาสตร์ ตลอดจนวิชาอื่น ๆ แก่กุลบุตร เป็นสโมสร ซึ่งประชาชนจะมีโอกาสพบปะสังสรรค์กัน ในวันทำบุญหรือวันเทศกาล

นักชัตถุภักษ์ วัดเป็นทั้งโรงพยาบาลและเป็นทั้งที่ระงับคดีวิวาทของชาวบ้าน จึงกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า ชีวิตของชาวไทยสมัยอยุธยามีวัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งพำนัก

บทบาทของพระสงฆ์ในยุคราชอาณาจักรนี้คงจะสันนิษฐานได้ว่า นอกจากบทบาทในการอบรมศีลธรรมตามปกติแล้ว ยังทำบทบาทในการสอนวิชาการทางโลกแก่ชุมชน บทบาทในการประสานความขัดแย้งในชุมชน และบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน

อย่างไรก็ตามในตอนปลายกรุงศรีอยุธยาบ้านเมืองมีสงครามกับพม่าบ่อยครั้ง พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงไม่ได้สนใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ แต่หันไปสนใจการบำเพ็ญเพียรทางจิตเพื่อให้บรรลุอิทธิปาฏิหาริย์และสนใจการปฏิบัติทางไสยศาสตร์ ส่วนประชาชนนอกจากจะสนใจการทำบุญทำทาน และการก่อสร้างวัตถุทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหารและพระพุทธรูป เป็นต้น ก็ยังหมกมุ่นในประเพณีพิธีกรรม โดยไม่ได้สนใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุนิพพาน โดยเฉพาะปลายสมัยอยุธยา คนไทยหมกมุ่นเรื่องไสยศาสตร์มาก เช่น ชอบฝึกฝนคาถาอาคมและเลขยันต์ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบ้านเมืองต้องเผชิญศึกสงครามบ่อยครั้ง จนทำให้ประชาชนขาดความมั่นคงทางจิตใจ

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ นอกจากจะเป็นบทบาทในการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ และก่อสร้างศาสนาสถานแล้ว ยังทำบทบาทในการสอนวิชาการทางโลกแก่ชุมชน และบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน รวมทั้งบทบาทในการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์และความขลัง เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้แก่ประชาชน ในภาวะสงครามอีกด้วย

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ ได้เปลี่ยนไปอย่างมากโดยเฉพาะในรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางตะวันตก พระองค์ได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้ทันสมัยอย่างกว้างขวาง มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้มีพระอาจารย์สอนหนังสือภาษาไทย และสอนเลขทุก ๆ อาราม โดยให้พระสงฆ์รับภาระช่วยการศึกษาของชาติ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงตามวัดต่าง ๆ (โรงเรียน หลายโรงเรียนจึงมีชื่อวัดนำหน้าจนถึงปัจจุบัน) และใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ประกาศให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เอาใจใส่สั่งสอน คุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน และฝึกสอนวิชาความรู้ต่าง ๆ แก่ กุลบุตร

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนี้ นอกจากจะมีบทบาทในการพัฒนา ศิลธรรมและจิตใจ เช่นสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ยังมีบทบาทในการ สั่งสอนวิชาการสมัยใหม่แขนงต่าง ๆ แก่ประชาชนในสังคมอีกด้วย

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมในประวัติศาสตร์ไทย ส่วน ใหญ่แล้วคล้ายกับสมัยพุทธกาล สมัยพระเจ้าอโศก และสมัยลังกา คือ บทบาทในการพัฒนาศีลธรรมและจิตใจ การเป็นที่ปรึกษาศีลธรรม และ จิตใจบทบาทในการช่วยสงเคราะห์ประชาชนในสังคมการประสานความ ขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ที่ต่างกันบ้างคือ บทบาทในการทำ เครื่องรางของขลังและบทบาทในการให้ความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ทางโลก แก่ประชาชนในสังคม นอกจากนี้ ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้พระสงฆ์ทำบทบาท ประการหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงประวัติศาสตร์ ไทย คือความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระสงฆ์ จะเห็นได้ชัด ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช สมัยลังกา และในประวัติศาสตร์ไทย

พระมหากษัตริย์ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทต่าง ๆ ของพระสงฆ์เป็นอย่างดี อีกประการหนึ่ง คือสภาวะของสังคม ก็มี ส่วนทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน จะเห็นได้ชัดว่า ในปลายสมัยอยุธยาที่พระสงฆ์ต้องแสดงบทบาททางไสยศาสตร์ เครื่องราง ของขลังและสอนวิชาการทางโลกแก่คนในชุมชนเพิ่มขึ้นจากปกติ

ในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ ๙ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็นต้นมา) ได้ มีการส่งเสริมพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

ด้านการศึกษา ประชาชนได้สนใจศึกษาพุทธศาสนามากขึ้นตาม ลำดับ ได้มีการจัดตั้งสมาคม มูลนิธิทางพุทธศาสนาเพื่อการศึกษามากมาย มีการจัดตั้งชมรมพุทธศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา ต่าง ๆ ดังเช่น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้ประกาศตั้งเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธรศาสนาขึ้น เมื่อวันที่ ๙

มกราคม ๒๔๙๐ และเปิดการศึกษาเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๙๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนการศึกษาของพระสงฆ์ได้มีการยกระดับมาตรฐานการศึกษา เช่น ยกระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง คือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และมีนโยบายจะเปิดระดับปริญญาเอกในอนาคต ได้มีการรับรองวิทยฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยสากลทั่วไป และได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง โดยรัฐสภาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ มีชื่อว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ปัจจุบันนี้ได้มีวิทยาเขตต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ พะเยา แพร่ ลำพูน นครสวรรค์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย นครปฐม นครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนการศึกษาด้านอื่นได้มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญระดับประถมปลาย และ ม.๑ ถึง ม.๖ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเป็นแห่งแรก ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพื่อเปิดการสอนพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน จนได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ

ด้านการเผยแผ่ ได้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทั้งในและต่างประเทศ ในประเทศไทยได้มีองค์กรเผยแผ่ธรรมในแต่ละจังหวัด โดยได้จัดตั้งพุทธสมาคมประจำจังหวัดขึ้น ส่วนพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเผยแผ่มากขึ้น โดยใช้สื่อของรัฐ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเอาวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาภาคบังคับแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ ม. ๑ ถึง ม. ๖ พระสงฆ์จึงได้มีบทบาทในการเข้าไปสอนในโรงเรียนต่าง ๆ มีการประยุกต์การเผยแผ่ธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการบรรยาย ปาฐกถา และเขียนหนังสืออธิบายพุทธธรรมมากขึ้น ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในต่างประเทศได้มีการสร้างวัดไทยในต่างประเทศหลายวัด เช่น วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นวัดไทยแห่งแรกในต่างประเทศ ต่อจากนั้นได้มีการสร้างวัดไทยในประเทศตะวันตก คือ วัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จเปิด เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

นับเป็นวัดไทยวัดแรกในประเทศตะวันตก ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้มีการสร้างวัดแห่งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่นครลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ชื่อว่า วัดไทยลอสแอนเจลิส นอกจากนั้นได้มีองค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยได้จัดให้มีการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศขึ้นประจำทุกปี เพื่อส่งไปเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะทางตะวันตก ปัจจุบันนี้ชาวตะวันตกได้หันมาสนใจพุทธศานากันมาก ปีพ.ศ. ๒๕๐๘ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น ณ ประเทศไทย (พ.ส.ล.) เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวพุทธทั่วโลก

ด้านพิธีกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เป็นพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์ ให้เป็นพิธีของรัฐบาล เรียกว่า “รัฐพิธี” โดยให้กรม กระทรวงต่าง ๆ เป็นผู้จัดให้มีงานส่งเสริมพระพุทธศาสนาช่วงวันวิสาขบูชาของทุกปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จแทนพระองค์ในพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา ณ พุทธมณฑล ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ

บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เริ่มจากปี ๒๕๐๓ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ บริหารประเทศ ได้วางนโยบายการพัฒนาประเทศ เรียกว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ โดยเห็นว่า พระสงฆ์เป็นที่เคารพและยอมรับของชาวไทย โดยเฉพาะในด้านผู้นำทางจิตใจ การส่งเสริมให้พระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมแก่ประชาชน น่าจะได้ผลดีมากกว่าบุคลากรของรัฐ จึงประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ทำให้พระสงฆ์เข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของรัฐบาล

ในขณะเดียวกัน ผลจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ก็ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นแก่สังคมหลายด้าน เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ของคนในเมืองและชนบท เห็นได้ชัดจากรายงานผลการประเมินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาจะพบว่า มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของกลุ่มคนรวยกับกลุ่มคนจนกลุ่มที่ยากจนที่สุด ที่แตกต่างกันเกือบ ๒๐ เท่า นอกจากนั้นยังมีความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

ระหว่างเมืองและภูมิภาค ปัญหานี้เชื่อมโยงถึงการอพยพเข้าหางานทำในเมืองของคนในชนบท ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ แก่สังคมมากมาย ดั่งข้อสังเกตของ น.พ.ประเวศ วะสี กล่าวไว้นานแล้วว่า “ชาวชนบทโดยทั่วไป ไม่สามารถอยู่กันอย่างอบอุ่นพร้อมหน้าพ่อแม่ลูกเมีย เนื่องจากต้องแยกย้ายไปหากินโดยเข้าไปเป็นกรรมกรบ้าง คนใช้ในบ้านบ้าง โสเภณีบ้าง และอื่นๆ เป็นสภาพบ้านแตกที่นำเวทนายิ่งนัก ประชาชนส่วนใหญ่มีความทุกข์ใจเพิ่มขึ้น มีความไม่สมหวัง และขัดข้องในชีวิตและสังคมด้วยประการต่างๆ สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์เสื่อมทรามลงอย่างที่พูดกันทั่วไปว่าจิตใจหรือมนุษยธรรมเสื่อมทรามลงทุกที ฯลฯ”

นอกจากนั้นยังมีปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากประเทศได้พยายามพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้ต้องมีการระดมทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะ ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ประมงและแร่ธาตุมาใช้ในอัตราที่สูงเกินกำหนด พร้อมกับการบริหารจัดการทรัพยากรหย่อนประสิทธิภาพ พื้นที่ป่าของประเทศจึงลดลงเห็นได้จากปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ป่าลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๒๘ ของพื้นที่ทั้งหมด รวมทั้งเกิดปัญหา น้ำเน่า อากาศเสีย เสียงรบกวน กากของเสียและสารอันตรายเพิ่มปริมาณสูงขึ้น ปัญหาเหล่านี้กระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชนโดยตรง

อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์สมัยนี้ ได้รับการสนับสนุนด้านแนวคิดและทรัพยากรจากประชาชนในท้องถิ่น นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านอีสาน และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา เป็นต้น เนื่องจากพวกเขาคิดว่า ถ้าพึงรัฐบาลและองค์กรพัฒนาเอกชนคงไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม จำต้องอาศัยความร่วมมือจากพระสงฆ์ด้วย เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังเป็นที่เชื่อถือและเคารพของประชาชนเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันจึงขยายออกไปอย่างกว้างขวาง จากในอดีตอย่างมากมาย ซึ่งพอจะแบ่งได้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทการพัฒนาจิตใจของประชาชน คือการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ และการเป็นที่พึ่งให้ความร่วมมือทางจิตใจ

๒. บทบาทการส่งเสริมการศึกษาของประชาชนและเยาวชน
๓. บทบาทการช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
๔. บทบาทการเป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยการช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในหมู่บ้าน
๕. บทบาทการเป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐถือปูน ปรับปรุงการเกษตร และการรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ เป็นต้น
๖. บทบาทการเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน คือการช่วยวางแผนแนะนำ และสนับสนุนงานของชาวบ้าน ในโครงการพัฒนาต่าง ๆ
๗. บทบาทการสงเคราะห์ชุมชน คือการช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ในปัจจุบันมีพระภิกษุหลายรูปที่ทำบทบาทด้านนี้
- จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ในแต่ละยุคมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้น โดยในสมัยสุโขทัยพระสงฆ์มีบทบาทด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ทางด้านวรรณกรรมโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้อุปถัมภ์ และมีการสร้างวัดในทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นก็มีบทบาทคล้าย ๆ กัน แต่พอมาถึงตอนปลายของกรุงศรีอยุธยาาก็เกิดศึกสงครามขึ้น ทำให้พระสงฆ์หันมาให้กำลังใจประชาชน โดยการเน้นหนักไปทางด้านเครื่องรางของขลัง ในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงโดยราชกาลที่ ๕ ได้ปฏิรูปสังคมในหลาย ๆ ด้านโดยเฉพาะโรงเรียนได้ย้ายออกจากวัดอย่างชัดเจน และพระสงฆ์ก็มีบทบาทในการสอนทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ประชาชน ในปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์มีความหลากหลายขึ้น เพราะเป็นยุคแห่งเทคโนโลยี พระสงฆ์ต้องพัฒนาตนเองขึ้นเพื่อให้รู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ได้ทำการศึกษาวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน แต่มีงานวิจัยชิ้นหนึ่งของ “พระเลิศพิพัฒน์ จันทปัญญา” เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์” และได้เผยแพร่

ผลงานไว้ในวารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๔ ได้จำแนกบทบาทพระสงฆ์ โดยมองเริ่มจากบทบาทภายในของคณะสงฆ์เอง แล้วส่งผลต่อสังคม ต่อชุมชนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น จะมี ๕ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ กล่าวคือ

บทบาทด้านการปกครอง เป็นการมองจากการปกครองภายในของพระสงฆ์เอง เป็นการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล คือดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพ่อปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ ดังปรากฏตัวอย่างที่เป็นต้นแบบให้เห็นชัดเจน คือ หน้าที่ของสังฆวิหาริกที่จะพึงปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิหาริก ตั้งจิตสนิทสนมในกันและกัน ให้พระอุปัชฌาย์สำคัญสังฆวิหาริกจนบุตร ให้สังฆวิหาริกนับถือพระอุปัชฌาย์จนบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ ต่างจะมีความเคารพเชื่อฟังกันและกัน ย่อมถึงซึ่งความเจริญอกงามในธรรม ตรัสสั่งให้พระอุปัชฌาย์และสังฆวิหาริกให้อื้อเพื่อประพฤติดต่อกัน หน้าที่ของสังฆวิหาริกจะพึงกระทำต่อพระอุปัชฌาย์เรียกว่า อุปัชฌายวัตร และหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์จะพึงปฏิบัติต่อสังฆวิหาริก เรียกว่า สังฆวิหาริกวัตร และอาจารย์วัตร หน้าที่ของศิษย์ที่จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ อันเดวาสิกวัตร หน้าที่ของอาจารย์จะพึงปฏิบัติต่อศิษย์ ทั้งสองฝ่ายต่างก็อื้ออาทรต่อกัน มิไม่ตรีจิตต่อกัน

บทบาทด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ในบทบาทด้านการศึกษานี้ หากจะมองบทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่มรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังคมสงฆ์ หมายถึงเข้าสู่วิถีแห่งการศึกษาและแท้จริงแล้ววิถีชีวิตของชาวพุทธ ก็คือวิถีชีวิตของผู้ต้องศึกษาทั้งสิ้น เพราะตราบไต่ที่ยังไม่บรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นั้นหมายถึงยังต้องเป็นผู้ที่ต้องศึกษาที่เรียกว่ายังเป็นพระเสาะบุคคล คือยังต้องศึกษาอยู่และสิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษา คือยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่า ไตรสิกขา

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ตั้งแต่อดีตมา

จนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านการศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทางรัฐบาล ไม่สามารถจัดการศึกษาบริการได้ทั่วถึง อันได้แก่ กลุ่มประชากรที่ด้อย โอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อยโอกาส ทางการศึกษา ก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การศึกษา ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้อง ใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ทุนจากประชาชนโดยตรงทั้งที่อยู่อาศัย อาหารและในการใช้จ่าย แม้จะมีส่วนหนึ่งที่เรียนจบแล้วที่ทางฝ่ายคณะ สงฆ์ยังไม่ได้ใช้งาน แล้วท่านเหล่านั้นลาสมณเพศออกไปทำงานให้ ทางรัฐบาลโดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน หากมองอย่างนี้แล้วจะเห็นได้ว่าคณะ สงฆ์ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์รัฐบาลด้วย ไม่เพียงแต่ได้ช่วยอนุเคราะห์กับ ประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ตาม บทบาท ของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้ อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือ จัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรที่แน่นอนและอีกที่ จัดอย่างไม่เป็นระบบ อาจเป็นลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษา การให้ทุนในการสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เป็นต้น

บทบาทด้านการเผยแผ่ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือมีหน้าที่ ศึกษาเรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพระธรรม คำสอนนั้นแล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย นี่จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์ สาวก การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์แสดง ธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจ ที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่แล้ว และนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึง ประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้ แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่าง ๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมะ หรือคำสอนที่เป็นพระพุทธานุศาสนานับได้ว่าเป็นสาระในพระพุทธานุศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริง

แล้ว คำว่า “ธรรม “ นั่นก็คือ “ธรรมชาติ” นั่นเอง

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิต หรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาล วันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็น ปกติและในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุย สนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็ แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิด แล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วง เวลาสั้น ๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนัก ตระหนักในบทบาทเหล่านี้้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญ ไต ๆ ทั้งสิ้นในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญ แต่ประเด็น สำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้ จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่ อยากรจะกล่าวด้วยว่าขอให้การ เรียนรู้เป็นศูนย์กลาง อันเป็นจุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้ฟัง ที่จะเป็นจุด เปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคน ที่จะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ ในด้านใด

บทบาทด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ บทบาท ด้านนี้ของพระสงฆ์หากพูดไปแล้วนับว่ามีความสำคัญไม่น้อย เพราะต้อง คำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย ความเป็นพระพุทธศาสนา อยู่ในที่ด้วย เพราะสร้างวัด สร้างศาสนวัตถุต้องให้เป็นเอกลักษณ์ที่ดำรง ไว้ซึ่งความเป็นพุทธ คำว่าความเป็นพุทธกับความเป็นไทยนั้นหมายถึง สิ่งเดียวกัน เพราะความเป็นไทยมาจากรากฐานของความเป็นพุทธ มา จากรากฐานแห่งความคิดอันเป็นพุทธ พระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในเชิง ของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพราะวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของปวง ชนชาวไทย

ด้านสาธารณสงเคราะห์ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณ สงเคราะห์ เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกภาพมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตัวท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการ

อำเภอ อนามัยตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักริมทาง ทำบ่อน้ำทำ สะพาน ฯลฯ หากมองลึกกลงไปถึงการพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้ พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยติด เหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคย ลุ่มหลงในไสยศาสตร์ที่เคยมงายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจ ของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพสอนให้ขยันเก็บ ออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรูหรา หลงตามค่านิยม ที่ผิด ๆ (ค่านิยมที่ไม่่น่านิยม) สอนให้คนที่อยู่ในสังคม เช่น สอนให้รู้จัก เลือคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอน ให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตนรู้จักฐานะของตน

ด้านการก่อสร้าง การพัฒนาศาสนวัตถุ โดยเริ่มจากการสร้าง ศาสนวัตถุภายในวัดของพระสงฆ์ สร้างเพื่อให้เป็นที่สะดวกแก่การศึกษา ธรรมปฏิบัติธรรม มิใช่เป็นการสร้างเพื่ออวดอ้างบารมี แข่งขันความ ฟุ่มเฟือยหรูหราเอาบาทบาททั้งหมดมาทุ่มเทกับบทบาทด้านการก่อสร้าง บางวัดสร้างโบสถ์มาจนเจ้าอาวาสตายไป ๔ - ๕ รูป โบสถ์ยังไม่เสร็จ ประการต่อมาศิลปะที่สร้างควรมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ความเป็น พุทธให้ปรากฏเหลืออยู่คู่กับสังคมไทยเรา คือพอมองเห็นศาสนวัตถุแล้ว ให้เป็นสิ่งแทนของความเป็นพระพุทธรศาสนาไว้ แต่เท่าที่เห็นศาสนวัตถุ กลายเป็นสิ่งแทนสังคมบริโภคนิยม ไม่เหลือความเป็นสังคมพุทธให้เห็น แม้แต่นิด จึงขอฝากทัศนะไว้ด้วยความห่วงใย

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นบทบาทของพระสงฆ์ และเป็นบทบาทจริง ในทางปฏิบัติ ที่พระสงฆ์ที่ต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลัก ๔ ด้าน อันได้แก่ **ด้านการปกครอง** ต้องปกครอง โดยธรรม เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา **ด้าน การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์** ทั้งที่พระสงฆ์กันเอง สอนพระเณร ด้วยกันเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูก ต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้จรรยา ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิจิตร ที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข **บทบาทด้านการเผยแผ่** งานเผยแผ่ เป็นงานที่นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่

ประชาชน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญ ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ ใช้คำว่าไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศวิถีชีวิตอย่างพรหม อันเป็นชีวิตที่ประเสริฐ นั้นหมายถึงพระสงฆ์จึงเป็นแบบอย่างที่ดีของการดำเนินชีวิตของสังคมชาวบ้านที่ดีสืบต่อไปอย่างยั่งยืน

พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพะ

จากการพูดคุยกับ**พระครูอมรชัยคุณ** หรือ **หลวงตาแฉร์** พระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดมิติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติว่าด้วยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพะ” ในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ เมื่อปลายปี ๒๕๕๕ ทำให้รู้ว่า

เบื้องหลังคือประสบการณ์จริงที่หลวงตาแฉร์ ได้ทำงานในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะการขับเคลื่อนงานสวัสดิการสังคมให้กับพระสงฆ์และการขับเคลื่อนงานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด ทำให้หลวงตาได้เห็นปัญหาที่กำลังถาโถมในวงการพระพุทธศาสนาอันคลอนเหตุนะเพราะปัญหาสุขภาพของตัวเอง

จากสภาพปัญหาในระดับจังหวัดยังพบว่า ขนาดปัญหามันรุนแรงขนาดนั้น แล้วถ้ามองภาพใหญ่เป็นปัญหาระดับชาติ ครอบคลุมพระภิกษุสงฆ์ที่มีราว ๓ แสนห้าหมื่นรูป กระจายอยู่ในวัดและสำนักสงฆ์เกือบ ๔ หมื่นแห่งทั่วประเทศ สภาพปัญหาคงรุนแรงมากมายหลายเท่า

ความไม่แน่นอนจิตใจ ทำให้อันนี้มิติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติว่าด้วยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพะ” ที่มีสาระรวม ๔ ข้อ คือ

๑. ขอให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนองงานคณะสงฆ์) เป็นหน่วยงานหลักในการประสานกับกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม สถาบันวิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนและภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังนี้

๑.๑ พัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและสถานการณ์ด้านสุขภาพ

๑.๒ ร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา ดำเนินการจัดทำแผน

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน

๑.๓ ดำเนินการและพัฒนารูปแบบขึ้นทะเบียนพระสงฆ์ และจัดทำระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์ทั่วประเทศเพื่อประโยชน์ด้านสิทธิและสวัสดิการ อันพึงมีพึงได้ของพระสงฆ์ โดยให้คำนึงถึงความถูกต้องของสถานะความเป็นพระสงฆ์

๑.๔ ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาคณะสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา โดยมีภิกษุเป็นแกนนำในการดำเนินการเพื่อดูแลสุขภาพตนเองและพระสงฆ์ในพื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาพของชุมชน โดยคำนึงถึงการพัฒนาจิต เช่น การทำสมาธิภาวนา การเดินจงกรม ทั้งนี้ให้มีการสนับสนุนภิกษุได้เข้าศึกษาเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

๑.๕ ร่วมกับองค์กรชุมชน ในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ในพื้นที่ ให้ครอบคลุมและทั่วถึง

๑.๖ ร่วมกับคณะสงฆ์ กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับ “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ไว้ในหลักสูตรต่างๆ ของพระสงฆ์ ได้แก่ หลักสูตรการอบรมพระสังฆาธิการ หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ หลักสูตรพระธรรมจาริก และหลักสูตรพระสงฆ์นักพัฒนา

๒. ขอให้กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน/ภาคี/เครือข่าย ที่ให้บริการด้านสุขภาพทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะสงฆ์ ชุมชน และภาคประชาชน ในพื้นที่ ดำเนินการ

๒.๑ พัฒนาระบบและรูปแบบการบริการด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพเบื้องต้น การตรวจคัดกรองโรคเรื้อรัง การติดตามเยี่ยมและการดูแลพระสงฆ์ที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ทูพพลภาพ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

๒.๒ รณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักในการถวายสังฆทาน ด้วยอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่เป็นโทษต่อสุขภาพพระสงฆ์ และหลีกเลี่ยง

หรือดเว้นสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุหรี่ปุหรี่ที่จะก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง

๓. ขอให้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้บริการของสถานบริการสาธารณสุข เพื่อให้เอื้อให้พระสงฆ์ได้เข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข สามารถรับบริการได้ทุกสถานบริการสาธารณสุขของรัฐและเอกชนที่เป็นเครือข่ายบริการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพในพื้นที่

๔. ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ส่งเสริมสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่ง และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทำการศึกษาวิจัยและสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับกรดแลคติกสุขภาพพระสงฆ์ รวมทั้งพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์

๕. ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน

๖. ขอให้คณะสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา

๖.๑ พัฒนารูปแบบ แนวทาง กระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ

๖.๒ ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการพัฒนาวัดให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานวัดส่งเสริมสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามแผนงานที่จะกำหนดขึ้นร่วมกัน

๗. ขอให้สมาชิกสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ส่งเสริมสนับสนุน และนำประเด็น “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพระดับเคลื่อนในระดับพื้นที่ต่อไป

๘. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ รายงานความก้าวหน้าต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๗

หากศึกษามติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติทั้ง ๘ ข้อข้างต้นจะพบว่ามีเป้าหมายการทำงานใน ๔ ระดับ คือ ระดับที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์ที่อาพาธอยู่ ระดับที่มีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ระดับการพัฒนาสุขภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของพระสงฆ์ และระดับการ

สร้างบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสังคมของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและสังคมจะปรากฏอยู่ในมติข้อที่ ๕ ที่มีมติว่า “ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน” และข้อที่ ๖.๑ ที่มีมติว่า “ขอให้คณะสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาพัฒนารูปแบบ แนวทาง กระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ”

ซึ่งมติทั้ง ๒ ข้อ มีเจตนารมณ์สำคัญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดกว้างให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาสุขภาพชุมชน และตัวพระสงฆ์ก็ต้องมีการพัฒนาตัวเองเพื่อเข้าไปแสดงบทบาทร่วมในการพัฒนาที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ด้วย

และต่อไปนี้ คือตัวอย่างพระสงฆ์นักพัฒนาที่นำมาเป็นบุคคลต้นเรื่อง ๔ รูปจาก ๔ ภาค พระคุณเจ้าทั้ง ๔ รูปต่างแสดงบทบาทที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายงานที่พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูปต่างตรงกัน คือความมีสุขภาพที่ดีของคน ชุมชนและสังคม

หลวงตาแฮร์ : พระนักพัฒนาหัวใจกินรี้อย

พระครูอมรชัย
คุณ หรือ หลวงตาแฮร์
พนเจรพัฒนา หรือ
หลวงตาแฮร์ พระภิกษุ
นักพัฒนาวัย ๖๒ เจ้า
อาวาสวัดอาศรมธรรม
ทายาทที่ตั้งอยู่ตำบล
มิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว

จังหวัดนครราชสีมา พระสงฆ์ผู้ไม่เคยหยุดนิ่ง ทุกวินาทีคือการครุ่นคิดและทำ เพื่อให้ประชาชนได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากครอบครัวทหาร ที่ได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดาเป็นอย่างดี ชีวิตต้องมาหักเหเมื่อตนเองป่วยในช่วงวัยก้าวเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นจึงหันมา

สนใจศึกษาระยะขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าบวชเป็นสามเณรและ
พระภิกษุในเวลาต่อมา

เมื่อบวชแล้วก็เริ่มเสาะหาเส้นทางสายธรรม ได้มีโอกาสไปเรียนรู้
หลักธรรมกับ “ท่านพุทธทาส” และ “หลวงพ่อบัณฑิตปัญญานันทภิกขุ” และ
เข้าไปรับผิดชอบโครงการอบรมธรรมทายาท และโครงการแผ่นดินธรรม
แผ่นดินทอง ในพื้นที่ภาคอีสานมาหลายปี

ด้วยความสนใจงานพัฒนาทำให้โครงการที่หลากหลายเข้ามาอาศัย
ภาวะการนำของหลวงตา โดยเฉพาะโครงการ “กองทุนเพื่อการลงทุน
ทางสังคม” หรือ “กองทุน SIF” ที่นับว่าเป็นฐานทุนสำคัญในการ
ทำงานพัฒนาในเวลาต่อมา

หลวงตาเข้าไปร่วมทำงานโครงการพัฒนาอาสาสมัครสาธารณสุข
ประจำวัด หรือ อสว. กับทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา
ตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นงานที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้หลวง
ตาเห็นปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ค่อย ๆ ชัดขึ้น จนในที่สุดนำมาถึง
ความคิดในการแก้ไขปัญหามาในเชิงระบบด้วยการใช้มาตรการเชิงนโยบาย
สาธารณะ

การเกาะเกี่ยวสร้างเครือข่ายเป็น “เครือข่ายสังฆะพัฒนา” โดย
เริ่มจากเครือข่ายในจังหวัดนครราชสีมาอันเป็นจังหวัดที่ตั้งของอาศรมที่
หลวงตาจำพรรษา แล้วค่อย ๆ ขยายไปในจังหวัดใกล้เคียง ๔ - ๕
จังหวัด และขยายไปจนเกิดเครือข่ายสังฆะพัฒนาภาคอีสาน และทั้ง
ประเทศ ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการทำงานเชิงพัฒนา

นอกเหนือจากการเป็นผู้ขยายแนวคิดเชิงพัฒนาไปยังพื้นที่ต่าง ๆ
ทั้งในจังหวัดนครราชสีมาและในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ แล้ว ยังมีการริเริ่ม
งานสำคัญขึ้นภายในวัด นอกเหนือจากการประกอบศาสนพิธีและการ
เผยแผ่ธรรมะของพระพุทธศาสนาอันเป็นพื้นฐานของพระสงฆ์แล้ว ยัง
ได้สร้างสรรคกิจกรรมสำคัญในรูปของการจัดให้มีกองทุนสวัสดิการชุมชน
ในนาม “ธนาคารบุญ หลวงตาแชร์สงเคราะห์” อันเป็นธนาคารที่คอย
ช่วยเหลือญาติโยมที่เดือดร้อนทางการเงิน

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์พื้นบ้าน โดยจัดให้มี

มุมมองแผนไทยภายในอาศรม นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์สิ่งที่ดีงาม
ของชาติแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับญาติโยมที่มีเวลาว่างให้เกิด
ประโยชน์ รวมทั้งได้ช่วยเหลือผู้ป่วยที่ไม่ต้องเดินทางไกลไปรักษาตัวที่อื่น
ที่อยู่แดนไกลอีกด้วย

หลายองค์กรที่เชื่อมั่นในตัวหลวงตาแชร์ จึงได้นิมนต์หลวงตาให้
เข้ามาเป็นผู้บริหารจัดการโครงการต่าง ๆ มากมาย อาทิ โครงการงด
เหล้าเข้าพรรษา ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.) งานแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(พอช.) งานศูนย์เรียนรู้ด้านคุณธรรมและการสร้างจิตอาสาของศูนย์
คุณธรรม งานสวัสดิการพระสงฆ์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์ (พม.) งานเติมหัวใจให้สังคมของสำนักงานคณะกรรมการ
สุขภาพแห่งชาติ (สช.) เป็นต้น

นอกจากบทบาทในการบริหารจัดการโครงการแล้ว หลวงตายัง
เข้าไปมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง **“มหาวิทยาลัยชุมชนย่าโม”** และในที่สุด
ได้รับนิมนต์เป็นผู้อำนวยการศูนย์เสมานครและนครจันทิกทำหน้าที่บริหาร
สถานศึกษาอีกบทบาทหนึ่ง

และบทบาทหนึ่งที่เป็นบทบาทระดับชาติ นั่นก็คือการได้รับการ
เลือกสรรกันเองในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิให้เข้าไปเป็นกรรมการในคณะกรรมการ
สุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.
๒๕๕๐ และทำให้หลวงตารู้จักกับเครื่องมือพัฒนานโยบายสาธารณะตาม
กฎหมายนี้ และนำสิ่งที่หลวงตารู้มาขับเคลื่อนงานที่เป็นปัญหาภาคใต
กว่า ๑๕ ปี ที่ทำงานด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา
จนวันนี้ประเทศไทยเรามีนโยบายสาธารณะว่าด้วยเรื่อง **“พระสงฆ์กับ
การพัฒนาสุขภาวะ”** ด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า **“สมัชชาสุขภาพ”** มา
ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๕

นับจากที่มีมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติออกมา หลวงตาก็มิได้หยุด
เฉย กลับตรงกันข้ามหลวงตาลุกขึ้นมาชักชวน กระตุ้นหน่วยงาน องค์กร
ต่าง ๆ ขึ้นมานำมติดังกล่าวไปปฏิบัติ สานพลังเครือข่ายพระสงฆ์ด้วย
กันเองมาร่วมมือกันทำงานเพื่อให้เป็นไปตามมติที่ออกมา และที่สำคัญ

ก็คือใช้ฐานพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นจุดเริ่มต้นนำมาตีไปขับเคลื่อนให้เกิดผล โดยประสานงานกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เขต ๙ นครราชสีมา จัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์อย่างยั่งยืน ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐” ที่มีเป้าหมายเพื่อให้พระสงฆ์ทั้งจังหวัดได้รับการส่งเสริมสุขภาพตั้งแต่ยังไม่ป่วย มีการคัดกรองตรวจสุขภาพประจำปีอย่างต่อเนื่อง มีระบบการรักษาพระสงฆ์เมื่อมีอาการอาพาธได้อย่างทันท่วงทีและมีความสะดวกคล่องตัว

เหล่านี้คือบทบาทที่พระสงฆ์นาม “พระครูอมรชัยคุณ” หรือ “หลวงตาแตร” ได้อุทิศชีวิตและร่างกายทำมาตลอดกว่า ๔๐ ปี จึงนับเป็นบุคคลต้นเรื่องที่มีงานเรากฎมิจิที่ได้รับเกียรติในการได้ขอเรียนรู้ผลงานประสบการณ์จากหลวงตาเป็นที่สุด

หลวงพี่แตร : พระสงฆ์ผู้กุมหัวใจชุมชน

ภายใต้ต้นโพธิ์
ภายในวัดศรีรัตนาราม
ตำบลชอนสมบูนบุรี
อำเภอหนองม่วง จังหวัด
ลพบุรี ซึ่งชาวบ้านเรียก
สถานที่แห่งนี้ว่า
“มหาวิทยาลัยลานโพธิ์”
หรือ “มหาวิทยาลัย

นอกคอก” ช่วงกลางเดือนกันยายน ๒๕๕๗ เป็นวันหนึ่งที่เปิดทำการถ่ายทอดเรื่องราวสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะว่าด้วยการแก้ไขปัญหาคาการตั้งครรภไม่พร้อมของวัยรุ่น ซึ่งกำลังเป็นปัญหาสุขภาพสำคัญของประเทศไทย

“พระครูใบฎีกาทรงพล ชยนันโท” หรือ “หลวงพี่แตร” คือพระสงฆ์รูปหนึ่งที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ตำบล จนกลายเป็นต้นแบบ

ขยายออกไปสู่งานระดับอำเภอ จังหวัด และเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ถือเป็นต้นแบบการทำงานระดับชาติ ดังจะเห็นได้จากหน่วยงานส่วนกลางต่างลงไปเรียนรู้ในพื้นที่อย่างไม่ขาดสาย

และล่าสุดบทเรียนแห่งนี้กำลังจะถูกนำเสนอต่อผู้เข้าร่วมงานประชุมนานาชาติรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล (PMAC) ในช่วงปลายเดือนมกราคม ๒๕๕๘ นี้ด้วย

จากจุดเล็ก ๆ ที่มีโยมสตรีรายหนึ่งมาปรึกษาหารือเรื่องปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรและนำมาซึ่งการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ ทำให้หลวงพี่ได้มครุ่นคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา จนวันหนึ่งได้มีโอกาสไปพบท่านนักวิชาการจากสถาบันนารายณ์เพื่อการพัฒนาจังหวัดลพบุรี คำว่า **“สมัชชาสุขภาพ”** จึงถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกัน

เมื่อเข้าใจในหลักการและวิธีการตามแนวคิด **“สมัชชาสุขภาพ”** แล้ว ปฏิบัติการจึงเกิดขึ้น และพื้นที่ปฏิบัติการดังกล่าวก็ไม่ใช่อื่นใด **“ลานโพธิ์”** หน้าวัดศรีรัตนารามนั่นเอง ที่หลวงพี่ได้เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้อง ๔ ส่วน คือ ท้องถิ่น ท้องที่ ท้องทุ่งและหน่วยงานในตำบลมาปรึกษาหารือกัน

และแล้ว **“ยุทธศาสตร์ไขแดง”** ก็คือยุทธศาสตร์ร่วมของทุกคน โดยเปรียบให้เด็กที่เป็นลูกหลานคือไขแดง ตัวชุมชนคือไขขาว และหน่วยงานภาครัฐคือเปลือกไขที่คอยปกป้อง หนุนเสริมและพัฒนาศักยภาพทั้งเด็กและชุมชน

ทุกคนจากทุกหน่วยงานต่างมีบทบาทที่ชัดเจนของตนเอง ไม่ว่าจะ เป็นโรงเรียนที่มีหน้าที่ให้ความรู้และดูแลบุตรหลานยามอยู่ในช่วงเรียน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ต่างทำหน้าที่เฝ้าระวัง ตรวจตราเด็กเยาวชนร่วมกับทางฝ่ายตำรวจแบบไม่ขาดสายตา ทาง อบต. ก็สนับสนุนงบประมาณในการทำงานอย่างต่อเนื่อง

และที่สำคัญก็คือนักวิชาการจากองค์กรต่าง ๆ ต่างลงไปหนุนเสริมการทำงาน ทั้งการพัฒนาศักยภาพ การเป็นผู้นำกระบวนการพูดคุย การติดตามประเมินผล การถอดบทเรียน จนสถานการณ์ปัญหาที่หนักอกในระยะเริ่มต้นค่อย ๆ มีแนวโน้มลดลงจากปัญหาที่เกิดขึ้นมากกว่า ๑๐

ราย กลับลดลงเหลือเพียงปีละ ๒ - ๓ รายเท่านั้น

จากการที่หมู่บ้านแห่งนี้มีผลการดำเนินงานโครงการ “ห้องไม่พร้อม” ในระดับที่ดี ส่งผลให้มีการนำตัวแบบนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะในระดับอำเภอและจังหวัดในเวลาต่อมา ทำให้มีคณะทำงานจากพื้นที่อื่นมาศึกษาดูงานกระบวนการทำงานไม่ขาดสาย และ “ลานโพธิ์” แห่งนี้จึงกลายเป็นสถานที่ต้อนรับคณะดูงานที่เข้ามาดูงานทุกคณะ

นอกจากโครงการนี้แล้ว หมู่บ้านแห่งนี้ยังมีผลการดำเนินงานในโครงการอื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ เช่น โครงการคุมประพฤติ การลดละเลิกการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การปราบปรามยาเสพติด และล่าสุดคือโครงการ “หมู่บ้านศิลปะ ๕” ที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมให้หมู่บ้านชุมชนร่วมกับองค์กรศาสนา ร่วมกันสร้างหมู่บ้านศิลปะ โดยใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หมู่บ้านแห่งนี้ก็เป็น ๑ ใน ๑๑ หมู่บ้านนำร่องของจังหวัดลพบุรี และทุกโครงการล้วนผ่านเวที “ลานโพธิ์” แห่งนี้ทั้งสิ้น

ในวงสนทนาบนลานโพธิ์ในวันนั้น เราสรุปพร้อมกันใน ๓ ประเด็น คือ

หนึ่ง ได้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนว่า “พระสงฆ์” ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งนับเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” เมื่อปี ๒๕๕๕ ซึ่งจากบทเรียนที่ได้รับครั้งนี้จะนำไปประมวลและกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการทำงานในภาพกว้างต่อไป

สอง เป็นการยืนยันแนวคิด “พื้นที่จัดการตนเอง” หรือ “พื้นที่จัดการกันเอง” ได้อย่างชัดเจนว่า ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านคนในชุมชนหมู่บ้านสามารถที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาตนเองได้ จึงถือเป็นทิศทางสำคัญในการปฏิรูปประเทศไทยที่ควรให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและส่งเสริมให้เกิด “ชุมชนเข้มแข็ง” ให้เกิดขึ้นกระจายทั่วประเทศ

สาม หากให้วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จต่อโครงการ “ห้องไม่พร้อม”

พบว่ามาจากปัจจัย ๕ ประการ คือ

- มีพระสงฆ์ที่เป็นที่รักของคนในหมู่บ้านรับเป็นธุระในการขับเคลื่อนงานอย่างมีศิลปะ
- แกนนำในหมู่บ้านทั้งท้องถิ่น ท้องที่ ท้องทุ่งและหน่วยงานต่าง ๆ มีความรักสามัคคีไม่แบ่งแยกกัน
- มีการวางยุทธศาสตร์ที่มาจากความร่วมมือ และที่สำคัญมีการนำยุทธศาสตร์นั้นไปปฏิบัติตามบทบาทของแต่ละคนแต่ละฝ่าย
- มีการหนุนเสริมและเชื่อมโยงกับทุนความรู้ ทุนวิชาการและทุนงบประมาณจากองค์กรนอกพื้นที่ที่ดี
- มีการนำกระบวนการปรึกษาหารือมาใช้อย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์

ขอขอบคุณ “ลานโพธิ์” หรือ “มหาวิทยาลัยนอกคอก” ของชาวบ้านขอนแก่นที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา “กระบวนการชุมชน” ที่เป็นรูปธรรมให้กับผม โดยนายก อบต. กำนัน ผอ.รพ.สต. ร่วมกันเป็นอาจารย์ผู้สอน และที่สำคัญขอกราบนมัสการขอบคุณ “หลวงพี่แต่ม” หรือ “พระครูใบฎีกาทรงพล ชยนนโท” พระสงฆ์ผู้กุมหัวใจชุมชนมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ตุ๊อ้วน : พระนักสานพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง”

“พระฤทธิชัย อภิเมธี” หรือ “ตุ๊อ้วน” พระสงฆ์นักพัฒนาจากวัดบวกรกเหนือ บ้านบวกรกเหนือ หมู่ ๘ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พระสงฆ์ผู้เป็นแกนหลัก

หรือกลไกสำคัญในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสุขภาพของชุมชนและสังคมที่ชัดเจนขึ้น

อาจเป็นเพราะการทำหน้าที่หัวหน้าห้องอย่างต่อเนื่องจากประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๖ เหตุเพราะ “ไม่มีใครตัวใหญ่กว่านี้แล้ว” หรือ อาจจะเป็นผลมาจากเป็นที่เป็นตัวของตัวเองจึงมีวิธีคิดที่ไม่เหมือนใคร และมักจะมีการตั้งคำถามแปลก ๆ จึงส่งผลต่อการทำหน้าที่ในวันนี้

สายเลือดนักพัฒนาของตุ๋อ้วนได้ก่อตัวขึ้นตั้งแต่วัยเยาว์เมื่อครั้งบรรพชาเป็นสามเณร หลังประกอบศาสนากิจเสร็จแล้วก็จะชักชวนผู้คนที่มาที่วัดตั้งวงคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ได้รับนิมนต์ไปเทศนาธรรมก็เปลี่ยนเป็นการชวนคุยชวนคิดแทน

อาสาตัวเองไปสอนหนังสือที่โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัด ทำให้ได้เห็นปัญหาช่องว่างระหว่างตัวเด็กกับพ่อแม่ จึงคิดกิจกรรมให้ครอบครัวมาพบเจอและทำกิจกรรมร่วมกัน มองเห็นสิ่งดีงามในชุมชนจะสูญหายไปกับกาลเวลา จึงจัดให้มีช่วงเวลาให้ผู้เฒ่าผู้แก่มาสอนวิชาต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเด็ก ๆ ทั้ง การทำวุ้น ทำไอศ cream การประดิษฐ์ไบโอบอง การเรียนนวด ทำลูกประคบ การจักสาน คุณค่าของสมุนไพร จนนำมาสู่ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

ตุ๋อ้วนเชื่อมั่นในแนวคิด “นับ ๑ ถึง ๑,๐๐๐,๐๐๐” ที่หมายถึง “๑ คนเริ่ม (เริ่มที่ตัวเอง) ๑๐ คนร่วม (เห็นร่วม) ๑๐๐ คนรู้ (พูดต่อ) ๑,๐๐๐ คน ู้ (ลุกขึ้น) ๑๐,๐๐๐ คนร่าง (มีทีม) ๑๐๐,๐๐๐ คนสร้าง (ร่วมทำ) และถ้าได้ ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน (การปฏิรูป) งานทุกอย่างจะสำเร็จ”

จึงยึดมั่นที่การเริ่มที่ตัวเอง เมื่อคนอื่นรู้ เริ่มเห็นรูปร่างของการทำงาน เมื่อมีคนมาร่วมทำงาน ร่วมกันสร้าง คนหนึ่งล้านคนย่อมจะทำงานปฏิรูปสำเร็จลงได้

รูปธรรมที่ตุ๋อ้วนนำมาตั้งแต่บรรพชาเป็นสามเณร จึงทำให้เครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่ขอใช้พื้นที่อำเภอสารภีเป็นพื้นที่เป้าหมายในการทำ “ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี” เนื่องเพราะฐานทุนที่การบ่มเพาะมาอย่างยาวนาน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการทำงานของตุ๋อ้วนนั่นเอง

จากการจัดเวทีระดมสมองในเขตอำเภอสารภีที่ถูกรแบ่งออกเป็น ๔

โชน ได้ค้นพบปัญหาชุมชน ๔ เรื่องเร่งด่วน คือ ปัญหาหมอกควัน การเล่นการพนันในสถานสงเคราะห์ การใช้สารเคมีในทางการเกษตร และโรคไข้เลือดออก นำมาซึ่งสาระในธรรมนูญสุขภาพของอำเภอสารภีที่ถือเป็นข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนคนสารภี คือ

ร่วมกันลดภาระหมอกควันที่เกิดจากการเผาเพื่อลดภาวะโลกร้อน ลดการเกิดมลพิษทางอากาศและไม่ทำลายสุขภาพของคนทั่วไป

ร่วมกันลดหรือลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เพื่อลดสารพิษในดินและในพืชที่ปลูกเพื่อบริโภค และส่งเสริมการใช้ชีววัตถุในการทำเป็นสารชีวภาพทดแทนสารเคมี เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชและสารเร่งการเจริญเติบโต

ร่วมกันงดการเลี้ยงสุรา เครื่องดื่มมีเมาน์ในสถานสงเคราะห์ เพื่อลดปัญหาอันเกิดจากการดื่มสุรา และให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนรุ่นใหม่

ร่วมกันงดการเล่นการพนันในสถานสงเคราะห์ เพื่อลดปัญหาอันเกิดจากการเล่นการพนันและเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมอันดีงามของอำเภอสารภี ในฐานะเมืองแห่งคนดี มีศีลธรรม รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนรุ่นหลัง

ร่วมกันรณรงค์เพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย อันเป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตสูงในอำเภอสารภี

แม้จะมีสาระเพียง ๕ ข้อ แต่ทุกคนยืนยันว่าทุกเรื่องมาจากปัญหาที่คนสารภีกำลังเผชิญอยู่จริง และในปัจจุบันนี้ข้อตกลงทั้ง ๕ ข้อนี้ก็มีการขับเคลื่อนกันอย่างจริงจัง ๆ ในพื้นที่จนปัญหาต่าง ๆ มีแนวโน้มลดลง

ตุ๋อ้วนได้สกัดแก่นของประสบการณ์ว่า “การทำงานต้อง**ตั้งต้น** **บ่แขวน** **เท้าปล่อย**” โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ก. ในการสร้างระบบการทำงาน นั่นก็คือ

ก.๑ คือ **กลุ่ม** (การทำงานเป็นกลุ่ม)

ก.๒ คือ **กฎกติกา** (อาศัยมติที่ประชุม) และ

ก.๓ คือ **กิจกรรม** (การทำกิจกรรมโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกส่วน)

จากผลพวงของการจัดทำธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ก่อให้เกิดการรวมพลังของคนสารภีในการทำงานต่อยอดอีกหลายเรื่อง ดังจะเห็นกิจกรรมสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ เกิดศูนย์เรียนรู้และปฏิบัติการวิทยุชุมชนตำบลท่าวังตาลคลื่น FM. ๘๘.๒๕ เกิดขบวนองค์กรชุมชน ศูนย์ประสานงานระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองหลักสูตรผู้ประกอบการทางสังคม (ระดับปริญญาตรี) เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุระดับอำเภอและระดับจังหวัด เกิดสมัชชาเครือข่ายภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตำบลท่าวังตาลอำเภอสารภี

นอกจากนั้นเป็นแกนประสานเครือข่ายข้าราชการบำนาญเพื่อทำหน้าที่เป็นคลังสมองให้ชุมชน เป็นที่ทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชน เกิดสมัชชาเครือข่ายเกษตรกร มีสภาเด็กเยาวชน เครือข่ายเยาวชน และศูนย์ศึกษาพุทธศาสนวันอาทิตย์ เป็นต้น ซึ่งทุกกิจกรรมล้วนมีตุ๋อ้วนเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งสิ้น

นี่คือบทบาทของตุ๋อ้วน พระนักสานพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง **“อาจารย์สนั่น วุฒิ”** กรรมการในคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ได้กล่าวสรุปไว้อย่างชัดเจนว่า

“เป็นพระที่ลุกขึ้นมาทำงานเพศ เอดส์ เด็กท้อง งานเยาวชน และมาตั้งกองทุนสวัสดิการ เป็นพระสงฆ์ผู้นำและมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและไม่เพียงศาสนาพุทธเท่านั้น ยังได้เชื่อมการทำงานกับทุกศาสนา ทั้ง พุทธ คริสต์ อิสลาม ซึ่งเป็นบารมีของพระสงฆ์ สามารถร้อยเรียงจิตวิญญาณของคนมามีส่วนร่วมและเรียงร้อยการทำงาน แม้การดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อ เมื่อเกิดเครือข่ายดอกสารภีมาทำงานช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และมีกลุ่มดอกยา และมีดอกไม้ชนิดอื่น ๆ ทำงานแต่ในละประเด็นกระจายเบ่งบานทั่วอำเภอสารภี และที่สำคัญคือ ตุ๋อ้วนจะเป็นน้ำหล่อเลี้ยงให้กิ่งใบ ดอก ได้เบ่งบานไปอีกนาน”

พระครูสมปอง : พระผู้สร้างวัดให้เป็นมากกว่าวัด

“พระครูโสภณ
คุณาทร” หรือ “พระครู
สมปอง” เจ้าอาวาสวัด
คลองเปล ตำบลคองหงส์
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด
สงขลา พระผู้สร้างวัดให้
เป็นมากกว่าวัด โดยยึด
หลักการงานที่มั่นคง

ว่า “สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนาทั้งวัดและจิตใจ ให้คำปรึกษา
แก้ไขปัญหาชีวิตในครอบครัว” คือพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งที่ได้แสดงบทบาท
พระสงฆ์นักพัฒนาที่ชัดเจน

กว่า ๔๓ ปี ที่ครองเพศบรรพชิต หลังจากตัดสินใจอุปสมบทเป็น
พระภิกษุสงฆ์ในวัย ๒๒ ปี เมื่อปี ๒๕๑๔ พระครูสมปองได้ผ่านชีวิตใน
สมณะเพศนั้นด้วยการลงทุนไปกับเรียนรู้ ค้นหา และทำงานพัฒนาใน
๓ ช่วงยุค

ยุคที่ ๑ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ จนถึงปี ๒๕๓๙ มุ่งมองไปยังพื้นฐาน
ของสังคมที่ดีที่ “เด็ก” ด้วยความรู้สึกตกค้างเมื่อสมัยวัยเด็กที่ตนเป็นเด็ก
เกเร เที้ยวเตร่ สูบบุหรี่ จนผู้ใหญ่ปรามาสว่าไม่มีอนาคต เป็นคนไม่ดี
พระครูจึงตั้งปณิธานว่าจะให้โอกาส เด็กเกเรและสร้างให้เขาเหล่านั้นมี
อนาคตที่ดีในได้ ไม่ให้รู้สึกเป็นปมด้อยเหมือนตนเอง จึงรับเด็กกว่า ๕๐
คน และสามเณรกว่า ๗๐ รูป มาอุปการะ ส่งให้เรียนหนังสือในระบบ
ในโรงเรียนของรัฐบาล โดยสอดแทรกการเรียนภาษาบาลีในช่วงเช้า และ
สอนวิชาการพื้นฐานควบคู่ไปด้วย

กว่า ๒๐ ปีผ่านไป เด็ก ๆ ที่เคยเกเรได้เติบโตขึ้น ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จ
ในชีวิต ประกอบสัมมาอาชีพทั้ง เป็นครู อาจารย์ อัยการ
และเป็นคนบดี ซึ่งสร้างความภูมิใจในการลงทุนสร้างคนให้แก่ตัวพระครู
ยิ่งนัก

ยุคที่ ๒ ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ถึงปี ๒๕๕๐ นับเป็นยุคชีวิตอุทิวคิให้กรรมฐาน โดยพระครูตติสนิใจลาออกจากการเป็นเจ้าอาวาสวัดคลองเปลเน้นการปฏิบัติกรรมฐานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งอื่นใด จนเวลาผ่านไปกว่า ๑๑ ปี พระครูจึงกลับมาที่วัดคลองเปลอีกครั้ง ด้วยการต้อนรับอันดีจากลูกหลาน และคนเก่าแก่ที่เคยฟังธรรม ตักบาตรทำบุญกับพระครูมาเมื่อสมัยตัวเองยังเป็นเด็ก

ยุคที่ ๓ นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน นับเป็นการรื้อฟื้นกิจกรรมและประเพณีเก่า ๆ ให้กลับคืนมาอีกครั้ง จนปัจจุบันวัดคลองเปลได้กลายเป็นวัดที่มากกว่าวัด ได้รับการประกาศเป็น “วัดพัฒนาตัวอย่าง” จากกรมการศาสนา ได้รับคัดเลือกจากจังหวัดสงขลาให้เป็นวัดอุทยานการศึกษา ได้รับเกียรติคุณจากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และได้รับโล่จากสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและจังหวัดสงขลาในฐานะผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นรางวัลตอบแทนการทำงานหนักของพระครูที่บ่งบอกว่าพระครูคือพระนักพัฒนานั่นเอง

ภายในพื้นที่วัดคลองเปลได้กลายเป็นศูนย์กลางที่ทุกคนสามารถเข้าไปมีบทบาทในการช่วยกันทำความดีเพื่อชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้งยังเป็นลานกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีให้กับชาวบ้านแถบนั้น รวมทั้งผู้คนต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน พระครูก็ยังคงให้ความช่วยเหลือและพระพุทธรูปศาสนาเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงทุกคนให้ปรับตัวเข้าหากัน

ภายใต้ชั้นล่างอาคารหลังหนึ่งภายในวัดได้ถูกใช้เป็นสถานที่พบปะของเหล่าอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ผู้สูงอายุ เด็ก และชาวบ้านที่มักมีเรื่องราวร้อนทุกข์ มาแบ่งปันให้กับพื้นที่แห่งความเอื้ออาทรนี้เสมอ ๆ ด้วยพวกเขาเชื่อว่าพื้นที่ใต้ถุนอาคารแห่งนี้จะสามารถปลดความทุกข์ในใจของพวกเขาได้ โดยมีพระครูคอยสดับรับฟังและเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหามาอย่างเท่าเทียม โดยใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นทางออก

ห้องพยาบาลถูกเนรมิตขึ้นภายในห้องใต้อาคารตึกสร้างใหม่ มีทั้งเตียงนอน รถเข็น เครื่องวัดความดัน ยาสามัญประจำบ้าน โดยมีอาสาสมัครผู้มีจิตอาสาจากทั้งภาครัฐและเอกชนมาเป็นผู้ทำงาน

นอกจากนั้นพื้นที่ภายในวัดยังถูกจัดสรรปันส่วนให้เป็นพื้นที่สาธารณะ

ประโยชน์สำหรับทุกกลุ่มคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ มีสถานีวิถยชุมชนที่ถือเป็แห่งประชาสัมพันธืชาวคราวความเป็นไปของชุมชน และเรื่องราวที่เป็ประโยชน์รวมทั้งหลักธรรมคำสอนที่ถูกส่งผ่านไปตามเสียงตามสาย

ด้วยความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่ดิงามในชุมชน และเกรงว่าสิ่งดี ๆ เหล่านี้จะถูกลืมและเลือนหายไปจากชุมชนอย่างไม่มีวันเรียกกลับคืนมาได้ โรงซ้อम्मโนราห์สำหรับเด็ก ๆ จึงเกิดขึ้นภายในวัดคลองเปลแห่งนี้ ด้วยการตั้งมั่นที่จะช่วยกันสร้างเยาวชนต้นแบบให้เกิดขึ้น มีตัวแทนที่จะสืบทอดศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างมโนราห์ไม่ให้หายไปจากท้องถิ่นและกลับมาทรงคุณค่าอีกครั้ง

จากการเรียนรู้การทำงานของพระครูสมปองครั้งนี้ ต้องยอมรับว่ากว่าที่พระครูจะครองใจคนทุกเพศทุกวัยไว้ได้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่พระครูต้องทำงานอย่างมุ่งมั่นมีการวางแผนอย่างมีขั้นตอนและเข้าถึงใจทุกคนโดยไม่ละทิ้งประเด็นไหน ให้ความสำคัญกับทุกเรื่องอย่างเท่าเทียมและทำงานควบคู่กันไปอย่างมีเป้าหมายและทิศทาง

ยุทธศาสตร์สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสื่อสาร พระครูจะไม่เก็บเงียบเรื่องราวต่าง ๆ ไว้แต่ภายในวัด ใช้การสื่อสารให้เข้าใจง่าย และสร้างวัดให้เป็พื้นที่ในการเปิดวงสนทนาในทุกเรื่องให้คนในชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน

นอกจากนั้น พระครูยังสามารถเชื่อมโยงวัดกับชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็เครื่องมือเชื่อมโยง ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของชาวบ้าน

จึงอาจสรุปได้ว่าวัดคลองเปลแห่งนี้เป็มากกว่า วัด ในความรู้สึกของชุมชนแห่งนี้ ไม่ว่าจะ เด็กผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ จนมีคนกล่าวสรุปไว้ อย่างชัดเจนว่า

“ใครมีปัญหอะไรให้เข้าวัด ที่นี่คือทางออกของชีวิตที่ดีสำหรับทุกคน”

และนี่คือเรื่องราวของ “พระครูโสภณคุณาทร” พระผู้สร้างวัดให้เป็มากกว่าวัด

บทสรุปสังคาย

หากนำกรอบ “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์” ตามผลงานวิจัยที่ “พระเลิศพิพัฒน์ จันทปัญญา” ได้นำเสนอไว้มาเป็นกรอบวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ ๔ รูปที่เป็นบุคคลต้นเรื่องที่ได้เข้าไปเรียนรู้ จะพบว่าพระสงฆ์ทั้ง ๔ รูปได้แสดงบทบาทครบทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์

แม้ในการถอดบทเรียนครั้งนี้ ไม่ได้ทำการศึกษาเจาะลึกลงไปบทบาททั้ง ๔ ด้านของพระทั้ง ๔ รูป แต่เราจะพบว่ามิพระที่เป็นบุคคลต้นเรื่องได้แสดงบทบาทครบถ้วนทั้ง ๔ ด้านไว้อย่างชัดเจน

เราได้เห็นบทบาทในการปกครองของพระสงฆ์ ๓ รูปที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัด และมีพระ ๑ รูปที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะตำบล จากการลงไปเรียนรู้ของทีมงานในพื้นที่ ได้เห็นภาพความเคารพนับถือกันทั้งระหว่างหมู่พระสงฆ์กันเอง และระหว่างตัวพระสงฆ์กับญาติโยมที่เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัด

เราได้เห็นบทบาทอย่างชัดเจนว่าพระสงฆ์ทั้ง ๔ รูป ได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างชัดเจน ทั้งที่มีการจัดเป็นหลักสูตรที่ชัดเจน เช่น โครงการอบรมธรรมทายาทที่ดำเนินการโดยหลวงพ่อตาแฮก ซึ่งทำการอบรมลูกหลานและญาติโยมกว่าอย่างยาวนาน การสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการแนะนำเพื่อการแก้ไขปัญหาของญาติโยมที่เข้ามาขอคำปรึกษา มีการใช้เครื่องมือการสื่อสารเข้ามาช่วยในการเผยแผ่

เราได้เห็นการเข้าไปจัดการศึกษาสงเคราะห์หนุนเสริมบรรดาบุตรหลานในชุมชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนตามระบบการศึกษา และที่สำคัญได้จัดระบบการศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการเป็นผู้ชวนคิดชวนคุยเพื่อให้ผู้ร่วมวงเกิดปัญญา และแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ชุมชนและสังคม

เราได้เห็นบทบาทในการจัดสวัสดิการสังคม โดยการตั้งธนาคารบุญเพื่อเป็นแหล่งช่วยเหลือกัน เราได้เห็นบทบาทในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

ห้องศิลปะวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไว้ให้ลูกหลานในอนาคตที่ชัดเจน

จากบทบาทที่พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูปได้แสดงออกมาข้างต้น เราจึงได้ยินคำพูดจากผู้ที่ทีมงานเราได้ไปพูดคุยที่ชื่นชม ศรัทธาต่อพระสงฆ์ที่เป็นที่รักของเขา

“บรรยายไม่ถูก ท่านให้ทั้งความคิด ความรู้ สอนหลายอย่าง ท่านมีพระคุณเหมือนกับพ่อ ถ้าเราพร้อมเปิดใจกับท่าน ซึ่งท่านพร้อมสั่งสอนอบรมเราตลอด โดยส่วนตัวเราโตขึ้นมาได้ทุกวันนี้ก็เพราะพระครู”

“จะพูดว่าท่านเป็นเหมือนเทพเจ้า เทวดา ที่สอนให้เราผู้มีสติ มีปัญญา เวลาเราเจอปัญหา ท่านก็บอกว่าเหตุเกิดที่ไหนปัญหาเกิดที่นั่นคิดดู แล้วท่านก็บอกว่าสักวันหนึ่งดอกไม้จะบานสะพรั่ง สักวันหนึ่งคนจริงจิงหลากหลาย ดิฉันก็ไปพูดให้ลูกฟังว่า หลวงตาท่านสอนอย่างนี้นะ”

“รู้สึกศรัทธา ผูกพันกับพระครู มันเป็นความผูกพัน แค่เห็นหน้าท่านก็รู้สึกอึ้งใจแล้ว

“รู้สึกผูกพัน ตั้งแต่เด็ก เราคุ้นเคยกับพระครู เพราะโตมากับวัดบ้านอยู่ข้างวัด พอเลิกเรียน เด็ก ๆ จะรีบวิ่งมาที่วัด เพราะท่านพระครูจะเก็บขนมไว้ให้กิน ไม่ใช่ให้กินแค่คนสองคน แต่มีสำหรับเด็กหลาย ๆ คน ภาพตอนนั้นก็จะมียุติประมาณ ๔๐ - ๕๐ คน วิ่งมาแย่งกันเปิดตู้เย็น “ตู้เย็นท่านไม่ใหญ่หรอก แต่ในนั้นใส่ขนมไว้เต็มไปหมด”

“เรามีพระนักพัฒนาในจังหวัดเราอยู่มาก พระอาจารย์ของเราที่อยู่ในระดับแนวหน้า”

“ท่านเป็นผู้ปฏิบัติงานพัฒนาทุกด้าน ท่านเองเป็นผู้ปฏิบัติและนักปฏิบัติ นักบริหารในการที่จะทำงานให้สำเร็จ ท่านเป็นทั้งจิตปัญญาศึกษา ผู้นำทางพุทธ ท่านไม่เอาคัมภีร์มาสอน ท่านปฏิบัติจริง”

“ท่านเป็นพระพ่อ พระเพื่อน พระพี่น้องของทุกคน นำความรู้สึกในด้านจิตใจของมนุษย์ เป็นบุคคลธรรมดา ท่านเป็นผู้ที่อดทนในการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ไม่ย่อท้อต่อผู้ ในการที่จะทำงานต่าง ๆ เหล่านี้ มีในตัวท่านที่เราจะยกย่องในตัวท่านต่อไป”

การพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ : บทบาทใหม่ของพระสงฆ์

จากบทบาท ๔ ด้าน ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ นั้นข้อค้นพบที่เกิดจากการค้นพบโดยไม่ได้เป็นเข็มมุ่งที่ชัดเจน แต่สิ่งที่ถือเป็นเป้าหมายหลักของการลงพื้นที่ทั้ง ๔ แห่ง พบและพูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ๔ รูป รวมทั้งการได้ขอความรู้จากพระผู้เป็นบุคคลต้นเรื่อง นั่นก็คือ บทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ

คำว่า “นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ” ที่ทีมงานเราตั้งเป้าหมายนี้เป็นนโยบายสาธารณะตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งถือเป็นกฎหมายปฏิรูประบบสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของจากทุกภาคส่วน

โดย “นโยบายสาธารณะ” ในความหมายนี้ มิได้จำกัดไว้เฉพาะนโยบายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรที่กำหนดมาจากรัฐบาลหรือราชการเพียงเท่านั้น แต่คือ “ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่า ควรจะดำเนินการไปในทิศทางนั้น”

กฎหมายฉบับนี้ได้ก่อกำเนิดเครื่องมือสำคัญ ๓ ชิ้น ๓ ลักษณะคือ

ลักษณะที่ ๑ เครื่องมือพัฒนากระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ที่ชื่อว่า “สมัชชาสุขภาพ” ซึ่งหมายถึง “กระบวนการที่ให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเรียนรู้อย่างสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพหรือความมีสุขภาพของประชาชน โดยจัดให้มีการประชุมอย่างเป็นระบบและอย่างมีส่วนร่วม”

ลักษณะที่ ๒ เครื่องมือประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ หรือ Health Impact Assessment: HIA ซึ่งหมายถึง “การประมาณการผลกระทบของการกระทำใดการกระทำหนึ่ง ที่มีต่อสุขภาพของประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับโครงการ

ระดับแผนงานและระดับนโยบาย โดยคาดการณ์ไปข้างหน้า ก่อนที่จะดำเนินการตามแผนที่วางไว้”

ลักษณะที่ ๓ เครื่องมือกำหนดเป้าหมายร่วมด้านสุขภาพ ที่เรียกว่า “ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพ” ซึ่งได้ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายให้เป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศ ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้ “ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒” และมีพื้นที่ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ได้จัดทำเป็น “ธรรมนูญสุขภาพระดับพื้นที่” ในหลายพื้นที่

และจะพบว่าพระสงฆ์ผู้เป็นบุคคลต้นเรื่อง ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนานโยบายสาธารณะผ่านเครื่องมือตามกฎหมายฉบับนี้ที่ชัดเจน อันได้แก่

หลวงตาแฮก จากจังหวัดนครราชสีมา เป็นผู้ที่ใช้เครื่องมือ “**สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ**” มาพัฒนาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาสุขภาพะของพระสงฆ์จนกลายเป็นมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ และนำมาตีฆาฆบเคลื่อนให้เกิดรูปธรรมทั้งในระดับพื้นที่และระดับชาติ

หลวงพี่แต้ม จากจังหวัดลพบุรี ได้นำแนวคิด “**สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่**” มาใช้แก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของบุตรหลานในตำบล จนเกิดผลเป็นรูปธรรมและกลายเป็นตัวอย่างขยายผลไปเป็นนโยบายสาธารณะระดับอำเภอ และระดับจังหวัด และหากศึกษาไปถึงมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ยังพบว่าสิ่งที่หลวงพี่แต้มทำอยู่นั้นคือการนำมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ที่เกิดขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๓ ที่มติว่าด้วยเรื่อง “การแก้ไขปัญหการตั้งครรภ์ไม่พร้อม” ไปขับเคลื่อนในพื้นที่จนกลายเป็นต้นแบบไปในตัว

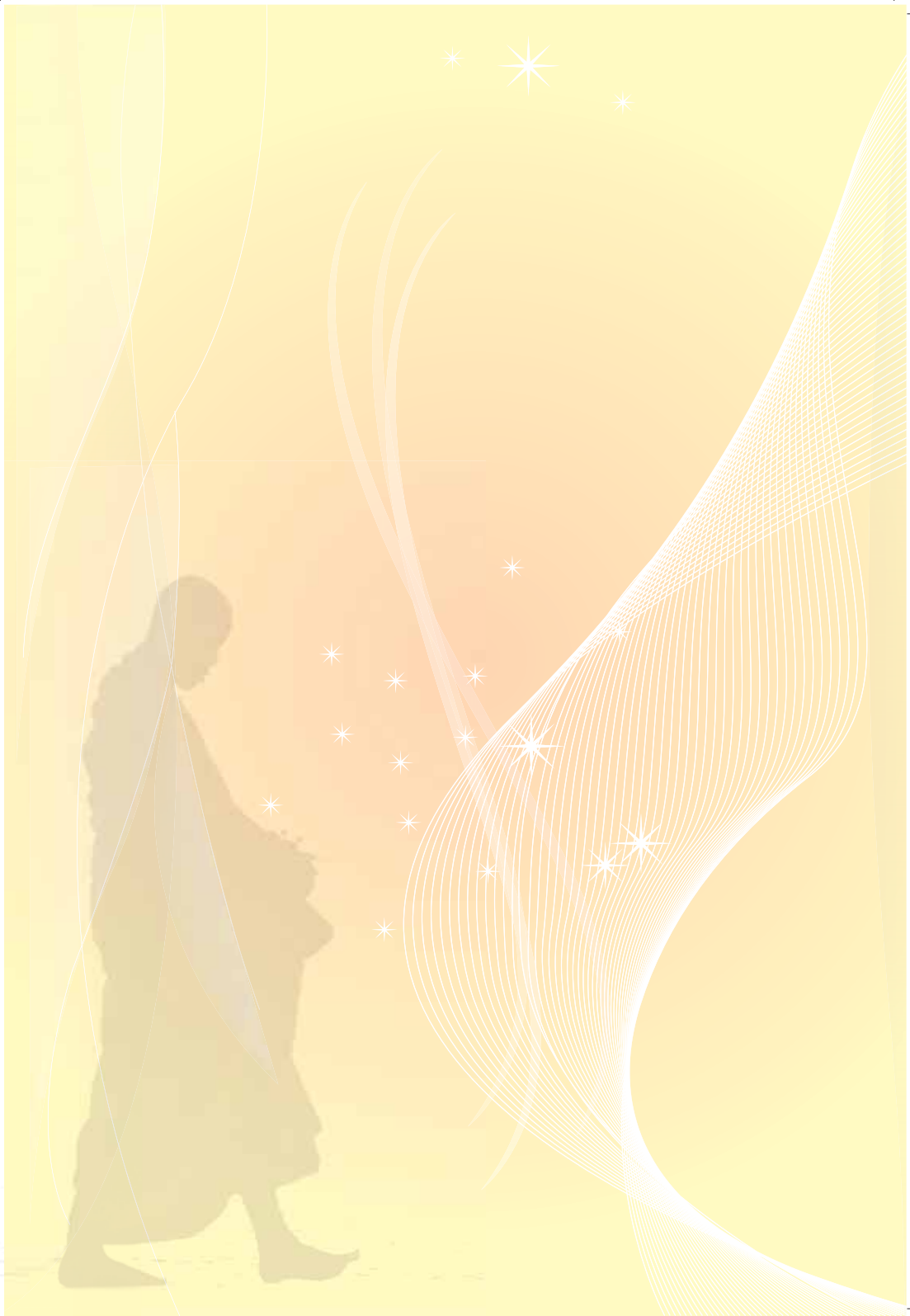
ตุ๋อ้วน จากจังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นพระสงฆ์ที่เป็นแกนประสานจนเกิด “**ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี**” ซึ่งถือเป็นเครื่องมือหนึ่งตามกฎหมายฉบับนี้ อย่างไรก็ตามตุ๋อ้วนยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเป็นหน่วย

เลขานุการกิจของเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

พระครูสมปอง จากจังหวัดสงขลา แม้จะไม่ได้มีการประกาศอย่างชัดเจนว่า ได้ใช้เครื่องมือใดไปทำงานในพื้นที่ แต่หากวิเคราะห์กระบวนการทำงานของพระครูแล้ว จะพบว่าได้ยึดหลักการสำคัญคือการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการทำงานที่ชัดเจน และหากวิเคราะห์ลึกไปอีก จะพบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นที่วัดคลองเปลนั้นมีความเชื่อมโยงกับมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติหลายประเด็น อาทิ การพัฒนาสุขภาพของเด็กและเยาวชน การพัฒนาตามแนวคิดชุมชนจัดการตนเอง เป็นต้น

เรื่องราวจากการถอดบทเรียนจากพระสงฆ์ ๔ รูปจาก ๔ ภาค คงได้บ่งบอกให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสุขภาพะทั้งระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับชาติที่ชัดเจน แต่เชื่อมั่นว่ายังมีพระสงฆ์อีกมากมายที่ได้อุทิศตนทำงานพัฒนาสุขภาพะเช่นเดียวกับบุคคลต้นเรื่องที่น่ามาเสนอในครั้งนี้ จึงนับว่ามติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพะ” ในข้อที่ ๕ ที่มีมติว่า “ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานหรือคณะกรรมการในการพัฒนาระบบสุขภาพะของชุมชน” และข้อที่ ๖.๑ ที่มีมติว่า “ขอให้คณะสงฆ์และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาพัฒนารูปแบบ แนวทาง กระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาสุขภาพะของพระสงฆ์และชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ” จึงเป็นมติที่ออกมารองรับกับบทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นจริง

จึงน่าจะถือเป็นบทเรียนที่สำคัญที่ทำให้หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายต่าง ๆ ใช้ทุนของตัวพระสงฆ์ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศกว่าสามแสนรูปให้เข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนางาน เพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคน ชุมชนและสังคมสืบไป

ตอนที่
๑

หลวงตาแฮร์

พระนักพัฒนาหัวใจกินรีร้อย

• ว . บุ ษ ษ า

มีเอ่ยคำว่า “หลงตา” ผมเชื่อว่าหลาย ๆ คน คงจะนึกถึง “หลงตา” จากละครทีวีที่กำลังเผยแพร่ประจำวันหยุดอยู่ในขณะนี้ แต่บางคนคงคิดถึงหนังสือนิยายธรรมะสอนใจของ “แพรว เยื่อไม้” อันเป็นนามปากกาของ “พระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กญฺจนิโก)” อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ที่ได้ดังมากกว่า ๔๐ ปี

แต่ “หลงตา” ในปี ๒๕๕๗ ที่ผมกำลังกล่าวถึงนับตั้งแต่นี้เป็นต้นไป ไม่ได้เป็นหลงตาที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมหรือสื่อบันเทิงที่ผู้คนมากมายรู้จัก แต่เป็นหลงตารูปหนึ่งที่พำนักอยู่ในอศรมเล็ก ๆ เขตชนบท เป็นเพียงพระภิกษุบ้านนอกที่มุ่งมั่นปฏิบัติตนตามธรรมะวินัยรูปหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเมื่อเอ่ยชื่อออกมาน้อยคนนักที่จะรู้จัก

“หลงตาแชร์พเนจรพัฒนา” ซึ่งศิษยานุศิษย์มักจะเรียกสั้น ๆ ว่า “หลงตาแชร์” ผู้อยู่เบื้องหลังงานพัฒนาตั้งแต่ระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภาคและระดับชาติ ที่หลากหลาย คือ “หลงตา” ที่ผมกำลังกล่าวถึง

งานสำคัญชิ้นหนึ่งที่ถือเป็นแม่เหล็กดึงให้ผมและทีมงานต้องเดินทางไปยัง “อศรมธรรมทายาท” ซึ่งตั้งอยู่ติดอ่างซับประดู่ ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗

ที่ผ่านมา นั่นก็คือ มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ ประจำปี ๒๕๕๕ ว่าด้วยเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ซึ่ง “หลวงตา” คือหัวหน้าขบวนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนามาตั้งแต่เริ่มต้น

อะไร ทำไม อย่างไร คือคำถามที่คาใจผมและทีมงาน และถูกหยิบขึ้นมาสนทนาปรึกษาหารือกันถึงวิธีการค้นหาคำตอบระหว่างนั่งรถตู้ปรับอากาศเดินทางไปยังเป้าหมาย สร้างความหนักใจให้กับผู้ทำหน้าที่ขุด แคะ แกะ เกลา ไม่น้อย

พลันก้าวลงจากรถตู้ที่หน้าอาคารม ภาพที่ปรากฏยิ่งสร้างความตื่น

เต้นให้กับผมและทีมงานมากขึ้น เพราะบนบริเวณลานธรรมอันโล่งกว้างได้ร่วมธรรมชาติอันเกิดจากกิ่งก้านไม้ที่ยื่นออกมาจากลำต้นนับสิบต้น รอบลานคลาคล่ำไปด้วยชมราวาสและพระภิกษุสงฆ์ที่นั่งล้อมบน

เก้าอี้พลาสติกสีแดงกระจายไปทั่วลาน เกือบ ๓๐ ชีวิต

ความเครียดความกังวลของทีมงานหายไปอย่างปิดทึบ เมื่อเวลาหลังจาก “หลวงตา” คนต้นเรื่องได้เปิดประเด็นกล่าวถึงที่ไปที่มาของเวทีแต่ละคนยกมือขอพูดขอเล่าเพื่อบอกกล่าวให้เห็นถึงความคิดของตนที่มีต่อคนต้นเรื่อง สร้างความสนุกที่คลุกเคล้าด้วยสาระที่อัดแน่น ซึ่งเจาะทะาะแนวคิด ความมุ่งมั่นของเรื่องได้อย่างเข้มข้น ลึก จนผู้เป็นเจ้าของเรื่องเองยังอดกระซิบกับทีมงานว่า “ไม่เคยทำแบบนี้มาก่อนเลย”

สายธารชีวิตของหลวงตาแฮ่

หากกล่าวถึงปี ๒๕๙๕ ขึ้นมาลอย ๆ คนที่ได้ยินก็คงไม่คิดอะไรมากไปกว่าการเป็นปีหนึ่งเมื่อ ๖๒ ปีที่ผ่านมา แต่หากบอกว่าในปีนั้นเป็นปีเกิดของบุคคลสำคัญระดับโลกอย่าง “วลาดิเมียร์ ปูติน” ประธานาธิบดี

แห่งประเทศไทย “โยชิทาเกะ อามาโนะ” ศิลปินชาวญี่ปุ่น “ซารอน ออสบอร์น” นักแสดงและภรรยาของนักร้องดัง “ออสซี่ ออสบอร์น” เป็นปีเกิดของคนไทยที่มีชื่อเสียงอย่าง “วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์” อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ “กฤษณา ไกรสินธุ์” ผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ “โกคิน พลกุล” นักกฎหมายชาวไทยและอดีตประธานรัฐสภาคนหนึ่ง

ในปีเดียวกันนั้นครอบครัวทหาร “ทับเพชร” ที่ตั้งรกรากอยู่ในมุมหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา มีคุณพ่อนาม “พันโทเพิ่ม” และคุณแม่ “มาลัย” ได้ต้อนรับ

สมาชิกใหม่ ของครอบครัว ที่วันนั้นคงไม่มีใครคาดคิดว่าทารกน้อยคนนั้นจะได้เติบโตมาเป็น “หลวงตา : พระนักพัฒนาหัวใจเกินร้อย” บุคคลที่นี้ อยู่ตรงหน้าที่ทีมงานเรา อยู่ในขณะนี้

เด็กน้อยค่อย ๆ เติบโตขึ้นด้วยการเลี้ยงดูด้วยความรักและความเอ็นดูจากครอบครัวอย่างทะนุถนอม เมื่ออย่างเข้าสู่วัยเรียนพ่อแม่ก็ส่งเข้าเรียนชั้น ป. ๑ ถึง ป.๗ ที่โรงเรียนสุขานารี จนจบแล้วไปต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย

ปี ๒๕๑๑ เบนหน้าเข้าเรียนทางสายอาชีพ ที่วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลภาคอีสาน วิทยาเขตนครราชสีมา) และในช่วงนี้เองที่ทำให้เขาที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นหันมาสนใจธรรมะเข้าเรียนพุทธศาสนาในทุกวันอาทิตย์

เหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันของชีวิตเกิดขึ้นในปี ๒๕๑๕ เมื่อชายหนุ่มวัย ๑๙ ขวบปีเต็มเกิดป่วยหนักในขณะที่เพิ่งเริ่มเข้าเรียนชั้นปีที่ ๕ ได้เพียง ๒๐ วัน ป่วยจนเรียนไม่ได้ จึงตัดสินใจไปเข้าเรียนวิปัสสนากรรมฐาน อยู่กับ “แม่ศิริ กรินชัย” เกิดศรัทธาในร่มพระพุทธศาสนา

จึงขอไปปฏิบัติธรรมต่อที่แดนสงบ โดยฝึกปฏิบัติกับ “พระครูภาวนาวิศิษย์” ในที่สุดตัดสินใจบวชเป็นสามเณร และเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ ก็ก้าวเข้าสู่ได้ร่วมผ้ากาสาวพัสตร์ บวชเป็นพระภิกษุศิษย์ของ พระพุทธเจ้าอย่างเต็มตัวในปลายปี ๒๕๑๙ นั้น

เมื่อบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว ก็เริ่มแสวงหา จึงเดินทางไปสมัคร เป็นลูกศิษย์ของ “ท่านพุทธทาส” ที่วัดสวนโมกข์ จำพรรษาอยู่ ๒ ปี โดยในปี ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นปีแรกที่ไปจำพรรษาอยู่ที่นั่นก็สามารถสอบผ่าน นักธรรมตรี และในปีถัดมาก็สอบผ่านนักธรรมโท และผ่านนักธรรมเอก ในปี ๒๕๒๒ ในที่สุด

ปี ๒๕๒๕ ได้เข้าร่วมโครงการธรรมทายาทที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี และนำไปเปิดเป็นโครงการแรกที่ “อาศรม” ที่จังหวัด นครราชสีมา ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อต้นปี ๒๕๒๖ โดยร่วมกับพระลูกศิษย์ที่มีอยู่เพียง ๒ รูป ก่อนที่จะเดินทางไปดูงานแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองที่ จังหวัดอุบลราชธานี ลงพื้นที่เป็นวิทยากรกระบวนกร หมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ทำงานทั้งในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดในเขตภาคอีสานทั่วทั้งภาค โดยทำงานอยู่ที่นั่นจนถึงปี ๒๕๓๓

ในช่วงปี ๒๕๓๔ หลวงตาแชรร์กลับมาบังคับทบทวนชีวิตที่ผ่านมา ก็คิดว่า การที่วิ่งไปวิ่งมาแบบนั้นก็คงไม่เจริญเติบโต เลยลาล่าเพื่อน พระสงฆ์และผู้ร่วมงานกลับมาปักหลักที่อาศรม ที่ปล่อยให้ลูกศิษย์อยู่ เพียงลำพัง และเริ่มต้นโครงการ “แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” ตาม ประสบการณ์ที่พบมากกว่า ๗ ปี ในเขตอำเภอสีคิ้ว โดยคัดเลือกหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ปฏิบัติการได้ ๘ หมู่บ้าน แต่บางเวลาก็เดินทางไปร่วมขยาย โครงการในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ควบคู่กับการพัฒนางานในเขตจังหวัด นครราชสีมาด้วย

ในช่วงปี ๒๕๔๐ ซึ่งเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจครั้งยิ่งใหญ่ ได้เกิด กองทุนหนึ่งที่เรียกว่า “กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม” หรือ “SIF : Social Investment Fund” เกิดขึ้นท่ามกลางภาวะวิกฤติเศรษฐกิจฟอง สบู่แตก มีผู้คนตกงานกลับคืนถิ่นสู่ชนบทกว่า ๒ ล้านคน รัฐบาลในขณะ นั้นจึงตัดสินใจเงินจากธนาคารโลกมาตั้ง “กองทุนชุมชน” อันเป็นกองทุนที่ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ต้องการแสวงหาทางออกใหม่ให้แก่สังคม ที่มุ่ง

เน้นการเสริมสร้างศักยภาพ
ชุมชน สร้างทุนทางสังคม มุ่ง
ช่วยเหลือกลุ่มคนว่างงาน กลุ่ม
คนยากจนและผู้ด้อยโอกาส
เสริมสร้างการพึ่งตนเองและ
ความเข้มแข็งแก่ชุมชน และหวัง

ผลให้เกิดประชาคมและธรรมาภิบาล ซึ่งหลวงตาแฉะเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้
เข้าไปปรับแนวคิดในเรื่องการขับเคลื่อน “กองทุน SIF” นี้

ในปี ๒๕๔๑ ได้ร่วมผลักดันโครงการอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ
วัด (อสม.) กับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา นับเป็นจุดเริ่ม
ต้นของการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพ จึงเริ่มพัฒนาโครงการเพื่อขอรับเงิน
สนับสนุนจากกองทุน SIF และต่อมาในปี ๒๕๔๒ ได้รับการยอมรับให้
เป็นหัวหน้าเครือข่ายรับงบจากกองทุน SIF สูงถึง ๑๔.๒๖ ล้านบาท
เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนในพื้นที่ภาคอีสาน

ในการทำงานก็ใช้ทุนเดิมที่มีอยู่ ทำการประสานเครือข่ายที่รู้จัก
และเคยทำงานร่วมกัน จนเกิดเป็น “เครือข่ายสังฆะพัฒนาโคราช” มี
สมาชิกในเครือข่าย ๓๖ เครือข่ายย่อย เป้าหมายสำคัญของงานจะมุ่ง
เน้นไปที่การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดนครราชสีมา

ปี ๒๕๔๔ เริ่มขยายเครือข่ายออกไปครอบคลุมในจังหวัดข้างเคียง
ในกลุ่มจังหวัดนครชัยบุรีรินทร์ (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์)
มีเครือข่ายเพิ่มขึ้นเป็น ๔๓ เครือข่ายย่อย ซึ่งเป้าหมายก็ยังคงขับเคลื่อน
การอนุรักษ์ป่าไม้เช่นเดิม ในการขับเคลื่อนได้รับงบประมาณจากกองทุน
SIF จำนวน ๗.๙ ล้านบาท ในปีเดียวกันนี้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย
แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง นำบทเรียนจากตำบลไม้เรียง จังหวัด
นครศรีธรรมราช มาเป็นต้นแบบ ขยายผลในเขตจังหวัดนครราชสีมา รวม
๓๓ ตำบล

ปี ๒๕๔๕ จัดตั้งหน่วยสังฆะพัฒนาโคราช เป็นหน่วยอบรม
ประชาชนประจำตำบลให้เกิดความเข้มแข็ง ซึ่งในปีนั้นสามารถขยายเครือ
ข่ายไปได้ครอบคลุมทั้ง ๓๒ อำเภอ และที่สำคัญก็คือได้รวมงาน อสม.
เข้าไปในหลักสูตรไปด้วย

ในปี ๒๕๔๖ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลสีคิ้ว ในด้านการทำงานพัฒนาชุมชนก็เริ่มขยับงานงดเหล้าเข้าพรรษาที่ได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ใน ๑๐๐ วัด ควบคู่ไปกับงานแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นหน่วยสนับสนุน งานนี้ทำให้รู้จักบุคคลสำคัญในเครือข่ายทั้ง ๔ ภาค

ในปี ๒๕๔๗ หลวงตาแฉ้วสำเร็จการศึกษาในระดับพุทธศาสตรบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย (มจร.) และได้รับการเลื่อนเป็น “พระครูใบฎีกา” ในงานพัฒนาให้ความสำคัญกับโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา จนในที่สุดได้รับการหนุนเงินทำโครงการเป็นระยะ ๓ ปี ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ - ๒๕๕๐ ครอบคลุมวัดทุกแห่งในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๒,๕๖๔ วัด

ในปี ๒๕๔๘ ได้เข้าร่วมโครงการกับศูนย์คุณธรรม โดยได้ปรับปรุงอาคารเป็นศูนย์เรียนรู้ ทำการอบรมโรงเรียนผู้นำ และสร้างและขยายเครือข่ายจิตอาสา และได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการศูนย์ปรีดีธรรม และธรรมศึกษาประจำตำบลสีคิ้ว

ในปี ๒๕๕๐ เข้าร่วมขบวนสังฆะเพื่อสังคม ๔ ภาค ที่จัดขึ้นที่พุทธมณฑล เกิดเป็นเครือข่ายพุทธยันตรี ๔ ภาค สังฆะเพื่อสังคม

ปี ๒๕๕๑ รวมทั้งริเริ่มงานสวัสดิการเพื่อพระสงฆ์ ตามโครงการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการจัดสวัสดิการพระสงฆ์ครบทั้ง ๓๒ อำเภอ ซึ่งโครงการนี้ทำให้ได้เห็นข้อมูลพระสงฆ์ในภาพรวมทั้งจังหวัด และเป็นจุดกำเนิดของการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพพระสงฆ์ในระดับประเทศ และในปีเดียวกันนี้เองที่ได้ร่วมกับทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา จัดทำโครงการ “เติมหัวใจให้สังคม” ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สนับสนุน

ในปีเดียวกันนี้ ได้รับการเลื่อนฐานะทางสงฆ์เป็น “พระครูอมรชัยคุณ”

ในปี ๒๕๕๒ ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการพุทธสมาคมอำเภอสีคิ้ว และประธานุเคราะห์ของมูลนิธิโรงพยาบาลสีคิ้ว งานทางด้านพัฒนาก็ขับเคลื่อนงานสวัสดิการพระสงฆ์ต่อเนื่อง มีการถอดบทเรียนใน ๕ วัด

๕๒ | สังฆะเพื่อสังคม

ปี ๒๕๕๓ จากประสบการณ์ในการทำงานด้านสวัสดิการพระสงฆ์มากกว่า ๒ ปี ทำให้เห็นปัญหาสำคัญของพระสงฆ์ด้านสุขภาพอย่างมาก จึงมีดำริที่จะยกระดับการทำงานในพื้นที่ให้เป็นนโยบายสาธารณะระดับชาติ จึงเสนอเป็นประเด็นเชิงนโยบายเรื่อง “สุขภาพพระสงฆ์” ตามกระบวนการของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ประจวบเหมาะที่กรมอนามัยก็เสนอประเด็นเชิงนโยบายเรื่อง “วัดส่งเสริมสุขภาพ” เข้าไป ทำให้เกิดการบูรณาการเข้าด้วยกัน

ปี ๒๕๕๔ ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการในคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ทำให้มีโอกาสดำเนินงานกับเครือข่ายพระสงฆ์และกรมอนามัยในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะได้เพิ่มขึ้น ในที่สุดได้รับคัดเลือกให้เป็นประเด็นประชุมวิชาการในการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๔

ปี ๒๕๕๕ ด้วยความมุ่งมั่นของหลวงตาแשר์จึงจับมือกับทางกรมอนามัยพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายตลอดปี ๒๕๕๔ และในที่สุดก็ได้รับการบรรจุเป็นระเบียบวาระการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ และสมัชชาสุขภาพแห่งชาติได้มีฉันทามติเป็นมติ “**พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ**”

ในปีเดียวกันนี้ ได้เข้าไปร่วมก่อตั้ง “**มหาวิทยาลัยชุมชนย่าโม (มวย.)**” และร่วมเป็นกรรมการและเป็นศิลปจารย์ใน มวย. ด้วย นอกจากนี้ยังได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็น “**วัดส่งเสริมสุขภาพ**” จากกรมอนามัย

นอกจากนั้น ในปีนี้หลวงตายังได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๕๕ ประเภทสงเคราะห์ประชาชนและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สาขาสงเคราะห์ประชาชนและชุมชน และได้เข้ารับพระราชทาน “**เสาเสมาธรรมจักร**” จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา ประจำปี ๒๕๕๕ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕

ปี ๒๕๕๖ ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการศูนย์เสมานครและนครจันทิก ซึ่งเป็นศูนย์ของ มวย. ทำการสอนนักศึกษาในระดับชั้นปริญญาตรี ในขณะที่ทาง มจร. ก็สนับสนุนงานสังฆะพัฒนา ๔ ภาค เกิดเป็นเครือข่ายสังฆะพัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

ปี ๒๕๕๗ ผลักดันงานการขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ให้เป็นเป้าหมายหนึ่งในงานของเครือข่ายสังฆะพัฒนา และประสานงานกับสำนักหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต ๙ จัดทำโครงการขับเคลื่อนงานในเขตจังหวัดนครราชสีมา ประจวบเหมาะกับการเป็นแกนนำขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควบคู่ไปด้วยกัน

จะเห็นว่าตลอดสายธารชีวิตของหลวงตาแชร้ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน ได้อุทิศชีวิตทั้งชีวิตให้กับงานทั้งการเผยแผ่พระศาสนา การอบรมจิตใจ และงานพัฒนาในหลากหลายสาขา โดยหลักการสำคัญที่ได้เห็นจากการศึกษาจะพบว่าจุดที่หลวงตาแชร้ให้ความสำคัญก็คือ “การสร้างเครือข่าย” ซึ่งจะเห็นว่าทุกงานหลวงตาแชร้ได้ใช้เครือข่ายเข้ามาหนุนการทำงานจนสำเร็จก่อเกิดผลลัพธ์ที่ดีทุกครั้ง

หลวงตาแชร้ : ชื่อนี้มาจากไหน

ผมอดสงสัยมานานแล้วตั้งแต่รู้จักหลวงตาใหม่ ๆ ว่าชื่อ “หลวงตาแชร้” มาจากไหน ซึ่งผมก็เคยได้รับคำตอบมาครั้งหนึ่งจากปากหลวงตาเอง แต่วันนั้นมีเอกสารที่ได้รับจากหลวงตาชิ้นหนึ่ง เป็นเอกสารที่ถ่ายเอกสารมา หัวมุมเขียนว่า คอลัมน์ “หนึ่งในร้อย” ได้บอกเล่าที่มาของชื่อไว้อย่างชัดเจน

คนเขียนเขาบอกไว้ว่า ครั้งแรกที่ได้ยินใครต่อใครเรียกหลวงตาแชร้ ก็ให้หนีไปได้หลายทางว่าพระอะไรชื่อแปลกดี หรือจะเป็นพระฝรั่ง แต่พอเห็นหน้าก็พระไทยดี ๆ นี้เอง แถมยังมีบุคลิกเด่นที่ดวงตามุ่งมั่น บ่งบอกถึงความเอาจริงเอาจังอย่างถึงที่สุด

“ช่วงแรก ๆ ที่หลวงตาบวช ก็ไม่ค่อยอยู่วัดจุดคงก็ไปเรื่อย ๆ โยมแม่อีกว่า หลวงตาชอบแซ่ไปโน่นนี่ ก็เรียกกันเป็นหลวงตาแซ พเนจร ต่อมาก็อธิบายที่เราไปไหนต่อไหน ก็เพื่อไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้าง

มุมมองแนวคิดใหม่ ๆ หลวงตาก็เลยเติม “รั” กลายเป็นหลวงตาแซร์ในวันนี้”

นี่คือที่มาของชื่อ “หลวงตาแซร์” หรือ “พระครูอมรชัยอมรคุณ” พระที่ได้รับการยอมรับสูงในวงการพัฒนาเอกชน ดังจะเห็นได้จากการได้รับนิมนต์ไปร่วมงานประชุมสัมมนา และร่วมเป็นกรรมการ เป็นที่ปรึกษาในกลุ่มองค์กร เครือข่ายต่าง ๆ มากมาย ผ่านการศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศมากมาย

อ่านแล้วนึกขำ แค่ “รั” ตัวเดียว เปลี่ยนอะไรไปได้ตั้งเยอะเลย

กำเนิด “อาสาธรรมทายาท”

“อาสาธรรมทายาท” เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๒๖ โดยได้รับบริจาคที่ดินจาก “พันโทเพิ่มและคุณนายมาลัย ทับเพชร” เดิมบริเวณแถวนี้เป็นไร่มันสำปะหลัง มีเนื้อที่ ๖ ไร่ สภาพทั่วไปเป็นผืนดินแห้งแล้ง ดินร่วนปนทราย ปลูกพืชหรือต้นไม้ไม่ได้ผล บริเวณโดยรอบเป็นเชิงเขาลาดเอียงลงสู่อ่างน้ำซับประตู

เมื่อเริ่มก่อตั้งมีพระภิกษุจำวัด ๒ - ๓ รูป สภาพโดยทั่วไปยังรกร้างและไม่มีอาคารสถานที่สะดวกสบาย หลวงตาจึงชักชวนชาวบ้านมาร่วมกันลงมือปลูกต้นไม้ ช่วยกันหิ้วน้ำจากอ่างเก็บน้ำมารดน้ำต้นไม้ด้วยความยากลำบาก กว่าจะเติบโตเป็นต้นไม้สูงยืนต้นเป็นร่มเงาให้ความชุ่มชื้นร่มรื่นอย่างเช่นทุกวันนี้

หลวงตาแซร์เป็นพระสงฆ์นักพัฒนา จึงได้รับภิกษุนิมนต์เข้าร่วมกิจกรรมและเป็นที่ปรึกษาในการพัฒนาชุมชน จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหลายหน่วยงาน หลายองค์กรในการพัฒนาวัด กลายเป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมและอบรมคุณธรรม จริยธรรม ให้กับเด็กนักเรียน เยาวชน ช่างราชการ และชาวบ้านเป็นธรรมทายาท ทำให้วัดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางเผยแพร่และพัฒนางานคุณธรรม ธรรมทายาท ชาวบ้านในตำบลและใกล้เคียงเดินทางมาเข้าวัดประกอบกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติธรรมมากขึ้น

ได้มีการขยายพื้นที่ของวัดในปี ๒๕๕๓ มีการสร้างอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับการจัดศาสนพิธี และพัฒนาเป็น “ศูนย์เรียนรู้” และได้

รับการจดทะเบียนรับรองเป็นองค์กร
สาธารณประโยชน์จากกระทรวงการ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์ เมื่อปี ๒๕๕๑ ดำเนินกิจกรรม
ตามเป้าหมายเพื่อการพัฒนาชุมชน
สังคมและกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ให้
มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่
มั่นคง โดยการนำศาสนธรรม การ
ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาวีถี
ชีวิตและชุมชนแบบยั่งยืน

“หลวงตาใช้ชีวิตนักรบพระเห่ร้อน ไปที่โน่นที่นั่นได้ ๑๐ ปี จน
โยมแม่เห็นว่า ท่านน่าจะมีส่วนตัวบ้างในการทำงานตามที่ต้องการ ก็
เลยยกที่ไร่มันเก่าให้หลวงตาจำนวนประมาณ ๖ ไร่ เพื่อให้เป็นขนาด
ใหญ่พอที่จะสร้างวัดได้ เมื่อปี ๒๕๒๒

ช่วงที่บวชก็รู้คงดีไปเรื่อย เข้าถ้ำก็แสวงหาที่ปฏิบัติธรรมไปด้วย ก็
ไปทั้งสวนโมกข์และวัดชลประทานฯ ก็ไปอบรมพระธรรมทายาท เมื่อปี
๒๕๒๕ เป็นรุ่นที่ ๒ พออบรมเสร็จก็เห็นว่า ชื่อ “ธรรมทายาท” น่าจะ
เป็นมงคลสำหรับเรา ก็เลยนำมาตั้งสำนัก “อาศรมธรรมทายาท” ขึ้นที่
นี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ของการเป็นพระธรรมทายาทที่วัดชลประทาน

ก็เลยเอาแนวทางของ “หลวงพ่อพุทธทาส” และ “หลวงพ่อปัญญา
นันทภิกขุ” มาใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น อบรมกลุ่มผู้สูงอายุไปทำ
โรงเรียนพุทธบุตรที่เรือนจำอำเภอสีคิ้ว

หลวงตาอยู่เบื้องหลังโครงการพระธรรมทายาทของวัดชลประทานฯ
มาตลอด และได้เป็นเลขาโครงการมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ เป็นต้นมา จนยุติ
โครงการเมื่อปี ๒๕๔๓ หลวงตาก็ขอลาออก เพื่อมาทำงานในพื้นที่ หลวง
ตาจากพื้นที่นี้ไปตั้งร่วม ๒๐ ปี พอกลับมา ก็เริ่มต้นใหม่ ต่อมาได้รับ
ตำแหน่งเจ้าคณะตำบลเมื่อปี ๒๕๔๕ ดูแล ๑๑ วัด ในเขตตำบลสีคิ้ว ก็
เริ่มงานพัฒนาในพื้นที่

ที่อาศรมของเรา เดิมเป็นไร่มัน เราก็อยากพัฒนาให้ไร่มันเกิด
คุณค่า เป็นประโยชน์ต่อมหาชน เมื่อคิดได้ดังนั้น ก็ปลูกป่าซ่อมเสริม

และอนุรักษ์ต้นไม้เดิมเอาไว้ และรวมกลุ่มชาวบ้านขึ้นมา

นโยบายของหลวงตาก็มีความคิดที่อยากจะสร้างป่าด้วยน้ำมือของเราเอง ไม่ใช่ไปอยู่ในเขตภูเขาแล้วก็ยึดเอาภูเขานั้นว่าเป็นป่าของฉัน หลวงตาเคยไปจุดดงคักกับกลุ่มพระป่า ก็เคยถามท่านว่า ที่วัดอยู่ตรงไหน เขาก็ชี้นิ้วกราดไปหมดเลยว่าทั้งหมดนี่คือที่ของวัด ถามว่าท่านปลูกต้นไม้สักกี่ต้น ท่านก็ไม่ได้ปลูก การตีขลุ่ยอย่างนี้ หลวงตาว่ามันผิด เขาจะอนุรักษ์ป่าไว้ก็เรื่องของเขา

แต่มันเป็นเรื่องที่อยู่ในใจเราว่า ทำไมเราไม่สร้างป่าด้วยตัวเราเอง มันเป็นเรื่องภูมิใจมากกว่า อย่างที่นี้กว่า ๑๓ ปี ถึงจะได้ต้นไม้ใหญ่พอที่จะทำลานหินโค้งแบบสวนโมกข์ได้ เราต้องลงทุนดึงน้ำจากข้างล่างขึ้นมาเลี้ยงต้นไม้

หลักคิดของเราก็คือ อยากจะทำให้มรดกของพ่อชิ้นนี้เกิดประโยชน์ เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ศาสนพิธีบางอย่างเราก็ตัดออก เพื่อให้ได้เห็นแก่นแท้ของชีวิต เข้ามาที่นี่ ต้องฝึกความอดทน และสร้างพลังภายในไว้ การทำความดีนี้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานที่เสมอไป วัดเราจะต้องเป็นวัดที่ปลอดอบายมุขแต่ไม่ถึงกับห้ามคนกินเหล้าสูบบุหรี่เข้ามาในวัด”

คำสัมภาษณ์นี้ปรากฏอยู่บนนิตยสารเมื่อหลายปีก่อน บ่งบอกให้เห็นฐานคิดของหลวงตาแชร้ในการพัฒนา “อาศรมธรรมทายาท” ให้พัฒนาไปในทิศทางใดได้เป็นอย่างดี

รู้จักเครือข่ายพระสังฆะพัฒนาโคราช

ในอดีตที่ผ่านมา วัดและพระสงฆ์มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกันกับความ เป็นอยู่ของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก วัดได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของ สังคม โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของแต่ละหมู่บ้าน นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่ในการประกาศศาสนาจนเป็นที่ยอมรับและศรัทธา และเป็นที่เคารพ ของคนในชุมชน

เมื่อความเจริญในรูปแบบต่าง ๆ เริ่มหลังไหลเข้าสู่ชุมชน บทบาท ของวัดและพระสงฆ์เริ่มลดลง ทำให้วัดและพระสงฆ์มีการมุ่งเน้นการ พัฒนาแต่ “ทางโลก” ทำให้ละเลยมิติ “ทางธรรม” เป็นเหตุให้สถาบัน ศาสนาคงเหลือแต่บทบาทในการประกอบพิธีกรรมเท่านั้น

ในจังหวัดนครราชสีมาเองก็เหมือนกันที่ประสบปัญหาเช่นนี้ ทางพระสงฆ์ในจังหวัดนครราชสีมา จึงมีการรวมตัวกันเพื่อทำงานพัฒนาชุมชน ในชื่อที่ว่า “เครือข่ายพระสังฆะพัฒนาโคราช” ที่มีวิธิตัด และวิธีการทำงาน ที่หลายคนก็ยังคงสงสัยว่าพระสงฆ์ทำอะไรได้บ้างต่อการพัฒนาชุมชน

การก่อเกิดของเครือข่ายพระสังฆะพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งโดยพระสงฆ์นักพัฒนากลุ่มหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และเคยร่วมทำงานพัฒนามาด้วยกัน อีกทั้งมีอุดมการณ์ร่วมกัน ที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการนำของ “หลวงตาแฮก” ในขณะที่ยังเป็น “พระครูใบฎีกาชฎิล อมรปญโญ”

หลังจากมีการรวมกลุ่มกันได้ในครั้งแรก ๑๐ วัด ก็ได้ทำงานหลายโครงการเพื่อชุมชน เริ่มต้นได้เริ่มทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน งานอบรมคุณธรรมจริยธรรม งานฝึกอาชีพด้านการผลิตปุ๋ยจุลินทรีย์ในชุมชน จนทำให้เกิดความเชื่อมั่นของพระสงฆ์ในพื้นที่และคนในชุมชน

แนวคิด “พัฒนาคนก่อนพัฒนางาน” คือแนวคิดต้นแบบของการทำงานเครือข่ายพระสังฆะพัฒนา โดยพยายามให้พระสงฆ์ในเครือข่ายได้ทำงานด้วยความสุข และมีสัมมาสมาธิให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อสร้างความสามัคคีกันในหมู่ของพระสงฆ์เพื่อผลักดันงานให้ไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งพระสงฆ์นั้นมีความเชื่อความศรัทธาเป็นทุน มีบุญเป็นกำไร มีปัญหาเป็นตัวแก้ไข และมีเงินเป็นผลพลอยได้ โดยเป้าหมายสูงสุดเพื่อความยั่งยืนและความเข้มแข็งในชุมชน

เมื่อวิเคราะห์กระบวนการทำงานพัฒนาที่เครือข่ายพระสังฆะพัฒนาได้ใช้ทำงานร่วมกับชุมชนนั้น ประกอบด้วยขั้นตอนการทำงานที่เป็นระบบตั้งแต่ก่อนเริ่มทำงาน จนกระทั่งลงมือปฏิบัติงานในพื้นที่ และรวมไปถึงการประเมินผลการทำงานในแต่ละพื้นที่เพื่อการพัฒนาและปรับปรุง โดยทางเครือข่ายฯ ได้สร้างเครื่องมือสำหรับการมองชุมชนและร่วมทำงานโดยใช้ “บันได ๗ ขั้นเพื่อการพัฒนา” ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ค้นหาทุนทางสังคม เรียนรู้ศีกษางานชุมชน

ขั้นที่ ๒ ถอดองค์ความรู้และถอดบทเรียนที่ได้ศึกษามา

ขั้นที่ ๓ สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อปลูกจิตสำนึกต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนตนเอง

ขั้นที่ ๔ พยายามพัฒนาปรับปรุงและสร้างความภูมิใจในชุมชน โดยการเสริมแรงสนับสนุนที่เข้มแข็ง เพื่อเกิดพลัง และความสุขในการมองชุมชน

ขั้นที่ ๕ พยายามหาทางออกและแก้ปัญหาในชุมชนของตนเอง เมื่อเห็นว่าการทำงานได้ผลในระดับหนึ่งควรเป็นแบบอย่างต่อการเรียนรู้ในชุมชนอื่น ๆ

ขั้นที่ ๖ ขยายผลสู่ชุมชนอื่น เพื่อเป็นแบบอย่าง

ขั้นที่ ๗ นำสู่ความรู้เหล่านั้น ไปสู่เวทีสาธารณะ และสร้างวิทยาการในชุมชน

ถึงแม้สภาพปัญหาในชุมชนมีความซับซ้อน และเกี่ยวข้งกันหลาย ๆ ฝ่ายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยมความเชื่อ การที่จะแก้ปัญหานั้นคงเกิดขึ้นไม่ได้เพียงคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถ้ามองถึงการเชื่อมโยงทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน นำมาประยุกต์และพัฒนาให้เกิดการแก้ปัญหานั้น พระสงฆ์เองก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนานั้น แต่การทำงานของพระสงฆ์ที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา ถือได้ว่าส่งผลดีต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ในการเป็นจุดเริ่มต้นและกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมหรืองานในชุมชน ซึ่งหากถอดบทเรียนจากความสำเร็จในอดีต จะพบว่า **เครื่องมือที่สำคัญที่สุดคือ “ความเชื่อ ความศรัทธา” ที่ประชาชนมีต่อพระ และ “จิตสาธารณะ” ที่สมาชิกในชุมชน มีร่วมกัน** ทั้งนี้ “เครือข่าย” ก็เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติและนำไปใช้ในการเชื่อมโยงจากเครือข่ายพระสงฆ์สู่ชาวบ้านในชุมชนด้วยเช่นกัน.

ธนาการบุญ หลวงตาแฮร์สังเคราะห์

“จากลานธรรมที่เปิดกว้างให้ผู้สนใจใฝ่ธรรม ได้มาฟังธรรมะของพระพุทธรองค์ผ่านการเทศนาของหลวงตาแฮร์ที่เรียบง่าย ใช้ภาษาที่ฟังเข้าใจ ปลูกจิตให้คิดถึงสังขารในชีวิต บางบทกลายเป็นคำสอนในการดำรงชีวิตอยู่บนโลกอย่างมีสติ จากวงสมาชิกเล็ก ๆ เริ่มขยายวงกลายเป็นลานธรรมที่คึกคักตามกาลเวลาที่ผ่านไป

เมื่อการบรรยายธรรมสิ้นสุดลง ผู้มาร่วมกิจกรรมต่างใช้เวลาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ต่างเล่าให้คู่สนทนาได้รับฟังเรื่องราวทั้งสุขและทุกข์ของแต่ละคน กลายเป็นกลุ่มคนที่ เป็น “เพื่อนาบุญเดียวกัน”

“เพื่อนาบุญ หมายถึง ผู้คนที่มาปฏิบัติธรรมร่วมกันที่อาศรมธรรมทายาท เกิดการจับกลุ่มกัน เกิดความเข้มแข็งรักใคร่กัน มีความซื่อสัตย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงถือเป็นเพื่อนาบุญของหลวงตา”

จากการเริ่มต้นจากคนเพียง ๑๐ ถึง ๒๐ คน ค่อย ๆ ขยายเป็นวงกว้างขึ้น คนที่มาเมื่อเกิดศรัทธาในตัวของหลวงตาแซร์ เมื่อกลับไปชักชวนดึงญาติพี่น้องมาร่วมวงในลานธรรมแห่งนั้น จนกลายเป็นลานธรรมที่มีสมาชิกเกือบ ๑๐๐ ชีวิต

เมื่อเรามาอยู่เป็นกลุ่มเพื่อนาบุญเดียวกันแล้ว ญาติโยมก็ได้มาคุยกันว่าเรามาอยู่ที่นี้เราไม่มีหลักอะไรที่มันชัดเจนที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงตกลงให้มีการตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ผ่อนเดือนละ ๑๐๐ บาท ถ้าใครมีความเดือดร้อนก็ยืมไปใช้ได้ มีคณะกรรมการเก็บออมทรัพย์ไปหาระเบียบและกฎโครงการที่อื่นเข้ามา แล้วมาจัดเป็นระเบียบในการออมทรัพย์เป็นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ โดยมีหลวงตาเป็นผู้แนะนำ พวกเราจึงกราบนิมนต์หลวงตาให้เป็นประธานเสียเลย”

ลุงโกวิท หรือ **พ.ต.โกวิท กลินศรีสุข** อดีตข้าราชการทหารที่อาสาทำหน้าที่เลขานุการธนาคารบุญภายหลังจากเกษียณอายุ เล่าให้ฟังย้อนกลับให้เราเห็นความเป็นมาเมื่อครั้งอดีต

“ต่อมาเราได้ตั้งชื่อเป็น “ธนาคารบุญ หลวงตาแซร์สงเคราะห์” ช่วงนี้มีเงินประมาณ ๓ แสนกว่าเกือบจะ ๔ แสน หมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืม การกู้ยืมนั้นก็ส่งตามสัจจะที่ได้กำหนดไว้ อย่างเช่นว่ายืมไป ๑๐,๐๐๐

บาท ส่งคืนเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท
ตอนแรกเราคิดว่าควรจะมีการเสีย
ค่าบำรุงด้วย แต่ก็เห็นว่าเป็นเงิน
ของเราเอง เลยตกลงกันว่าไม่
ต้องเสียค่าบำรุง ถือว่าตามศรัทธา
ใครจะทำบุญก็ทำได้ เงินที่เหลือ
ก็จะนำไปช่วยเหลือทุนทางสังคม
ต่าง ๆ”

ยังไม่ทันที่ลุงโกวิทจะพูดจบ
พลันสายตาของผมนิ่งไปเห็นยาย

คนหนึ่งที่นั่งอยู่ข้าง ๆ ยกมือขอพูด และสิ่งที่พรุ้งพรูออกจากปากของ
ยายก็เล่นเอาผมและทีมงานอึ้งไปโดยพลัน

“ดิฉันชื่อตา อยากเล่าว่า ยามเกิดความเดือดร้อน เรื่องที่ดินกับ
บ้าน ถึงเวลาแล้วเขานัดสามเดือน มีเงินอยู่ไม่พอ ไม่รู้จะไปพึ่งใคร จึง
คุกเข่าเข้ามาหาหลวงตา หลวงตาก็ให้ไปเรียกลูกหลานมาและให้ไปช่วย
กันหามาสมกันก่อน พอถึงวันกำหนดกลับมาเล่าให้หลวงตาฟังว่ายังไม่
พอ หลวงตาก็ให้โทรให้ลุงโกวิทมาหา และบอกให้อาเงินกองทุนช่วย
ยายซื้อบ้านที่อยู่แปดหมื่นบาท ครูเดียวก็ตีเช็คออกมาให้เลยได้ไปวาง
เงิน นี่คือกองทุนบุญ พอเดือนหนึ่งลูกสาวคนเล็กมีก็เอามาคืนทุนให้
หลวงตา ไม่ต้องเอาไปนาน”

ในขณะที่ยายตา ผู้โชคดีคนนั้นกำลังเล่าเรื่องที่ประสบกับตนเอง
ให้ฟังนั้น สิ่งหนึ่งที่ผมเห็นอย่างชัดเจน นั่นก็คือ ก้อนน้ำเล็ก ๆ ค่อย ๆ
ซึมไหลออกจากดวงตาของยายทั้งสองข้าง ยายตาพยายามสะกดกลั้น
เอามือข้างหนึ่งปิดไม่ให้ใครเห็น น้ำเสียงสั้นเครือ บ่งบอกถึงความลำบาก
ถึงคุณค่าที่อยู่ในกันบังของหัวใจที่ได้รับจากหลวงตาแชนร์ จนผมอดรู้สึก
อยากจะร้องให้ตามยายไปอีกคน

ลุงโกวิทยกกล่าวขึ้นหลังจากยายตากล่าวจบว่า “เกิดจากกลุ่มเนื่อ
นาบุญด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผลที่ได้ก็ได้ไปช่วย
สังคมด้วย ได้ช่วยเหลือคนที่มีความเดือดร้อน ทั้งคนที่มีภาระเรื่องเรียน
หนังสือ หรือว่าจะไปซ่อมรถซ่อมเรือก็สามารถยืมได้ถ้ามีความจำเป็น

และโดยเฉพาะที่ช่วยเหลือสังคม
ใหญ่ ๆ จะนำไปช่วยเราจัดงาน
อะไรต่าง ๆ เงินยังไม่พอเราก็มา
หมุนไปใช้ก่อนได้ ที่แล้วซื้อที่ดิน
มันขาดเหลืออยู่เราก็เอาเงินตัวนี้
ที่มีอยู่ไปช่วย ที่ดินวัดที่เราขาย
นี้ครบก็มีส่วนไปช่วยเป็นแสนแล้ว
อีกอย่างที่วัดดำรงอยู่ได้ แก้ปัญหา
ได้หลายอย่างครับ”

ผลพวงจากโครงการที่มาจากหลวงตา

ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าในช่วงปี ๒๕๔๒ ได้เกิดกองทุน SIF ขึ้น
ท่ามกลางภาวะวิกฤติเศรษฐกิจฟองสบู่แตก และหลวงตาแชร้เป็นบุคคล
หนึ่งที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่ในการขับเคลื่อนงานตามกองทุนชุมชนนี้
คุณค่าที่เกิดมากกว่า ๑๕ ปี ได้บอกเล่าให้เห็นถึงคุณค่าที่ยังคงฝังตรึงอยู่
ในจิตใจของบุคคลที่ได้รับอานิสงส์จากโครงการนี้ และจากการ
หนุนเสริมจากหลวงตาแชร้ ได้อย่างชัดเจน

พ่อประสาสน์ หรือ ประสาสน์ ทวีศิริ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่บ้าน
ศรีชะกระบือ อำเภอสีคิ้ว เป็นคนหนึ่งที่บอกเล่าให้กับทีมงานฟังว่า เมื่อ
ปี ๒๕๔๒ ได้เดินทางมากับเจ้าอาวาสวัดในหมู่บ้าน มาเรียนรู้กระบวนการ
ทำงานของหลวงตาแชร้ ได้เห็นสิ่งที่หลวงตาแชร้ได้ช่วยเหลือชาวบ้าน
ช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือประเทศชาติ จึงอาสาเข้าร่วมโครงการ SIF
ได้เงินมาก่อนหนึ่ง จึงนำไปสร้างกิจกรรมและจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน
เกิดร้านค้าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มทำอิฐทราขายแดง กลุ่มนำหมัก
ชีวภาพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มจักรสาน พวกเขาวชนก็จะให้รวมตัวกันทำ
หน้าที่ดูแลป่า นา และแหล่งธรรมชาติ โดยก่อนที่จะทำอะไรหลวงตา
แชร้จะเดินทางไปดูทุนและทรัพยากรในหมู่บ้านก่อนว่ามีอะไร ก่อนที่จะ
ให้มุมมองให้คิดปรับให้เหมาะกับชาวบ้าน

ลุงอู่เป็นอีกคนหนึ่งที่เล่าให้กับทีมงานเราฟังว่า เขาได้เดินทางตาม
เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่งมากราบนมัสการหลวงตาแชร้ ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๔๓

ในช่วงนั้นทำหน้าที่สอนดนตรีไทยบนศาลาวัด แต่ไม่มีเครื่องดนตรีไว้สอน มีเพียงระนาดผืนเดียว วันหนึ่งเกิดเหตุเห็นเด็กตกน้ำตายที่วัด ก็เลยคุยกับเจ้าอาวาสวัด และเสนอว่าถ้าเอาเด็กพวกนี้มาเรียนดนตรีไทยกันรับประกันได้ว่าจะไม่มีการตกน้ำอีก คุยกันเล่น ๆ เจ้าอาวาสวัดเลยพามารู้จักกับหลวงตาแฮร์ แล้วเข้าร่วมโครงการ SIF ได้แรงบันดาลใจและคำแนะนำจากหลวงตาแฮร์ว่า “เออต้องทำอย่างนั้นนะ อย่างนั้นนะ” ก็ทำกันมาเรื่อยมาจนมีคนรู้จักทั่วไป จนเครื่องดนตรีที่ได้มาสามารถช่วยสร้างโบสถ์ได้ นอกจากนั้น จากจุดเริ่มต้นนั้นก็ทำงานเรื่อยมา จนปัจจุบันได้ก่อตั้งกับหลวงตาที่วัดบ้านโป่งเป็น “วิซชาลัยชุมชนบ้านแก้ว” ก็คือรวบรวมผู้คนที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มารวมกัน

ในขณะที่ผมฟังลุงอู๋เล่าเรื่องราว “ดนตรีไทยสร้างโบสถ์” ไป ผมหันไปมองหน้าทีมงานที่เดินทางไปด้วยกัน ผมคาดเดาในใจแบบหนึ่งว่าทุกคนคงเหมือนตกอยู่ในภวังค์ ถูกสะกดจิตด้วยมนต์ขลังของเรื่องเล่าที่ได้ยิน เจกเช่นเดียวกับผมอย่างแน่นอน

ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น : นวตไทยวิถีพุทธ

ในตอนหนึ่งของการสนทนากลางลานธรรม ป้าแสงจันทร์ หรือ “แสงจันทร์ จันทร์ผ่องจินดา” ได้บอกเล่าคุณค่าการนวดไทยวิถีพุทธที่เกิดขึ้นที่อาศรมธรรมทายาทให้กับทีมงานเราฟังด้วยความสนุก

“ก่อนนี้ได้ใช้นวดแผนไทยวิถีพุทธ กับสามีที่เคยรับราชการทหารแล้วประสบอุบัติเหตุเลือดคั่งสมองเป็นอัมพฤกษ์ตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ นวดมาเรื่อย จนปี ๒๕๔๗ ได้มารู้จักหลวงตาแฮร์ ท่านก็ถามว่าเอาโยมผู้ชายไปนวดที่ไหน ก็บอกว่าไปที่อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี เกือบ ๔ ปี เมื่อปีกลายไปที่อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ หลวงตาท่าน

เลยชวนให้เข้าโครงการนวดแผนไทยที่เปิดขึ้นที่อาศรม เลยเปลี่ยนมานวด
ที่นี่แทน”

“ใครไม่เชื่อก็อย่าลบลู่ ดิฉันเจอกับตัวเองนะคะ สามีดิฉันเดินได้
ทุกวันนี้เพราะนวดแผนไทย แข็งแรงขึ้น อยากจะบอกว่าโครงการนวด
แผนไทยของหลวงตาแชร้ เป็นการสืบทอดมาจากโบราณ”

สิ้นเสียงป้าแสงจันทร์ที่บอกเล่าอย่างมีความสุขถึงผลที่ได้รับจาก
การนำสามีของเธอมานวดแผนไทยที่อาศรมธรรมทายาท จนสามีมีอาการ
ดีขึ้น ตัวละครหนึ่งที่ป้าแสงจันทร์กล่าวถึง คือ “ยายตา” ว่าเป็นหมอนวด
แผนไทยคนนั้นคนที่ช่วยให้สามีเธอมีร่างกายฟื้นคืนกลับมา ผมหันไป
เห็นสตรีร่างผอมเล็ก แต่เต็มเปี่ยมไปด้วยรอยยิ้มยกมือขึ้นขอพูดบ้าง ทุก
คนในวงสนทนาต่างกล่าวขึ้นพร้อม ๆ กันว่า “นี่แหละคือยายตา” ใน
ใจผมคาดไม่ถึง เพราะไม่เชื่อว่าสตรีร่างผอมเกร็งคนนี้จะแข็งแรงจนได้จน
มีผู้คนติดอกติดใจ

“สวัสดิ์ค่ะขอเป็นภาษาอีสานนะ ขอโทษหลาย ๆ แล้ว เป็นคน
ยากคนจนอิหลี ในปี ๒๕๔๒ ขึ้นมาหาหลวงตา ขนหินขนทรายแม่เป็นคน
คนเฮ็ด ปูนแม่เป็นคนผสม ต่อมาปี ๒๕๔๗ ห้าปีผ่านไป เป็นรูปเป็น
ร่างขึ้น ลูกก็ตั้ง ๘ คน หลานอีก ๑๕ คน บัดนี้แม่ก็มาอยู่กับหลวงตา
แชร้ พบแต่ความสุขความเจริญทุกอย่างได้สำเร็จ ทุกประการ”

“ในปี ๒๕๔๗ มาเรียนนวดแผนไทย ที่หลวงตาแชร้ไปหาครูมา
สอนมีจำนวน ๓๕ คน แต่ว่าเขาก็ขยายออกไปข้างนอกได้ก็สำเร็จทุกคน
นั่นแหละ เวลาว่างงานก็มาช่วย แม่ภูมิใจในตัวแม่เองก็คือว่า หนึ่ง
ได้เป็นหมอมือแพทย์ทางเลือกของตำบลมิตรภาพ ก่อนพ.ศ.๒๕๕๓ แม่
ไม่ได้ไปสอบอะไรแต่ว่ามีหมอเขาเข้ามาสอบแม่ว่าทำอะไรถึงรักษาคน
มีคาถาวิชาอะไร เขาก็เข้ามาถาม แม่ก็บอกว่าบ่มีวิชาหยั่งดอกมือสิบนิ้ว
ได้มือสิบนิ้วนี้แหละ คนแปดคนเอาพลังมาจากไหนเขาถาม พลังก็มีจาก
จิตเมตตา อย่างเดียว เงินละชั่วโมงละเท่าไร แม่บอกไม่มีชั่วโมง ค่าครู
๑๒ บาท แล้วแต่ศรัทธาที่มีต่อแม่ ถ้าไม่มี มือ ๑๐ นิ้วแม่ก็เอา ขอให้
คนหาย แม่ก็ดีใจ”

นี่คือเรื่องเล่าของป้าแสงจันทร์ กับยายตา ที่บอกเล่าให้เห็นว่า
หลวงตาแชร้ได้ให้การสนับสนุนงานนวดแผนไทยอย่างไร ซึ่งถ้าถอดรหัส

จากการบอกเล่าจากสุภาพสตรีทั้งสองคน จะพบว่าได้ช่วยเหลือทั้งด้านสุขภาพ ด้านการหารายได้ เป็นการสร้างอาชีพให้กับผู้คน และที่สำคัญได้ช่วยสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดิงามไว้ให้อนุชนรุ่นหลังอีกด้วย

หลวงตาแชร์ได้มอบเอกสารกับทีมงานมาหนึ่งเล่ม ในเอกสารเล่มนั้นได้มีการบันทึก **“วิสัยทัศน์ของหลวงตาแชร์กับการนวดแผนไทยวิถีพุทธ”** ไว้ โดยชี้ให้เห็นว่า การนวดแผนไทยวิถีพุทธ ต้องประกอบด้วย

หนึ่ง การนวดแผนไทย เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ มุ่งสร้างพลังทางสุขภาพของสังคม

สอง จิตวิญญาณของผู้นวด ประกอบด้วยความมีจิต เมตตา กรุณา คือ มีความปรารถนาให้ผู้อื่น พ้นจากความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายทางจิตใจ

สาม ผู้นวด เป็นผู้มีศีล สมาธิ เพื่อแผ่พลังออกมาทางมือที่กำลังทำงานอยู่ สมาธิจะทำให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้ โดยอาศัยกระแสแห่งความสัมผัสที่เรียบง่ายแต่ล้ำลึกและมีอำนาจทรงพลังทีเดียว

สี่ พลังแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งสามารถที่จะถูกถ่ายทอดออกมาด้วยสติปัญญา จากจุดหนึ่งสู่จุดหนึ่ง ไม่สามารถที่จะให้ใคร ลอกเลียนแบบได้ ด้วยกระแสแห่งสายโลหิตแห่งชาติพันธุ์ไทยแท้แต่สมัยพุทธกาล มีปฐนียบุคคล คือหมอชีวกโกมารภัจจ์ของเรานั้นเอง

ห้า สุขภาวะทางครอบครัวอบอุ่น จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดเพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมในยุคปัจจุบัน และมีใช้เพียงเพื่อระบบธุรกิจอันกว้างขวางใหญ่โต ความสุขที่ประกอบด้วย พลังแห่งพรหมวิหารธรรมจึงเป็นสิ่งประเสริฐและมีค่ายิ่งในทุกยุคสมัยนั่นเอง

หลวงตาแชร์تبท้ายท้ายเอกสารไว้อย่างลึกซึ้งว่า **“การนวดแผนไทยเป็นการช่วยเหลือให้มีการยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้พ้นจากอำนาจกิเลส โภคะ หลง เพราะจิตใจของผู้นวดปรารถนาให้ผู้ป่วยหายจากโรค นี่คือ ความหวังของผู้ป่วยและหมอนวดนั่นเอง”**

อสว. : นวัตกรรมด้านสุขภาพ

บนลานธรรมวันนั้น “นายแพทย์สำเร็จ แหียงกระโทก” หรือ “หมอแหียง” บุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการสาธารณสุข ได้เข้ามาร่วมบอกเล่าเรื่องราวในอดีตที่เคยทำงานในการพัฒนาแกนนำประจำวัดที่เรียกว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด ที่หลวงตาแชร์เป็นบุคคลผู้ร่วมขับเคลื่อนมาตั้งแต่ต้น

“ในส่วนตัวผมได้เกี่ยวพันกับหลวงตาตั้งแต่เป็นนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ตอนนั้นคิดว่าการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ต้องพัฒนาสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาให้สำเร็จนอกเหนือจากหมอ พยาบาล ครู แล้ววัดก็มีความสำคัญมาก คือ “บวร” หรือบ้าน วัด โรงเรียน มีส่วนเกี่ยวพันกัน

ในส่วนของบ้านก็ไปทำอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ด้วยย่อว่า “อสม.” ในโรงเรียนนอกจากครูต้องมีแกนนำเรียกว่า “อสร.” หรืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงเรียน ในส่วนของวัดเนื่องจากพระสงฆ์เป็นที่เคารพในหมู่บ้านอยู่แล้วท่านจึงเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แต่การจะให้ไปพูดกับพระสงฆ์ทุกรูปคงยาก ก็จำเป็นต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับบ้านและโรงเรียนจึงสร้าง “อสว.” ขึ้นมา

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือหลวงตาแชร์ พระว่ามาหาท่านบอกว่าผมอยากทำตรงนี้ พระถ้าไปพูดทุกรูปคงยาก ถ้าเรามี “อสว.” ก็จะทำให้หลวงตานี้แหละขอเป็นอาสาสมัครแนวหน้า เป็นผู้มีบทบาทสร้างนำเป็นตัวอย่างการนำของวัด ท่านทำที่นี่ แล้วท่านก็ช่วยสอน ช่วยขยาย จนกระทั่ง อสว. ซึ่งนอกจากจังหวัดเรา จังหวัดอื่นก็นำไปเป็นตัวอย่าง”

จากปัญหาในพื้นที่สู่นโยบายระดับชาติ

จากการทำงานสวัสดิการสังคมให้กับพระสงฆ์และการขับเคลื่อนงาน อสว. ในจังหวัดนครราชสีมามานานหลายปี ได้เห็นปัญหาที่กำลังถาโถมให้วงการพระพุทธศาสนาสิ้นคลอน เหตุเพราะปัญหาสุขภาพของตัวพระสงฆ์เอง ทำให้หลวงตาค้นคิดหาทางแก้ไขปัญหานี้ในเชิงระบบ ครอบคลุมพระภิกษุสงฆ์ที่มีราว ๓ แสนห้าหมื่นรูป กระจายอยู่ในวัดและสำนักสงฆ์เกือบ ๔ หมื่นแห่ง

จากข้อมูลที่พบเจอ พบว่า ปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์กำลังมีแนวโน้มสูงขึ้นเป็นลำดับ ในจำนวนพระ ๓ รูป จะมี ๑ รูป ที่มีภาวะเจ็บป่วย และโรคนิยมที่เป็นกันในระดับต้น ๆ ก็คล้ายคลึงกับฆราวาส นั่นก็คือ โรคไขมันในเลือดสูง ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคปอด และโรคหัวใจและหลอดเลือด

จากข้อมูลโครงการหน่วยแพทย์พระราชทานเคลื่อนที่สำหรับพระภิกษุ สามเณรในพระราชูปถัมภ์ฯ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยมูลนิธิโรงพยาบาล ๕๐ พรรษา มหาวชิราลงกรณ์ ในปี ๒๕๕๔ ทำการตรวจคัดกรองสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๙๔,๙๒๘ รูป จาก ๗๗ จังหวัด พบว่าพระภิกษุสงฆ์มีค่าน้ำตาลในเลือดสูง ร้อยละ ๑๗.๖ มีประวัติเป็นเบาหวานร้อยละ ๕.๒๓ ความดันโลหิตสูงร้อยละ ๔.๐๑

จากข้อมูลของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ทำการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์จำนวน ๒๔๖ รูป ใน ๑๑ จังหวัด พบพระภิกษุสงฆ์ประมาณครึ่งหนึ่งที่มีปัญหาสุขภาพกาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาโภชนาการ เช่น โรคกระเพาะอาหารและลำไส้ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และไขมันในเลือดสูง

และจากการศึกษาของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงศ์เขาวลิตกุล ในเขตจังหวัดนครราชสีมาพบว่า พระภิกษุสงฆ์สูบบุหรี่ประมาณ ๒ ใน ๕ โดยเฉลี่ยสูบบุหรี่ ๘ มวนต่อวัน บุหรี่ที่สูงมาจากการซื้อเองเกือบร้อยละ ๙๐

ปัญหาสำคัญนอกจากการสูบบุหรี่แล้ว ยังมีอีกสาเหตุหนึ่ง คือ การบริโภคอาหาร ซึ่งอาหารที่พระสงฆ์นำมาฉันนั้นส่วนใหญ่มาจากอาหารที่ใส่บาตรทำบุญของประชาชน ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงผลเสียต่อการเจ็บป่วยของพระภิกษุสงฆ์ เช่น แกงกะทิ อาหารที่มีไขมันสูง ขนมหวานต่าง ๆ

จุดสำคัญอีกประการหนึ่งที่พบก็คือ การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ มีข้อจำกัด โดยเฉพาะการออกกำลังกายที่ยังไม่มีข้อแนะนำกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ทำให้พระสงฆ์ทำได้เพียงการเดินบิณฑบาต การเดินจงกรม การเก็บกวาด

ลานวัด โบสถ์ วิหาร และการตัดหญ้า เก็บกวาดไปไม้ เท่านั้น

จากการวิเคราะห์ข้อมูลวิชาการเห็นตรงกันว่า การพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านสุขภาพสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ ยังเป็นการแยกส่วนกันทำ จึงทำให้ขาดการพัฒนาศักยภาพพระภิกษุสงฆ์ การรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนถวายอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่เป็นโทษต่อสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ และหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ ที่จะก่อให้เกิดโรคเรื้อรังยังเป็นเรื่องยากลำบากที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ

นอกจากนั้น ยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาทุกระดับ จัดหลักสูตรการเรียนการสอน การศึกษาวิจัย และการสร้างนวัตกรรมการดูแลสุขภาพพระภิกษุสงฆ์อย่างต่อเนื่อง

จุดสำคัญเชิงกลไก นั่นก็คือ การขาดเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่ รวมทั้งขาดการบูรณาการการดำเนินงานทั้งภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของพระภิกษุสงฆ์ในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาพของชุมชน

แม้จะออกห่างจากการถูกปฏิบัติเสธจากกลไกที่ทำหน้าที่จัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๔ ที่เสนอให้จัดประชุมทางวิชาการเพื่อพัฒนาร่างข้อเสนอเชิงนโยบายให้เข้มแข็งก่อน ก็ไม่ได้ทำให้หลงตาอ่อนล้าและล่าถอยไป กลับตรงกันข้ามเดินทางชักชวนกรมอนามัยให้เข้าร่วมพัฒนาเอกสารให้มีคุณภาพ เพื่อรอเวลาวงจรสมัชชาสุขภาพแห่งชาติปีใหม่จะเริ่มขึ้น

เมื่อใบเชิญชวนจากกลไกจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ มาถึง หลวงตาก็รีบประสานงานกับเครือข่ายในพื้นที่ อาทิ เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาภาคอีสาน เครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครราชสีมา ศูนย์ประสานงานวัดอาครมธรรมทายาท มูลนิธิชีวิตพัฒนา เครือข่ายพุทธชนันตี สังฆะเพื่อสังคม และกลุ่มเสขิยธรรม จัดทำเอกสารตามแบบที่กำหนดจัดส่งไปให้พิจารณาในอันดับต้น ๆ

และคำตอบตอนปลายเดือนพฤษภาคม ปี ๒๕๕๕ ก็ทำให้หลวงตารู้สึกปิติ เมื่อทราบข่าว ประเด็นเชิงนโยบายที่หลวงตาออกแรงมานาน

นั้นได้รับการบรรจุเป็นระเบียบวาระการประชุมสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕

หลวงตาได้รับการเสนอชื่อให้เป็นประธานคณะกรรมการเฉพาะประเด็น โดยมีทีมงานจากหน่วยงาน องค์กร และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมเป็นทีมงาน ช่วยกันพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย จนสามารถนำเข้าสู่ที่ประชุมที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๕ ได้อย่างมีคุณภาพ

สมาชิกสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ราว ๒ พันคน ต่างเห็นพ้องต่อข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “**พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ**”

และในคราวการประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๖ หลวงตาแสนดีใจเป็นอย่างมาก เมื่อที่ประชุมมีมติเห็นชอบและมอบหมายให้มีการแจ้งมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติที่หลวงตาลงทุนลงแรงมาอย่างยาวนานให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง และมอบให้มีการนำไปพิจารณาแสวงหาวิธีการผลักดันและขับเคลื่อนมตินี้ให้บรรลุผลต่อไป

นับจากนั้นเป็นต้นมา หลวงตาก็กลายเป็นหัวขบวนรถไฟสายพระสงฆ์ขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติที่หลวงตารู้สึกรักและเป็นเจ้าของอย่างเต็มกำลัง

แปลงนโยบายระดับชาติสู่รูปธรรมในพื้นที่

ด้วยความคิดที่ว่า ต้องสร้างรูปธรรมการทำงานให้เห็นก่อนการขยายผล หลวงตาจึงเดินหน้าแปลงนโยบายจากมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติสู่แผนการทำงานในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

ยุทธศาสตร์ “เครือข่าย” ถูกนำมาใช้ โดยหลวงตาประสานงานกับคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต ๙ นครราชสีมา องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา พัฒนา “**โครงการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์อย่างยั่งยืน ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐**” ขึ้น มี “**สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครราชสีมา**” เป็นกลไกขับเคลื่อนการทำงานร่วมกัน

เป้าหมายสำคัญคือ ความต้องการให้พระสงฆ์ได้รับการส่งเสริมสุขภาพ

ภาพตั้งแต่ยังไม่ป่วย มีการคัดกรองตรวจสุขภาพพระสงฆ์ประจำปีอย่างต่อเนื่อง มีระบบการรักษาพระสงฆ์เมื่อเจ็บป่วยได้อย่างทันทั่วทั้งที่ และมีความสะดวกคล่องตัวเต็มทั้งพื้นที่จังหวัด

วิธีทำงาน ได้ใช้การประสานองค์กรพระสงฆ์และสร้างเครือข่ายพระสงฆ์ให้เกิดการทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาด้านอื่น ๆ ทันทิ จะมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด (อสม.) เป็นผู้ประสานงานและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ และที่สำคัญก็คือจะเชื่อมโยงกับผู้นำประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เข้ามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน และยังเป็นภารกิจของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติให้เข้มแข็ง มีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทุก ๆ ด้านต่อไป

โดยคาดหวังว่าเมื่อสิ้นสุดปี ๒๕๕๗ จะเกิดคณะกรรมการและมีการจัดทำแผนปฏิบัติ มีการอบรม อสม. วัดละ ๑ รูป อย่างน้อย ร้อยละ ๕๐ ของวัดทั้งหมด มีการตรวจคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ได้ร้อยละ ๕๐ ของพระสงฆ์ทั้งหมดในจังหวัด

และในปี ๒๕๕๘ ตั้งใจจะจัดอบรม อสม. ให้ครบวัดที่เหลือ ตรวจคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ให้ครบทุกรูป มีการพัฒนาระบบส่งต่อ รักษาสุขภาพพระสงฆ์อย่างเป็นระบบทุกขั้นตอน

บทสรุปที่ยากจะสรุป

ผมและทีมงานกราบนมัสการลาหลวงตาแฮร์และผู้ร่วมวงบนลานธรรมอันศักดิ์สิทธิ์ เดินทางกลับด้วยใจเป็นสุข พวกเราคุยกันว่า จากความเครียดความกังวลในตอนเช้าระหว่างเดินทางไปได้มลายหายสิ้นไปในทางกลับกันกลับถูกทดแทนด้วยความสุข ความสนุกที่ได้รับจากบรรยากาศและเรื่องราวที่ได้ยิน ได้เห็น ตลอดเวลาของการสนทนา

ผมลองถามทีมงานไปว่า “หลวงตาแฮร์คืออะไร ?” คำถามนี้เล่นเอาทีมงานร่วมเดินทางเงิบไปโดยพลัน ผมได้ยินเสียงลมหายใจที่ผ่อนสั้นยาวของแต่ละคน บ่งบอกให้รู้ว่าแต่ละคนคงกำลังหาคำตอบอยู่สุดท้ายทีมงานผมคนหนึ่งก็กล่าวว่า “สรุปยากจริง ๆ”

คำตอบนี้ช่างตรงกับคำตอบที่กำลังผุดขึ้นในสมองของผมอย่างตรง

เพลง เพราะ “ยากที่จะสรุปจริง ๆ” พลังความจำของผมก็อดคิดถึงคำพูดของผู้ร่วมวงก่อนหน้านี้ ๓ ราย ที่กล่าวไว้อย่างกินใจ

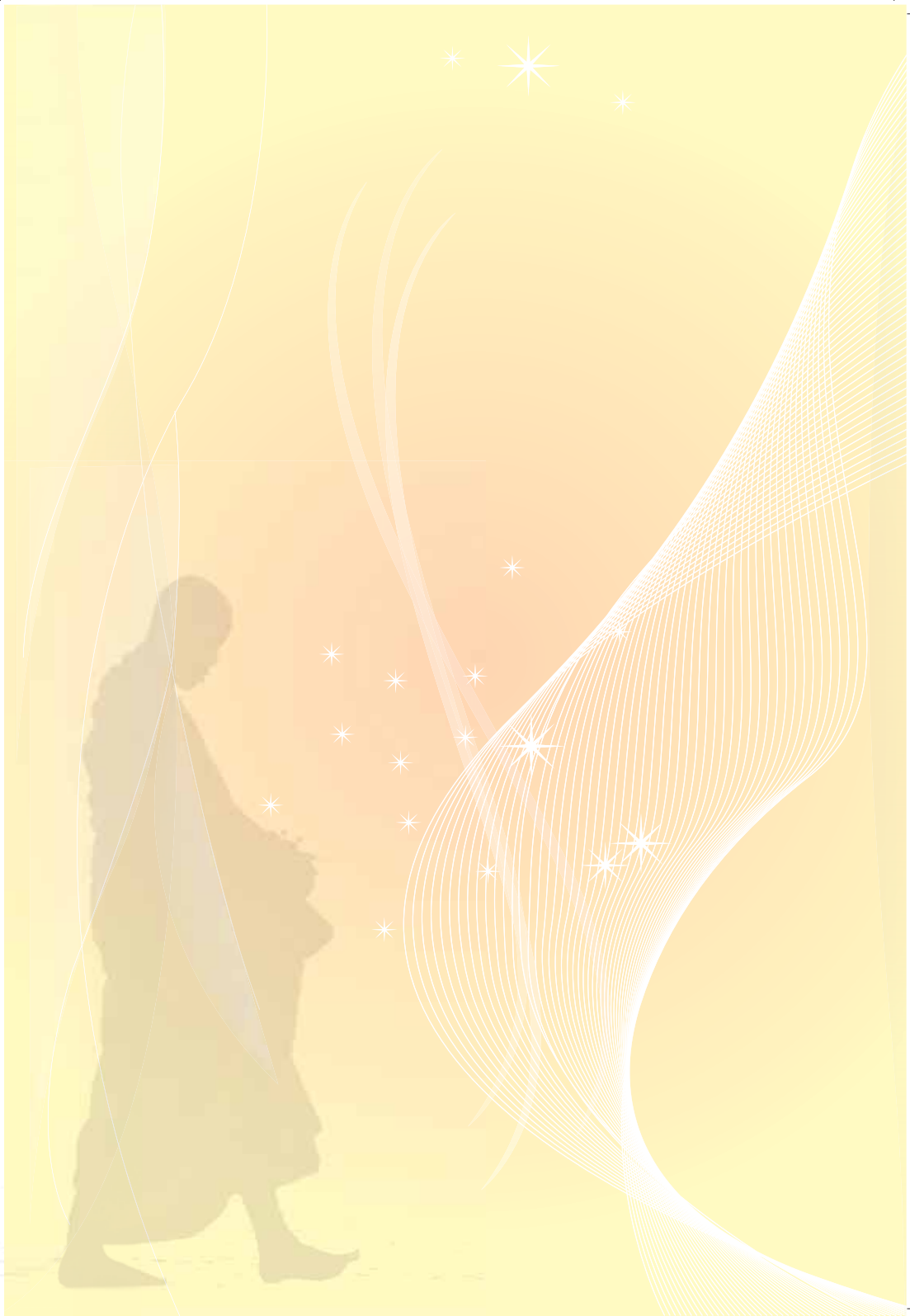
หมอแหง หรือ “นายแพทย์สำเร็จ แหงกระโทก” ได้กล่าวเปรียบหลงตาแร้วว่า “ท่านเป็นผู้ปฏิบัติงานพัฒนาทุกด้าน ท่านเองเป็นผู้ปฏิบัติและนักปฏิบัติ นักบริหารในการที่จะทำงานให้สำเร็จ ท่านเป็นทั้งจิตปัญญาศึกษาผู้นำทางพุทธ ท่านไม่เอาคัมภีร์มาสอน ท่านปฏิบัติจริง นักศึกษาของเราต้องเรียนธรรมะ ๕ เท่า เราต้องใช้สถานที่เข้าค่ายหลังจากนั้นก็จะเป็นผู้นำกับผู้ที่มาสอนและท่านก็จะเป็นผู้สรุปบทเรียน นำบทเรียนนี้กลับมาสู่สังคมชีวิตได้อย่างไร ท่านเป็นภาคประชาชน ธรรมดา ในฐานะที่ท่านเป็นพระพ่อ พระเพื่อน พระพี่น้องของทุกคน นำความรู้สึกในด้านจิตใจของมนุษย์ เป็นบุคคลธรรมดา ท่านเป็นผู้ที่อดทนในการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ไม่ย่อท้อต่อผู้ ในการที่จะทำงานต่าง ๆ เหล่านี้ มีในตัวท่าน ที่เราจะยกย่องในตัวท่านต่อไป”

“ลุงโกวิท” หรือ “พ.ต.โกวิท กลิ่นศรีสุข” ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “สิ่งที่เห็นในตัวท่านคือความกตัญญู แก่ดูแลมารดา ซึ่งทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งได้บุญ คือต้องอยู่ใกล้ ๆ เวลาป่วยต้องดูแลตลอดเวลา ถึงแม้ว่าแม่จะเป็นคนบ่นมากไปนิดหนึ่ง แต่ท่านก็เป็นคนดูแลตลอดเวลา อย่างอื่นก็มี ท่านเน้นเรื่องศาสนา ที่ชัด ๆ ก็คือ มีธรรมะสัญจร การปฏิบัติธรรมร่วมกันที่มีมา ๕ - ๖ ปี แล้วรู้สึกว่าจะได้ผลดีตลอดมา มีการปฏิบัติและก็ขยายผลต่อไป”

และ **“ป้าสุครีพ”** หรือ **“สุครีพ ภรรยาสิริรัตน์”** เป็นอีกคนหนึ่ง ที่กล่าวถึงหลงตาแร้วว่า “จะพูดว่าท่านเป็นเหมือนเทพเจ้า เทวดา ที่สอนให้เราผู้มีสติ มีปัญญา เวลาเราเขลาปัญญา ท่านก็บอกว่าเหตุเกิดที่ไหนปัญญาเกิดที่นั่นคิดดู แล้วท่านก็บอกว่าสักวันหนึ่งดอกไม้จะบาน สะพรั่ง สักวันหนึ่งคนจริงจึงหลากหลาย ดิฉันก็ไปพูดให้ลูกฟังว่า หลวงตาท่านสอนอย่างนี้นะ”

คำกล่าวของบุคคลทั้ง ๓ รายข้างต้นนี้ เป็นคำตอบต่อคำถามที่ว่า **“หลงตาแร้วคืออะไร”** ได้เป็นอย่างดี สำหรับผมแล้ว ผมขอสรุปเพียงสั้น ๆ ว่า

“หลงตาแร้ว คือ พระนักพัฒนาหัวใจเกินร้อย” ครับ

หลวงปู่เต็ม

พระสงฆ์ผู้กุมหัวใจชุมชน

• ศิรินันต์ สุวรรณโณลี

มิ่งก้านของยอดไม้เหนือลานโพธิ์จะสานกันแน่น แต่แสงแดดตอนสายก็ยิ่งสาดส่องลอดลงมา จนวงสนทนาของเราต้องขยับชิดเข้าหอร่มเดียวกัน ไร่ร้อนที่แทงลงมาก็คล้ายกับปัญหาที่โอบล้อมชุมชน เงาเหนือผืนดินก็คล้ายกับรุ่มร่ามของความคิด จากการเปิดพื้นที่ให้คนที่หลากหลาย ได้แลกเปลี่ยน สานความเข้าใจ กลายเป็นการลงแรงให้ทุกไร่ร้อนได้คลี่คลาย

วันนี้ “ลานโพธิ์” ซึ่งเป็นทั้งลานความคิด ลานธรรม และลานกิจกรรมของวัดศรีรัตนาราม ตำบลชอนสมบูรณ์ อำเภอหนองม่วง จังหวัดลพบุรี กลายเป็นเวทีถอดบทเรียน คลี่ความสัมพันธ์ของเครือข่ายชุมชนที่ตั้งต้นจากประเด็นปัญหาการท้องก่อนวัย จนเกิดกลไกในการจัดระเบียบสังคม ขยายวงไปสู่การลดปัญหาคดีแพ่งและอาญาในชุมชน โดยมีคนต้นเรื่องคือ “พระครูใบฎีกาทรงพล ชยนันโท” หรือ “หลวงพี่แต่ม” ที่ชาวบ้านเรียกกันติดปาก

ผู้จุดประกาย

“สลด พบศพเด็กทารกกว่า ๒,๐๐๐ ศพ ที่วัดไผ่เงิน”

เป็นพาดหัวข่าวการเผยแพร่เท็จจริงสถิติศพทารกที่มาจากการทำแท้ง

เดือน ในเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๕๕๓ เมื่อได้ยินข่าว “กัลปังกา โซลิว
สกุล” เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลขอนแก่น สมบูรณ์ ก็รู้สึก
กังวลใจกับปัญหาท้องไม่พร้อม ท้องก่อนวัย ที่เป็นต้นตอของการทำแท้ง

จึงตัดสินใจเข้ามาพบเราให้หลวงพี่หันมาทำกิจกรรมกับเด็กผู้หญิง
ในหมู่บ้านบ้าง เพราะเห็นหลวงพี่กำลังบวชสามเณรภาคฤดูร้อนอยู่ และ
ด้วยเห็นว่าแม่ขอนแก่นจะดำเนินชีวิตด้วยวิถีชีวิตเกษตร แต่ปัญหานี้
ก็กำลังคืบคลานมาถึงลูกหลาน และด้วยเหตุที่เห็นข้อมูลและรับรู้สถานการณ์
ภายในตำบลขอนแก่นซึ่งก็มีแนวโน้มที่กำลังสูงขึ้น แม้นเหตุการณ์ใน
ข่าวนี้จะไม่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโดยตรง แต่อำเภอที่ลูกหลานต้องออกไป
เรียนมัธยม ก็จะต้องเจอกับสภาพแวดล้อมแบบนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การ “เปิดวง” เพื่อดึงคนที่เกี่ยวข้องและคนรู้สึกเป็นทุกข์จากสภาพ
การณ์ให้หันมาใส่ใจและแก้ไขปัญหาด้วยกัน จึงเริ่มเกิดขึ้น

ลานโพธิ์ เป็นพื้นที่ที่พระ และชาวบ้านใช้ตั้งวงกันทุกเรื่อง จนกลายเป็น
“มหาลัยนอกคอก” หรือ “มหาลัยต้นโพธิ์” จึงหยิบเรื่องนี้มาคุย
กัน ทุกฝ่ายต้องตะลึงเมื่อบนลานโพธิ์ได้เปิดเผยปัญหาและข้อมูลที่นำ
ตกใจต่อวงเสวนาในวันนั้นคือ ชุมชนเล็กๆ ของพวกเขาเอง ก็มีสถิติลูก
หลานที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนถึงปีละ ๒๐ ราย

“ที่แรกเราก็มีแรงต้านว่าจะไปยุ่งกับเขาทำไม ยิ่งเป็นเรื่องของเด็ก
ผู้หญิงด้วย แต่ที่บ้านตอนนี้ก็มีเด็กท้องไม่พร้อมที่กำลังต้องเลี้ยงอยู่ จาก
ปัญหาของลูกสะใภ้ ยังดูแลเด็กไม่ได้เลย ลูกไม่สบายก็ดูแลไม่ได้ ตรงนี้
ทำให้เห็นว่าปัญหาจะไม่ได้มีแค่เด็ก แต่จะกระทบกับครอบครัว กับคนใน
สังคมด้วย แต่จะสื่อสารกันตรง ๆ ก็คงไม่ได้ เวลาสื่อสารต้องผ่านกิจกรรม
ไปทางอ้อม” พี่เสนอ หรือ “เสนอ กอกัน” ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านย้อนให้
ฟังถึงความคิดเห็นในตอนนั้น

หลวงพี่เก็บเอาปัญหานี้มาครุ่นคิด และจังหวะหนึ่งได้มาประชุม
ร่วมกับ “อาจารย์กาสัก เตชะขันหมาก” และทีมงานจาก “สถาบัน
นารายณ์เพื่อการพัฒนาจังหวัดลพบุรี” ซึ่งเป็นสถาบันวิชาการประจำ
จังหวัด จึงได้เอ่ยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งอาจารย์กาสักได้ปรารภ
ถึงแนวทางว่า มันต้องมียุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาและแนะนำให้นำ

แนวคิดสมัชชาสุขภาพ มาใช้รวม
คนที่มึใจ รวมเด็กกลุ่มเสี่ยงเข้ามา
กำหนดทิศทางการแก้ปัญหาจนเกิด
“ยุทธศาสตร์ไข่แดง” ขึ้น

ยุทธศาสตร์ไข่แดง

“ยุทธศาสตร์ไข่แดง” ได้
เปรียบเด็กคือไข่แดง ชุมชนคือไข่
ขาว ภาครัฐคือเปลือกที่ปกป้องทั้ง

เด็กและชุมชน กระบวนการสมัชชาสุขภาพถูกนำมาใช้ เปิดให้ทุกคนเข้า
มาร่วมปรึกษาหารือ แรก ๆ คนที่ถูกเชิญเข้ามาร่วมประชุมต่างก็เห็นว่า
เป็นเรื่องไกลตัว เป็นเรื่องปฏิสัมพันธ์ส่วนบุคคล แต่เมื่อการหารือลงลึก
เข้าไป สมาชิกก็เริ่มเห็นว่า เราต่างนั่งอยู่ริมน้ำแม่น้ำไหลเชี่ยวกราก เรา
จะนั่งดูโดยไม่ช่วยเหลือกันและกันได้อย่างไร เราจะโยนเชือกหรือไม่จะ
ดิಕ್ಕว่าหรือไม่ ในเมื่อผลกระทบนั้นต้องดำเนินมาถึง ทุกภาคส่วนจึงยอมรับ
และให้ความสำคัญกับการใช้ยุทธศาสตร์ไข่แดง เป็นยุทธศาสตร์ของการ
ป้องกัน เพราะถ้าไม่ปกป้องเยาวชนในวันนี้ อนาคตของพวกเขาจะเป็น
อย่างไร ถ้าเริ่มจัดการปัญหาตั้งแต่การป้องกัน เราก็จะไม่ต้องเสียทรัพยากร
เพื่อแก้ไขปัญหาในปลายเหตุ

ตั้งขอบ

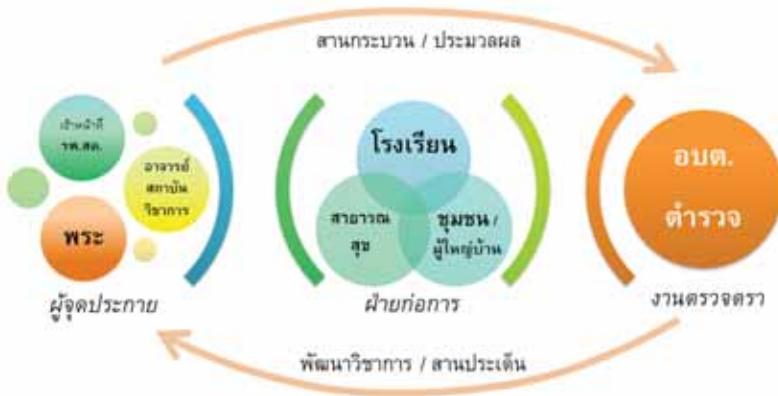
เมื่อยอมรับถึงปัญหา ได้มาซึ่งกระบวนการแก้ไข และได้ผู้สนับสนุน
งานจากทุกภาคส่วน ทั้งจากกลไกสมัชชาสุขภาพจังหวัดลพบุรี จากสมาชิก
ในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายการศึกษาอย่างโรงเรียน ฝ่ายสาธารณสุขอย่าง
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) ไปจนถึงองค์กรบริหาร
ส่วนตำบล (อบต.) และตำรวจที่ช่วยกันตรวจตรา ก็เกิดการเคลื่อนงาน
สานภาคส่วน

หลวงพี่ทรงพลได้เผยความคิดของผู้ขับเคลื่อนทั้งในฐานะ “ผู้จุด
ประกาย” และ “ผู้ประสาน” เอาไว้ว่า

“ เราได้เห็นบทบาทการทำงานของเราในเวทีนี้ สิ่งที่เราต้องคิดต่อ

คือต่อไปเราจะมีมิติความซับซ้อนที่มากขึ้น เราต้องมาเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหา ในการทำงาน อยากให้ทุกคนมีส่วนร่วม บางครั้งอาจจะรู้สึกอึดอัดรำคาญ แต่ ณ วันนี้ไม่มีวันแมนไชร์ เราต้องร่วมกัน เสมอกัน เรื่องการแสดงความคิดเห็น เราต้องให้คำอธิบายกับชุมชนได้ สิ่งเหล่านี้จะยั่งยืน หากเราตอบคำถามให้กับคนในชุมชนได้ มันจะเป็นความยั่งยืนต่อไปก็ไม่ต้องมีคนภายนอกมาช่วยเรา เพราะว่าเราระเบิดจากภายใน”

เมื่อรู้จักกับยุทธศาสตร์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดแล้ว ผู้ถอดบทเรียนจึงลงลำดับความเข้าใจต่อ ว่าความร่วมมือที่ถูกใช้ในการสานกระบวน ทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กร เริ่มตั้งแต่ผู้จุดประกาย ฝ่ายก่อการ และผู้ที่ดูงานตรวจตรา ได้ออกมาเป็นวงจรนี้

ฝ่ายก่อการ

หลังจากจุดประกาย พระสงฆ์และสาธุชนสุขศึกษาเผยผล-ก่อการ จากวัด มาที่โรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ ซึ่งเด็กผู้หญิงจากทุกหมู่บ้าน ต้องมาเรียนต่อ คณะทำงานเข้าหาโรงเรียน เริ่มจากการประชุมผู้บริหารโรงเรียน นำเสนอข้อมูลสถานการณ์ปัญหา วางแผนร่วมกับทางโรงเรียน ควบคู่กับการผลักดันที่ต่อเนื่องของมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๓ เรื่อง การป้องกันปัญหาวัยรุ่นไทยกับการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม ในปี ๒๕๕๔

การจัดกิจกรรมโดยฝ่ายก่อนการจึงเกิดขึ้น ซึ่งประกอบมาจากสามส่วนหลัก คือ

ให้ความรู้ : โรงเรียนและสาธารณสุข

ความร่วมมือก่อเกิดเป็นการอบรม-ทำค่าย ให้ความรู้แก่เป้าหมายที่เป็นนักเรียนหญิงในโรงเรียน โดยพระสงฆ์ปลูกฝังแนวคิดแก่เด็กในเรื่องของคุณค่าของตัวเอง สาธารณสุขให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับเพศศึกษาที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของวัยเจริญพันธุ์ ว่าการทำก่อนวัยอันควรส่งผลเสียต่อร่างกายอย่างไรบ้าง ผู้ใหญ่ในชุมชนให้ความรู้ว่าการมีครอบครัวต้องออกจากโรงเรียนมาเลี้ยงลูกในเวลาที่ไม่พร้อมนั้นสร้างปัญหาต่อตัวเองและต่อครอบครัวอย่างไรบ้าง

ส่วนครู ก็เปิดพื้นที่ในการให้คำปรึกษากับเด็กที่มีความกังวลอยู่ในใจจากการมีเพศสัมพันธ์ นอกจากนั้นโรงเรียนยังมีมาตรการในการดูแลเด็กที่เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ขึ้นแล้ว ไม่ให้ต้องหมดโอกาสในการศึกษาทันทีเหมือนในอดีต โดย **ครูตุ้** หรือ **“จารุวรรณ แก่นทรัพย์”** เล่าถึงนวัตกรรมของการประนีประนอมกับปัญหานี้ว่า เมื่อก่อนพอเด็กต้องหลายโรงเรียนมักจะแก้ปัญหาด้วยการให้นักเรียนออกจากโรงเรียนกลางคัน แต่ปัจจุบันโรงเรียนสามารถยืดเวลาของการศึกษาให้แก่เด็กได้ด้วยการจัดห้องเรียนพิเศษ หรือห้องเรียนนอกเวลาสำหรับเด็กที่มีปัญหาการตั้งครรภ์ เนื่องจากส่วนมากช่วงเวลาพบว่าเด็กตั้งครรภ์มักเกิดขึ้นในช่วงเทอมสุดท้าย การจัดการสอนพิเศษที่บ้าน ให้เด็กได้เรียน จนได้สอบ จึงเป็นวิธีที่ช่วยให้เด็กได้เรียน และได้คลอดจนปลอดภัย โดยไม่ทำลายอนาคตทางการศึกษา

“โดยทั่วไปเด็กจะมีปัญหาช่วง ม.๓ - ม.๕ เมื่อก่อนท้องแล้วต้องออก ต่อมาเมีนโยบายจากกระทรวงออกมา จึงเป็นว่าไม่ต้องออก คลอดก่อน แล้วกลับมาเรียนต่อ ทั้งนี้อยู่ที่ความสมัครใจของเด็กว่าจะออกเลย หรือว่ากลับมาเรียนต่อ จากที่สัมผัสเด็กอยู่ ม.๓ เกิดการตั้งท้องขึ้น โดยที่ผู้ปกครองไม่รู้เรื่องเลย จนใกล้คลอดพาไปตรวจจึงรู้ มีแบบนี้สองคนเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ท้องช่วงครูพาไปดูงาน โดยโรงเรียนจัดไปดูงานจากนั้นผู้ชายจึงมารับผิดชอบ สุดท้ายเป็นภาระของแม่ แม่ไม่ได้เรียน

• **พรัม จันทนะ**

“ต้องออกมาเรียน กคน” พรัม จันทนะ ผู้อำนวยการโรงเรียนสอน สมบูรณ์ กล่าวเสริม

กระบวนการในโรงเรียนนั้น เชื่อมโยงกับการดำเนินงานของ พระอาจารย์ เพราะพระอาจารย์ได้ มาทำกิจกรรมกับเด็กในโรงเรียน ใน ช่วงเวลาที่เด็กว่างเรียน โดยออกแบบ กระบวนการแยกกันระหว่างเด็กที่ ผ่านการมีเพศสัมพันธ์แล้ว กับเด็ก ที่ยังไม่มีเพศสัมพันธ์ เป็นคนละ กระบวนการ เด็กกลุ่มแรกจะการ เก็บข้อมูลที่เป็นความลับว่าใครมี เพศสัมพันธ์ หรือใครยังไม่มี มีสอด

ไลน์ของที่ปรึกษา และมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รู้ข้อมูลอยู่ แทนที่จะว่า กล่าวก็เปลี่ยนเป็นเพื่อน นอกจากนี้มีกระบวนการกับเด็กประถมด้วย และมีบางโรงเรียนที่เปิดห้องจัดกิจกรรมให้กับเด็กที่ตั้งท้องโดยเฉพาะ เปิด ช่องทางพิเศษให้เด็กมีห้องเรียนพิเศษ จากนโยบายของ ผอ.เขต ที่ต้องการ ทำเรื่องนี้ ตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน

“ส่วนการปรึกษาทางฮอตไลน์ถามว่าเด็กจะกล้าบอกไหม เนื่องจาก เราปิดให้ความลับและเราก็เปิดใจ มีบทบาทให้เด็กสามารถพูดกับเรา ได้ทุกเรื่อง โทรสอบถามได้ตลอดเวลา มีตั้งแต่คำถามเรื่องการมีประจำ เดือน ถ้าไม่มาจะถือว่าท้องไหม ไปจนถึงปัญหาอื่นๆ บางทีผ่านไปปี หนึ่งถึงจะกล้าบอก สรุปได้ว่าการที่เด็กกล้าบอก คือต้องเปิดพื้นที่ปลอดภัย เด็กบางคนเกิดเรื่องตั้งแต่ ป. ๑ กล้าบอกเราตอน ม.๑ มีผู้ชายมานอน ด้วยตั้งแต่ ป.๑ ส่วนใหญ่เด็กจะใช้เบอร์สาธารณะโทรมา ดังนั้นถ้าเป็น เบอร์สาธารณะต้องรีบรับสาย” ครูตุ้ เพิ่มเติมรายละเอียด

“ที่พระอาจารย์ไปบรรยายเรื่องคุณค่าของตัวเอง และความรักของ พ่อแม่ ครอบครัวอบอุ่นให้เด็กที่โรงเรียน พระอาจารย์จะบรรยาย พรัม เปิดวิดีโอไปด้วย ทำให้เด็กซาบซึ้ง การพูดเน้นเรื่องความสำคัญของ

ครอบครัว และคุณค่าของตัวเอง
ที่สำคัญพูดเรื่องอนาคตของเด็กที่
สดใส เป็นกำลังสำคัญของประเทศ
ชาติ การเริ่มต้นที่ รพ.สต.เริ่มแรก
ยังไม่มีเด็ก แต่ต่อมาก็ทำกับเด็ก
ให้เด็กเป็นแกนนำ แล้วสร้างเครือข่าย
เด็ก ก่อนหน้านี้เด็กส่วนใหญ่
คิดว่ามีแฟนก็มีครอบครัว แล้วก็
ทำงานอยู่กันไปก็พอแล้ว แต่เรา
เปิดโลกทัศน์ให้เด็กเห็นว่าถ้าเรียน
หนังสือ มีอนาคตที่ดี เขาจะสามารถ
ดูแลครอบครัว และนำไปสู่การดูแล
สังคมได้ด้วย นอกจากนี้ให้ความรู้
เรื่องทางกายภาพ ความพร้อมใน
การตั้งครรภ์ของร่างกาย ที่จะพร้อมเมื่ออายุ ๒๐ ปี ทำให้เด็กเห็นคุณค่า
ของตัวเองมากขึ้น เห็นอนาคตของตัวเองมากขึ้น” ดิสพล แจ่มจันทร์
ผอ.รพ.สต.ขอนแก่นสมบูรณ ก่อวางยืนยัน

• ดิสพล แจ่มจันทร์

เอ็นดูและรับฟังลูกหลาน : ผู้ใหญ่บ้านและชุมชน

ต้องยอมรับความจริงของครอบครัวไทย ส่วนใหญ่ไม่ได้มีองค์
ประกอบแบบครอบครัวในฝันที่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยอยู่ด้วย
กันอย่างอบอุ่น หลายครอบครัวลูกใช้ชีวิตอยู่ลำพังขณะที่พ่อแม่ออกไป
หาเงิน หลายครอบครัว หลานถูกทิ้งให้อยู่กับ ย่า ยาย หลายครอบครัว
เกิดวัฏจักรของปัญหาเมื่อเด็กผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนวัยขึ้นมามีต้องเลี้ยงลูก
โดยขาดประสบการณ์เลี้ยงดู ขาดความรักความอบอุ่น

การดูแลเด็กจึงต้องย้อนมองยังทุกคนที่สัมผัสกับเด็กในชุมชน ไม่
ว่าจะเป็นกระบวนการนโยบายที่ อบต. ทำกับเยาวชน ผู้สูงอายุที่อยู่กับ
เยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่มีการดูแล
ตั้งแต่เด็กก่อนคลอด รพ.สต. ที่รู้ว่าเขาตั้งท้องก็เข้าไปดูแล ตั้งแต่ให้ความ
รู้ ให้คำแนะนำ จนถึงการจัดวัคซีน พอเริ่มโตก็เป็นการศึกษา ศูนย์เด็ก

• ลัดดา กอกัน

เล็ก มาจนถึงประถม ตำบลขอนแก่น สมบูรณ์ที่นี่มีโรงเรียนสำหรับเด็กประถม แต่พอโตจนถึงมัธยมก็ต้องออกไปข้างนอก เพิ่งจะเมื่อ ๒ ปีที่ผ่านมา ที่มีโรงเรียนขยายโอกาสขยายให้จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในฐานะชาวบ้านและ อสม. **พีดา** หรือ **“ลัดดา กอกัน”** เล่าให้ฟังถึงกระบวนการที่เข้าร่วมกับหลวงพี่ว่า

“ไม่แปลกใจที่พระมาทำเรื่องห้องไม่พร้อม เราคุยกันว่าเรื่องนี้เราจะทำเฉพาะผู้ชายไม่ได้แล้ว ต้อง

ดึงผู้หญิงเข้ามาด้วย และในทุกโครงการเราจะดึงเด็กเข้ามาทำด้วย ผลที่ออกมาจึงพบว่าน้อยลง เนื่องจากเราเป็น อสม. ด้วย การให้ความรู้ อสม. เพื่อไปเผยแพร่ต่อในหมู่บ้าน ทำให้เราสามารถสแกนการทำงานได้ดีขึ้น พูดถึงว่ามีประโยชน์ มีความภูมิใจหรือไม่ มันได้กับตัวเรา ชุมชนครอบครัว หรือคนในสังคม ปัญหาไม่เกิด เราก็มองไม่ต้องไปปรับเลี้ยงลูกหลานเขา”

“เรื่องแบบนี้ เราห้ามเขาไม่ได้ เราเพียงแต่ให้ความรู้ ปลูกจิตสำนึกให้เด็กรักนวลสงวนตัว และให้เด็กกับผู้ปกครองได้คุยกัน” พี่เสนอผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้ให้ความเห็นถึงบทบาทของไขขาว ที่เป็นกาว เพราะใกล้ชิดเด็กมากที่สุด นอกจากนั้นสิ่งที่ทำให้งานต่อเนื่องก็คือ การสร้างพื้นที่ในชุมชน

มีการสร้างพื้นที่นอกระบบ ลานโพธิ์ เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเป็นแนวราบในหมู่บ้าน ประกอบกับมีการให้ความรู้แบบบูรณาการ ผ่าน อสม.

มีการสร้างพื้นที่ในระบบ มียุทธศาสตร์ชัดเจน และการสานสัมพันธ์ในแนวคิด ดึงความร่วมมือที่เป็นทางการ จากตำรวจถึง อบต. จากสาธารณสุขถึงสถาบันวิชาการ เข้ามาสู่วงเดียวกัน

ประมวลผลวิชาการ :
สาธารณสุขจังหวัดและสถาบัน
นารายณ์เพื่อการพัฒนาจังหวัด
ลพบุรี

เมื่อสถิติและนักวิชาการมา
ช่วยในการประเมินผลของยุทธศาสตร์
ใหม่แดง โดยมีสถาบันนารายณ์เพื่อ
การพัฒนาจังหวัดลพบุรีเป็นแกน
หลัก ซึ่งหนึ่งในทีมที่เกาะติดคือ
พี่น้อง หรือ “ภรติดา เวียงสงค์...”
ได้เล่าให้ฟังว่า “หัวใจสำคัญของ
การระเบิดจากข้างในนอกจากเด็ก
ก็คือ การใช้ข้อมูล มิติของงาน
วิชาการได้ใช้วิธีดึงเปลือกไข่ โดย
เขี่ยลูกกันไปมา ระหว่างสาธารณสุข กับสำนักงานพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์จังหวัดลพบุรี (พม.) ในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของ
ประชากร วัดผลก่อนและหลังทำกิจกรรม ติดตามความเปลี่ยนแปลงและ
ปรับปรุงแผนจากข้อค้นพบ”

• ภรติดา เวียงสงค์

“ครูตู้” ทีมงานวิชาการจาก สกว. ชุมชน ได้กล่าวเสริมไว้อย่าง
น่าสนใจว่า ความสำเร็จของงานนี้มาจากทุนที่หนุนอยู่ ๔ ประเด็น คือ

หนึ่ง : อบต. ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ มีการสนับสนุนทุนอย่าง
ต่อเนื่องเป็นสิบปี ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มต้น
จากเรื่องครอบครัวอบอุ่น

สอง : การมีนายก อบต. ที่ดำรงตำแหน่งมาตลอด จึงเข้าใจและ
ใส่ใจกับประเด็นนี้ ลงมาร่วมทำแผนกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

สาม : หมู่บ้านนี้มีผู้นำที่เป็นต้นแบบ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และ
พระคุณเจ้าที่มีทักษะในการสื่อสารให้ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งยังรู้จัก
ใช้เทคโนโลยี มีการทำงานที่ต่อเนื่องและไม่ทิ้งประเด็น

สี่ : ความรับผิดชอบของคนในชุมชนสูงมาก อยู่จนจบงาน ไม่ทิ้ง

และทำงานต่อเนื่อง ที่นี้ให้ความสำคัญกับบทบาทของตนเองในการทำงาน
อย่างต่อเนื่อง

นโยบายและแผน : องค์การบริหารส่วนตำบลเขอนสมบูรณ์

เมื่อถามถึงปัญหาและการเชื่อมโยงกิจกรรมนี้เข้ากับหน้าที่ของ
อบต. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขอนสมบูรณ์ นายทองใบ
เครือคำ ได้สะท้อนมุมมองให้เห็นว่า

“เรามองเห็นปัญหาเหล่านี้ว่ามันเกิดจากปัญหาของสถาบันครอบครัว
ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเด็กแว้น เด็กติดยา ฯลฯ มาจากเด็กไม่ได้อยู่กับพ่อ
แม่ เด็กอยู่แต่ปู่ย่าตายาย เราจึงจัดอบรมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง ไปเลือก
เอานักจัดกิจกรรมที่ดี ๆ มา มีนักจิตวิทยา มา จัดกิจกรรมต่อเนื่อง ถ้า
พ่อแม่ได้อยู่กับเด็ก เด็กจะไม่มีปัญหา แต่เด็กที่พ่อแม่เลิกกัน ไม่อยู่ด้วย
จะมีปัญหา”

“ก่อนหน้านี้ อบต.ก็ทำเรื่องครอบครัวแบบนี้มาเรื่อย ๆ แต่พอมา
เป็นเรื่องท้องไม่พร้อม ก็ได้มีการคุยกับหลายส่วน ผมเองอยู่ในบทบาท
ที่มีงบประมาณ แต่มีงบประมาณอย่างเดียวไม่ได้ ต้องมีเครือข่ายคณะ
ทำงานด้วย มีการหารือกันว่า จะจัดกิจกรรมอย่างไรในเวทีที่มีชื่อเชิงลบ
อย่างท้องไม่พร้อม ก็เล็ง ๆ ไปใช้คำอื่น จากนั้นผมมีนโยบายออกมา
ชัดเจน จึงใช้ชื่อกิจกรรมอบรมให้ความรู้เรื่องท้องไม่พร้อมได้เต็มที ขณะที่
ที่หัวใจของในพื้นที่นี้คือเรื่องศาสนา มีพระอาจารย์เป็นแกนกลาง ช่วง
ปิดเทอมเราได้มีการจัดให้เด็กมาทำกิจกรรมที่วัด เรียนรู้เรื่องศาสนา
วัฒนธรรม ปัญหาของเราส่วนหนึ่งมาจากเทคโนโลยี เหมือนเราเดินตาม
หลังเทคโนโลยี แต่เราก็พยายามที่จะทำดึงคนมาร่วมกันคิด หลัก ๆ ที่ผม
ดูแลคือเยาวชน หางบจากหลายภาคส่วนมานำเสนอ”

ประเด็นการจัดระเบียบสังคม

หากอยู่นอกชุมชน เราคงนึกไม่ถึงว่า ตำรวจกับ อบต. จะมีบทบาท
อะไรในการแก้ปัญหาท้องก่อนวัย สำหรับชุมชนนี้หลวงพี่แต่มีให้คำตอ
บในการเชื่อมโยงบทบาทได้อย่างชัดเจนว่า “ตำรวจอยู่ในตำแหน่งที่ถูก

ต้องในการทำหน้าที่จับตา และ ส่วน อดต. ทำหน้าที่สนับสนุนเชิง นโยบาย ให้เป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น ก่อให้เกิดการจัดระเบียบสังคม โดยการหนุนเสริมทางวัฒนธรรมและ ทางกฎหมาย”

ร.ต.ต.สมคิด เจริญสุข เจ้า หน้าที่ตำรวจประจำอำเภอหนอง ม่วง กล่าวว่

“หน้าที่ของเราคือการให้ ความรู้ด้านกฎหมาย และออกตรวจ สม่ำเสมอ เราจะเข้าถึงเด็กทุก หมู่บ้าน ในขอนแก่น เพราะ ต้องให้ความรู้ เด็กไม่ได้อยู่แต่ในขอนแก่นอย่างเดียว ดังนั้นต้องม การติดตามพฤติกรรมของเด็ก”

“สิ่งที่ตำรวจได้จากพื้นที่อีกอย่างก็คือ การเข้าร่วมกิจกรรมตรงนี้ ช่วยในการหาข่าว โดยเฉพาะหาข่าวจากเด็ก ประเด็นท้องก่อนวัยฯ การ สื่อสารไปเรื่อยๆ กับเด็กหลายกลุ่ม ทำให้เราได้รู้ข่าวก่อน ว่าเด็กกลุ่ม ไหนมีเรื่องอะไร เรื่องที่นี้ส่วนใหญ่เป็นการตบตีกัน”

ส่วนอีกหน้าที่ในการตรวจตรา **“ประยูร ศรีอวยวงศ์”** รองนายก อดต. เสริมถึงกระบวนการจัดระเบียบสังคมอีกว่า การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปตามบทบาทโครงสร้างภายในชุมชน ส่งลูกต่อไปเรื่อยๆ ตาม บทบาท โดยมีหลวงพี่เต็มเป็นแกนประสานการทำงานร่วมกันในเด็กกลุ่ม เสี่ยงรายคน ต่อยอดโดยใช้โครงสร้างร่วมของอาสาคุมประพฤติ ทำงาน ร่วมกันเป็นขบวน

“เราทำงานร่วมกันกับตำรวจ และเครือข่าย ทำให้เรารู้ว่าเด็กเรา อยู่ตรงไหนบ้าง ตรงไหนล่อแหลม ตรงไหนมีกลุ่มเสี่ยง อสม. ซึ่งเป็น สมาชิกของเราทำงานครอบคลุม ๑๔ หมู่บ้าน ตรงไหนที่รู้ว่าเสี่ยงเราก็ จะสื่อสารกับผู้นำหมู่บ้านให้รู้ ส่วนใหญ่เป็นการป้องกัน สอนกันไปในตัว

• ประยูร ศรีอวยวงศ์

• สมมาตร สีทา

และเข้าซาร์จเด็กเอง บอกเด็กว่า ดึกแล้วให้เข้าบ้านได้แล้ว จะมีช่วง เด็กอยู่โรงเรียน และช่วงส่งต่อ ระหว่างโรงเรียนกลับบ้าน เด็กอยู่ กันตามศาลา ชุมชนต้องช่วยกัน ดูแลเหมือนลูกเหมือนหลานสอน กันในชุมชน ปัญหา ก็จะลดลง แล้ว ก็ดึงเด็กที่เป็นเด็กเปราะบาง มา ร่วมกิจกรรมกับเรา เด็กเกรงที่พูด แล้วไม่เชื่อก็มี เราก็ต้องสังเกตว่า เขาเชื่อใคร กลัวใคร ถ้ากลัวเจ้าหน้าที่ ก็ให้เจ้าหน้าที่เข้าไป หรือ ถ้ากลัว อปพร. ก็ให้เข้าไป และ เป็นการดีเพื่อก่อ ไม่ใช่เพื่อทำลาย”

ประมวลแนวคิดที่ใช้ในการแก้ปัญหา

จากเป้าหมายของการถอดบทเรียน “พระสงฆ์กับงานพัฒนา ชุมชน” จะเห็นได้ว่า พระครูใบฎีกาทรงพล ชยนันโท ใช้แนวคิด กัลยาณมิตร เป็นแนวคิดหลักในการเข้าประสาน สอดแทรกเรื่องคุณค่า ในตัวเอง ให้รักตัวเอง ควบคู่กับการขัดเกลาและจัดระเบียบทางสังคม (socialization) สร้างวงล้อมตัวอย่างการปฏิบัติดี จากผู้ใหญ่ในสังคม ให้เด็กที่อยู่ข้างในมีภูมิคุ้มกันจากพฤติกรรมที่แวดล้อม

“เราใช้วิถีกัลยาณมิตร คือการอยากให้เป็นไปได้ดี ตั้งธงไว้ตรงนี้จะ ทำให้ลดเรื่องการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ยากออกไป เพราะมันเป็นความปรารถนาที่อยากให้สังคมมีสุข บรรยายภาคในเครือข่ายเป็นแบบนี้ แล้ว ต่างคนก็ไปทำงานนี้ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง” หลวงพี่ทรงพลกล่าวไว้ในตอนหนึ่ง

พี่มาด หรือ “สมมาตร สีทา” ชาวบ้านและ อาสาประจำชุมชน เสริมข้อมูลของการใช้แนวคิดกัลยาณมิตรกับการทำงานชุมชนเข้าด้วยกันว่า

“อย่างการจับตาผู้กระทำผิด ที่ศาลตัดสินให้รอลงอาญาสองปี ผมเป็นประธานศูนย์อาสาคุมประพฤติ เขาต้องมารายงานตัว เพื่อทำตามศาลสั่งอย่างเดียว ถ้าทำตามศาลอย่างเดียวแล้วได้อะไร แต่ถ้าเราทำเรื่องการปลูกฝัง ปรับกระบวนการคิดของเขาน่าจะได้อะไร ผมจึงนิมนต์พระอาจารย์มาให้ความรู้ พูดคุยกับเด็กที่มาเข้าร่วม เรื่องการกตัญญูรู้คุณบิดามารดา คนที่หวังใยเรา ผมทำเรื่องแบบนี้มาเรื่อยๆ ผมคิดว่าเป็นโอกาสให้ได้ทำสิ่งเหล่านี้ แต่การพูดให้ความรู้ มันเป็นความเชื่อถือของคนในสังคม ผมพูดสิบคำคนไม่เชื่อ พระอาจารย์พูดคำเดียวคนเชื่อ เป็นความเชื่อถือ ความศรัทธาของประชาชน เราต้องเอาพระสงฆ์นำหน้าก่อน พระสามารถประสานคนในชุมชน ประสานตำบลอำเภอ ไปจนถึงระดับจังหวัด และประเทศ”

ผลพลอยได้และคุณค่า

จะเห็นได้ว่าการที่พระคุณเจ้ากระตุ้นให้ทุกภาคส่วนทำงาน ยุทธศาสตร์พื้นที่ การขยายการเรียนรู้และนโยบายของจังหวัด ก็ค่อยๆ ขยับไป ทุกภาคส่วนยังให้ความสำคัญเด็กผู้หญิงมากขึ้น นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ที่ประกาศหยุด จำนวนเด็กท้องไม่พร้อม ปี ๒๕๕๕ สถิติของเด็กที่ท้องก่อนวัยอันควรจะลดลงจาก ๒๐ ราย มาเป็น ๒ รายต่อปี นอกจากนี้สิ่งนี้ซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงแล้ว การสานภาคีมาเป็นเครือข่ายในการดำเนินงานยังก่อให้เกิดคุณค่าและผลพลอยได้ที่มาตามมา คือ

คุณค่าโดยตรง :

เกิดการยอมรับในบทบาทของพระสงฆ์กับการแก้ปัญหาภัยร้ายเสี่ยง
เกิดการสร้างค่านิยม - ความรับผิดชอบร่วมของคนในชุมชน
เกิดระบบ-ฐานข้อมูลชุมชน ผู้การแก้ปัญหาเด็กและวัยรุ่น

ผลพลอยได้ :

เกิดเครือข่ายในการจับตา พฤติกรรมและการคุมประพฤติ คดียาเสพติดลดลง

เกิดกลไกการไกล่เกลี่ย คดีความในชั้นศาลลดลง ทั้งคดีที่ดินและคดีทะเลาะวิวาท

• สวี๊ก กอกัน

เกิดการบูรณาการความร่วมมือ
มีระหว่างชุมชนและหน่วยงาน

การประมวลในข้างต้น คือ
ผลที่มาจาก การเจาะลึกถึงความ
รู้สึกของผู้ร่วมกระบวนการในมิติ
ของคุณค่า ที่สมาชิกแต่ละท่านก็
แบ่งปันความรู้สึกและประสบการณ์
ต่าง ๆ ไว้ดังนี้

“สวี๊ก กอกัน” ผู้ใหญ่บ้าน
กล่าวว่า “ไม่คิดว่าจะได้ประโยชน์
สิ่งที่ดี ๆ มากมายขนาดนี้ อย่าง
ผมเองในยุคที่เริ่มต้นทำในช่วงแรก

เราคุยกันกับหลายภาคส่วน มีนายก ผู้นำ ครู มีอาจารย์”

ดร.กาศักดิ์ “เห็นความเชื่อมโยง ทำด้วยใจไม่ได้คิดถึงผลตอบแทน
อะไร แต่เห็นประโยชน์ส่วนรวม เริ่มแรกรู้สึกหนักใจ แต่พอทำไปต่อเนื่อง
ก็เห็นผลที่ดี แรก ๆ มีคำถามว่าทำเรื่องเพศจะดีหรือจะไปยุ่งเรื่องของเขา
ใหม่ ทำให้เป็นกระแสทำอย่างไร ก็ได้คุยกับหัวหน้าส่วนกำหนดวัน
ประชุมอำเภอให้พระมาคุยในเรื่องนี้ พูดแบบนี้อยู่หลายหน จนตอนนี้
ทุกอำเภอได้ทราบแล้วว่า ต.ชอนสมบุญทำเรื่องนี้ และต่อยอดไปใน
ระดับอำเภอ ไม่ได้ทำเฉพาะพื้นที่เรา ปีแรกก็ได้ประสบความสำเร็จพอ
สมควร เริ่มมีคนเข้าใจ ให้การยอมรับ และเห็นประโยชน์ภายในชุมชน”

“พร้อม จันทนะ” ผู้อำนวยการโรงเรียนชอนสมบุญณ์ กล่าวแสดง
มุมมองของตนไว้ว่า “เรื่องท้องไม่พร้อมทางโรงเรียนดำเนินการเป็นเรื่อง
หลักจนเป็นโรงเรียนต้นแบบ ให้ข้อมูลกับพ่อแม่เรื่องการรักลูก คุณค่า
ได้ความเข้าใจระหว่างผู้ปกครอง ความเข้าใจก็ดีขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ก็ลด
ลง ปัญหาคนท้อง ทำความเข้าใจกับพ่อแม่ก็ลดลง โยงไปสู่การแก้ปัญหา

อื่น ๆ โดยเฉพาะครูแนะแนวจะมีบทบาทใกล้ชิดกับนักเรียน มีการจัดกิจกรรมกันพูดคุยกัน ทำให้เด็กกล้าพูดกับนักเรียน มีการบูรณาการกัน ทุกกลุ่มสาระ เด็กเสียงเหล่านี้ถ้าได้เข้ากิจกรรมต่าง ๆ ปัญหาจะไม่มี และเขาจะกลายเป็นผู้นำจากการทำกิจกรรม”

“ทองใบ เครือคำ” นายกองค้กรบริหารส่วนตำบลขอนแก่น แสดงทัศนะไว้อย่างน่าฟังว่า “ขอนแก่นมีสถิติการเกิดปัญหาขึ้นโรงพักน้อยที่สุดทั้งที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ จากการจัดอบรม ให้ความรู้ เสริมสร้างอาชีพ ทำให้เกิดอานิสงส์เหล่านี้ นอกจากนี้ยังมีศูนย์ไกล่เกลี่ยให้ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องปัญหาที่ดิน ทะเลาะกัน ฯลฯ เพื่อให้เรื่องไม่ต้องถึงโรงพัก หรือบางที่เป็นแค่การทำบ้านที่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้เรื่องถึงศาล แล้วค่อยนัดไกล่เกลี่ยพูดคุยกันหลังจากนั้น เพื่อให้แต่ละคนอารมณ์เย็นขึ้น ทำให้เรามีความรักความสามัคคี แม้ไม่ได้ 100% แต่ก็ป้องกันได้พอสมควร เราเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่จึงมีศูนย์คุมประพฤติตั้งอยู่ที่เรา แต่เราเป็นพื้นที่ที่มีคดีน้อยมาก อันนี้เป็นอานิสงส์”

“ลัดดา กอกัน” กล่าวไว้อย่างน่าคิดว่า “ไม่ว่าใครจะมาดูงานเรื่องอะไร หลายคนก็เล็งมาที่ขอนแก่น ดิฉันคิดว่าฝนตกฟ้าร้อง ห้ามไม่ได้ เราก็ควรจะกางร่มรอไว้บ้าง แม้จะไม่ได้คลุมครบอำเภอแต่ในพื้นที่เราครอบคลุม เรื่องท้องก่อนวัย ความภูมิใจของดิฉันอยู่ที่ทุกคนให้ความร่วมมือ”

“ประยูร สร้อยวงค์” รองนายก อบต. ชอนสมบุญรณ์ กล่าวย้ำว่า “สิ่งนี้ก่อเกิดคุณค่าในทุกกลุ่มเป้าหมาย เห็นประโยชน์ชัดเจน เมื่อเราทำจริง คนภายนอกเห็นก็เกิดการร่วมไม้ร่วมมือ งบประมาณก็เข้ามา เพราะเชื่อถือ มีการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับคนทำงานในพื้นที่ อย่างเช่น การทำไม้กวาด ส่งเสริมให้เกิดอาชีพอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กท้องก่อนวัย เพื่อให้เขามีอาชีพ มีคุณค่าจากรายได้ที่หาเลี้ยงตัวเอง และเราไม่ได้เน้นกลุ่มเป้าหมายเดียว กลุ่มอื่นเราก็ให้ความสำคัญ ผู้สูงอายุก็มี นอกจากนี้มีกระบวนการให้กำลังใจผู้ป่วยติดเตียง ทำให้เกิดคุณค่าแผ่ขยายไปทั่วทุกพื้นที่ ส่งผลให้ง่ายต่อการช่วยเหลือด้านงบประมาณ ความภูมิใจในชอนสมบุญรณ์คือเราทางคณะได้ทำงานเพื่อคนในชุมชนของเรา แล้วประสบผลสำเร็จ แม้ไม่ดีไปทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องที่ดี”

“ครูตู้” หรือ **“จรรุวรรณ แก่นทรัพย์”** กล่าวเสริมว่า “งานนี้ถือเป็นการสร้างวัฒนธรรมของชุมชน พลังเครือข่าย การรับผิดชอบร่วม ต่อเครือข่าย มีการคิดถึงส่วนรวม มีการกอรันตีในระดับชาติที่ได้รับการเผยแพร่ทั้งไทย และต่างประเทศ มีคนมาเก็บข้อมูล มีการยกระดับคุณภาพของชุมชน การพัฒนาที่มีตั้งแต่กาย ชุมชน ไปจนถึงจิตวิญญาณ และสังคม มันเป็นความภูมิใจร่วมกัน”

“พี่น้อง” หรือ **“ภรธิดา เวียงสงค์”** กล่าวเสริมยืนยันว่า “สำหรับที่นี่พระ เป็นทั้งผู้รู้ ผู้ทำ ถ้าคนไม่รู้ ท่านจะทำให้ดู ลานโพธิ์แห่งนี้เป็น

ที่สำหรับระบาย จะชมจะด่าก็ที่นี่
เวทีที่นี่เป็นเวทีที่เปิดอยู่เรื่อย ต้องหา
เรื่องเข้ามาถกกันอยู่เรื่อย ๆ เราก็
ต้องพัฒนากันไปเรื่อย ๆ ๑๐๐ %
อาจจะยังไม่ถึง แต่เรายังคิดว่า
จะไปถึงในสักวันหนึ่ง คนที่นั่งอยู่
บริเวณนี้จะเป็นไข่ขาว มีการสรุป
งานจะทำเป็นระยะ การมาดูงาน
ในพื้นที่เราจะเป็นสิ่งที่ทำให้เรามี
คุณค่ามากขึ้นเรื่อย ๆ การประกวด
ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง แม้เราจะบ่นว่า
มีงานเข้า แต่ก็ทำกันไปเรื่อย ๆ กล
ยุทธ์ใหม่ ๆ เราก็ต้องเอามาเข้ามา
ทำให้ต่อเนื่อง คุยกันไปตามบทบาท
ของตนเอง สรุปแล้วการกระทำดี

• เสนอ กอกัน”

กว่าคำสอน กรุงโรมไม่ได้สร้างวันเดียว การทำงานที่นี้ทำให้ได้เห็นผล
ผลทำให้เกิดเครือข่าย เกิดการปฏิบัติงานเป็นบันไดเวียนต่
ยอดกันไปเรื่อย ๆ เวทีสมัชชาเป็นเวทีแบ่งปัน แลกเปลี่ยน ถ้าอยากรู้ก็
ต้องลงมือปฏิบัติ เรื่องท้องไม่พร้อมมีทั้ง ส่งเสริม ป้องกัน รักษา พื้นที่
เราก็แยกกันไปทำตามบทบาทของตัวเอง แล้วก็เอากลับมาคุย มาเชิญลูก
มาติ มาชมกันเรื่อย ๆ”

“เสนอ กอกัน” ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กล่าวล้าทับว่า “สิ่งที่เห็นคือ
ความรัก สามัคคีกันในชุมชน มีการบันทึกข้อมูลกันภายในชุมชน แต่
ก่อนไม่มีการประชุมกันภายในชุมชน ตอนนี้มีมีการลงบันทึก จัดข้อมูล
ชุมชน เกิดเวทีแลกเปลี่ยนภายในชุมชน ที่นี้เป็นมหาลัยนอกคอก เกิด
พลังการขับเคลื่อนของชุมชน ที่ร่วมกันเคลื่อน เช่น เรื่องท้องไม่พร้อม
เกิดคนต้นแบบ เกิดแกนนำเยาวชน คุณค่าหนึ่งที่ผมชอบที่สุดคือการให้
โอกาสให้คนในชุมชนได้ทำงานร่วมกัน”

สุดท้ายในงานพัฒนา สถานะ “สงฆ์” คือ ล้มเหลวหรือแรงต้าน

จากเรื่องราวที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า สถานะของความเป็นพระสงฆ์เป็นแรงส่งต่อบทบาทในการประสานเครือข่ายทั้งระดับชุมชน ในการเป็นจุดที่รวมจิตใจของชาวบ้าน การเป็นฝ่ายที่เชื่อมโยงกับงานวิชาการ ไปจนถึงการสานความร่วมมือกับภาครัฐเป็นเครือข่ายที่ครบ ขบวน แม้ในจุดเริ่มต้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่าคนทั่วไปย่อมมีความรู้สึกว่าการ ทำงานของพระกับเด็กผู้หญิงมันดูไม่เหมาะสม แต่เมื่อพระครูพิสุจน์ต์ตัวเองฝ่าแรงต้านด้วยการทำเป็นตัวอย่าง จนเปลี่ยนเป็นโอกาส เป็นต้นแบบที่ขยายต่อไปสู่งานในมิติอื่น มันก็ยังยืนยันชัดเจนว่า เมื่อมีใจที่จะพัฒนา การครองสมณะเพศก็ไม่เป็นปัญหาต่องานพื้นที่

มาถึงจุดนี้จะเห็นได้ว่าการเปิดพื้นที่และแบ่งบทบาทให้ถูกต้องคือหัวใจสำคัญ ที่พระครูใช้เป็นเครื่องมือของการพัฒนา ส่วนการมองไปข้างหน้า ปัจจัยสำคัญของบทเรียนนี้ยังชี้ให้เห็น ๕ เงื่อนไข ที่สามารถนำไป

ประยุกต์ใช้ในการคลี่คลายปัญหา คือ

หนึ่ง : เกิดจากการยอมรับสภาพปัญหาจริงในพื้นที่

สอง : มีการทำงานข้ามมิติ กับประเด็นอื่นควบคู่ อย่างยาเสพติด จนเกิดโครงสร้างร่วมของอาสาสมัครประพฤติดิ

สาม : การให้ความสำคัญมาตรการป้องปราม – โดยงานติดตาม (monitoring)

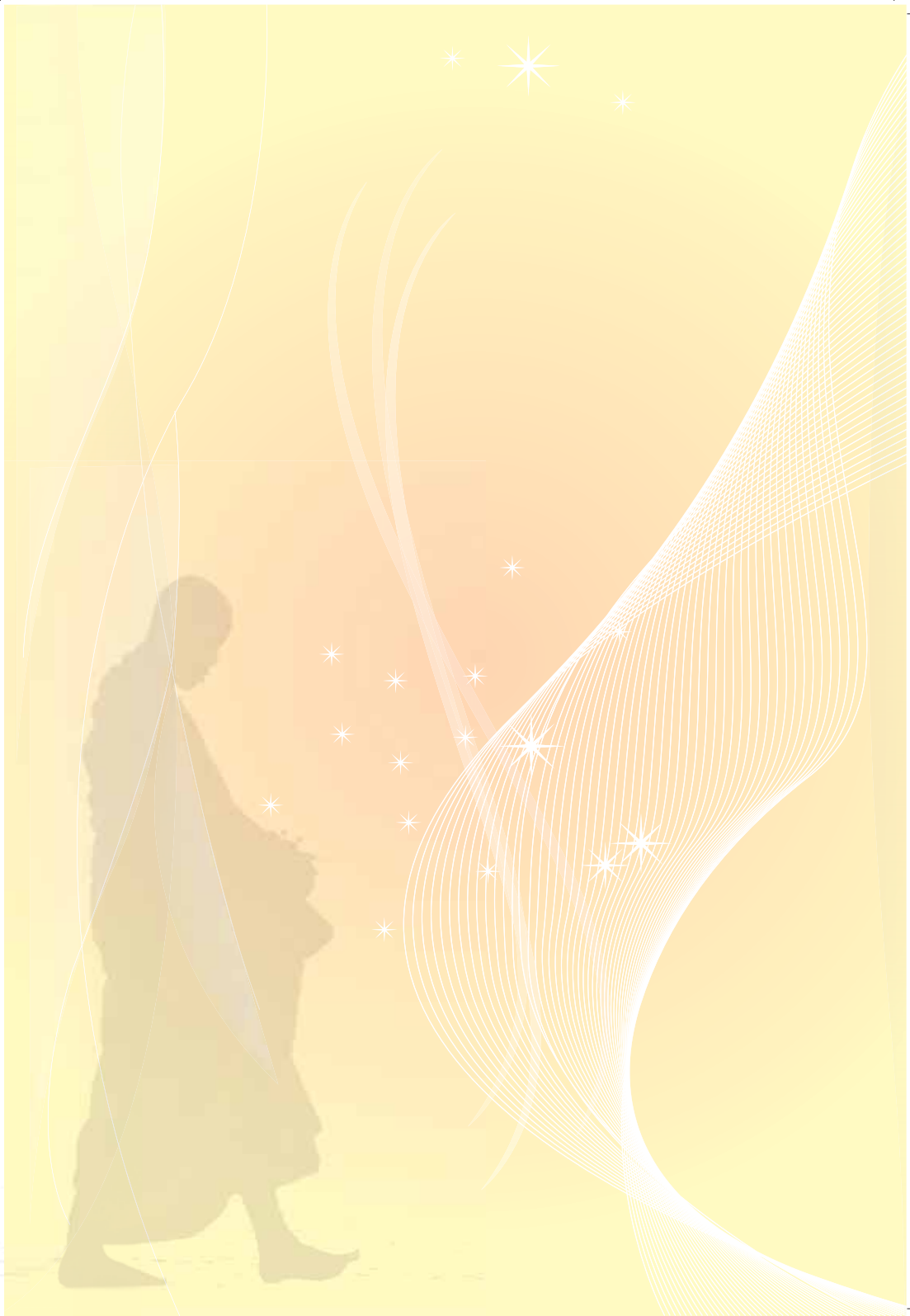
สี่ : การดำเนินงานบนพื้นที่ของความเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ห้า : การใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่น มาถ่วงดุล โลกาภิวัตน์

และจากความรู้ทั้งหมดที่ได้ เมื่อเราตั้งคำถามต่อไปถึงการนำบทเรียนที่ได้ไปใช้ขยายผลต่อชุมชนอื่นในฐานะบทเรียนของความล้มเหลวที่แต่มาได้ให้คำตอบที่ตรงประเด็นว่า “เราโสเหล่กันหลายรอบ ว่าเรียนรู้แล้วเอาไปใช้ทันทีเลยไม่ได้ ชุมชนที่รับไปต้องทำข้อมูลของชุมชนตัวเองมา แล้วเอาไปประยุกต์ใช้”

“พีน้อย” หรือ “ภรธิดา เวียงสงค์” เสริมว่า “การขยับก้าวต่อไปต้องเกิดนโยบายแบบมีส่วนร่วม เราเป็นทั้งผู้กระตุ้น โดยการเชิญลูกเรามีพระนักพัฒนาในจังหวัดลพบุรีอยู่มาก พระอาจารย์ของเราก็อยู่ในระดับแนวหน้า ถ้าจะไประงับเหตุ ต้องไปทำงานเชิงนโยบายสาธารณะ ก็ต้องเอามาทำสมัชชา หัวใจสำคัญคือการได้มาทำงานร่วมกันในทุกบทบาท ซึ่งต้องอาศัยพระสงฆ์มาช่วยไกล่เกลี่ย เพราะสังคมยังต้องการคนกลางที่สื่อสารด้านจริยธรรม”

ท้ายที่สุด “พีโต” หรือ “วิสุทธิ บุญญะโสภิต” ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ได้กล่าวสรุปไว้ในลานโพธิ์ของการถอดบทเรียนครั้งนี้ว่า “เมื่อมองในเชิงยุทธศาสตร์ระดับชาติ เราเห็นทุนพระเชิงมิติทางสังคม บทบาทของพระจะต้องเป็นหนึ่งในการทำยุทธศาสตร์ทางสังคม กระแสการปฏิรูปประเทศ ในประเด็นการรวมอำนาจ กับกระจายอำนาจ ให้กรมอนามัยเดินเดี่ยวๆ เข้ามาในตำบลแล้วแก้ปัญหา นี่ ภาพมันก็คงจะไม่ได้ การที่ชุมชนสามารถจัดการตัวเองได้ จึงถือเป็นทิศทางสำคัญในการปฏิรูปประเทศไทย ที่ควรให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและส่งเสริมให้เกิด “ชุมชนเข้มแข็ง” ทั่วประเทศ

ตอนที่
๔

^{M Z}
ตุ๋จวน
พระนิคสานพลัง
เพื่อการเปลี่ยนแปลง

• ก. 5 ม 6 1 5

๒๕๖๑

บเป็นข้อค้นพบอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้แวดวงชาวเครือข่าย
 สมัชชาสุขภาพต้องตั้ง ที่พบว่าบุคคลที่ลุกขึ้นมาทำหน้าที่
 หน่วยเลขานุการกิจของกลไกสมัชชาสุขภาพจังหวัด ไม่ได้
 จำกัดไว้เพียงบุคคลที่เป็นฆราวาสเท่านั้น แต่ได้มีพระภิกษุสงฆ์ที่เสียสละ
 อุทิศร่างกายและแรงใจเพื่อหวังสร้างสรรค์ชุมชนที่อาศัยอยู่ ลุกขึ้นแล้ว
 ชักชวนผู้คนเข้ามาร่วมกันทำงานในเชิงนโยบายสาธารณะจนวันนี้พื้นที่
 แห่งนั้นได้กลายมาเป็นพื้นที่ที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวาง

“พระฤทธิชัย อภิเมธี” หรือ “ตุ๋อ้วน” คือพระภิกษุรูปหนึ่งที่เรากำ
 กำลังกล่าวถึง เป็นแกนหลักหรือกลไกสำคัญในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ
 อำเภอสารภี และยังทำหน้าที่หน่วยเลขานุการกิจของคณะกรรมการจัด
 สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

ตุ๋อ้วน บรรพชาและจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนครเหนือ บ้านบวรนคร
 เหนือ หมู่ที่ ๘ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มายาวนานกว่า ๑๕ ปี

คำว่า “บวรนคร” มีที่มาแต่เดิม คือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะใช้
 ครกมอตำข้าว และเมื่อครกไม้ชำรุดชาวบ้านจะนำครกไปทิ้งไว้ที่ “บวร
 หรือหนองน้ำ” ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดประมาณ ๕๐๐ เมตร ซึ่งต่อ

มาประมาณปี พ.ศ. ๒๓๙๕ เมื่อชุมชนเจริญก้าวหน้ามากขึ้น จึงได้มีการสร้างวัดไว้เป็นศูนย์รวมของจิตใจ จึงได้ตั้งชื่อว่า วัดบวกรุก ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ก้าวแรก

ตั้งแต่เท้าก้าวแรกเข้าสู่ประตูวัดบวกรุกเหนือที่มีประตูวัดทางเข้าโค้งสวยงาม เมื่อเดินเข้าไปจะเจอกับโบสถ์ที่ตกแต่งวิจิตรตระการตา จนถึงจุดนัดหมายที่นัดกันไว้ที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ตำบลท่าวังตาล ซึ่งอยู่ทางส่วนหน้าของบริเวณตัววัด

วันนี้ทีมงานเรามีนัดพูดคุยไว้กับ “พระฤทธิชัย อภิเมธิ” หรือคนที่ทุกคนรู้จักในนาม “ตุ๋อ้วน” พระผู้ใช้เวลาเกือบทั้งชีวิตทำงานสานพลังเพื่อให้ชุมชนมีชีวิตที่ดี มีความสุข

เมื่อก้าวเข้าไปถึงที่นัดหมาย ก็พบว่ามึนคณะทำงานบางส่วนนั่งทำงานเพื่อเตรียมการประชุมใหญ่ของจังหวัด หรือเวที “สมัชชาพลเมืองเชียงใหม่ ประจำปี ๒๕๕๗” ที่จะจัดขึ้นในวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๗ เป็นงานที่เครือข่ายและภาคีในจังหวัดมาร่วมกันเสนอและลงมติสมัชชาพลเมืองเชียงใหม่ ภายใต้ข้อเสนอ “นโยบายสาธารณะและแนวทางในการสานงานเสริมพลังปฏิรูปเชียงใหม่ให้เป็นมหานครแห่งสุขภาวะในประเด็นต่างๆ” ซึ่งปีนี้มีทั้งสิ้น ๑๕ ข้อเสนอที่หลากหลาย เช่น ข้อเสนอเสนอโยบายสาธารณะการพัฒนาตัวเมืองเชียงใหม่ โดยภาคีขับเคลื่อนเชียงใหม่จัดการตัวเอง ข้อเสนอนโยบายสาธารณะ “สมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่” โดย คณะกรรมการจัดสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่ (คจ.สข.ชม.) เป็นต้น ซึ่งมติในที่ประชุมนี้จะถือเป็นมติของคนทั้งจังหวัดที่จะร่วมกันพัฒนานโยบายสาธารณะเหล่านี้ไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข กินอิ่ม นอนอุ่น ของคนเชียงใหม่ทุกคน

หลังนั่งรออยู่สักพัก ตุ๋อ้วนก็ออกมาพูดคุยด้วย ตุ๋อ้วนเป็นคนยิ้มง่าย คุยเก่ง และมีท่าทางเป็นกันเองกับทุกคน ตุ๋อ้วนเดินออกมาจากห้องทำงานพร้อมรอยยิ้ม และยินดีให้สัมภาษณ์ทันที ตั้งแต่ประมาณสิบโมงเช้า การสัมภาษณ์ได้เริ่มขึ้นโดยคำถามง่ายๆ ท่านเป็นใคร ท่านทำอะไร ท่านทำอย่างไร ท่านมีวิธีการและแนวคิดอย่างไร ไม่น่าเชื่อว่า คำ

ถามสั้น ๆ เหล่านี้เราได้ใช้เวลากว่า ๓ ชั่วโมงที่พูดคุยแต่ดูเหมือนจะใช้เวลาอันแสนสั้นที่ได้รู้จักชีวิตนักสานพลังพลเมืองผู้ยิ่งใหญ่ทางธรรมท่านนี้

เส้นทางสู่ทางธรรม

พระฤทธิชัย อภิเมธี หรือ **ตุ๋อ้วน** เล่าว่าพ่อและแม่ของท่านเป็นคนสารพัดดั้งเดิม มีอาชีพหลักเป็นชาวสวนลำไยและทำนาจึงทำให้ท่านทั้งสองต้องใช้เวลาอยู่กับงานตลอดตั้งแต่ก่อนพระอาทิตย์ขึ้นจนตะวันลับตาทำให้เด็กน้อยเมื่อ ๓๖ ปีที่แล้วต้องมาอาศัยอยู่บ้านน้ำสาวตั้งแต่ลืมตาดูโลก บ้านของน้ำสาวนั้นก็ตั้งอยู่ในบริเวณกลุ่มบ้านของพ่อและแม่และญาติ ๆ ซึ่งไม่ห่างกันมากนัก ท่านเองเล่าว่า ท่านก็ไม่ได้รู้สึกว่าหิวแต่อย่างใด อีกทั้งน้ำสาวเป็นคนใจดี และมีร้านเกมส์และขายของชำ จึงทำให้มีชีวิตอยู่อย่างสบาย ท่ามกลางเพื่อนฝูงจำนวนมาก

ในช่วงเล่าเรียนนั้นตุ๋อ้วนถูกให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าห้องตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ “เนื่องจากไม่มีใครตัวใหญ่กว่านี้แล้ว ครูเลยบังคับให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าห้อง” ตุ๋อ้วนสมัยเด็ก ๆ มีสรรพนามที่เปลี่ยนไปตามกาลและเวลา เช่น เบิ้ม โต จนสุดท้ายมาจบที่อ้วน ซึ่งก็สมชื่อจริง ๆ

ชีวิตหลังผ้าเหลือง

ภายหลังจบประถมศึกษาปีที่ ๖ ทางวัดหัวครก ก็มีโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน “เด็กชายอ้วน” ซึ่งเป็นสมญาช่วงนั้น ได้สมัครเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรภาคฤดูร้อน (เดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓) การศึกษาธรรมะของท่านในระยะแรกนั้น เต็มไปด้วยความสนุกสนานกับเพื่อนฝูง ทำให้พรรษาแรกของตุ๋อ้วนผ่านไปอย่างรวดเร็วและยังไม่ค่อยเข้าใจในธรรมและความหมายของการบวชเรียนมากนัก เมื่อท่านต้องไปสอบนักธรรมตรีในช่วงปลายปี ผลก็คงเป็นไปตามที่คาดคือ “สอบไม่ผ่าน” ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงถูกพระลูกวัดล้อเลียนและทำทนาย (ซึ่งคนอย่างท่านทำได้เสียที่ไหน) จึงทำให้ท่านตั้งใจศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น ในปลายปีถัด ๆ มาท่านก็สามารถสอบผ่านนักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก ภายหลังเรียนนักธรรมจบได้ใน ๓ ปี ท่านก็ได้ไปศึกษา

เพิ่มเติมด้านธรรมทุกอย่าง ยกเว้นเพียง ภาษาบาลีเท่านั้น ที่ยังไม่ได้ศึกษาเหตุเพราะไม่สามารถหาที่เล่าเรียนได้

ในปีแรกของการบรรพชาของท่านนั้น มีเหตุเศร้าเกิดขึ้น เนื่องจากพ่อของท่านได้เสียชีวิตลงด้วยเหตุจากการทำงานหนัก ไม่มีเวลารักษาสุขภาพตนเอง รวมทั้งสารพิษที่เสพในสวนลำไยและในนาสะสมอยู่ในร่างกายมากจนร่างกายทนไม่ไหวถือว่าเป็นการตายที่พบเห็นกันได้บ่อยสำหรับคนที่อาศัยในที่นั้น

การอยู่ในผ้าเหลืองนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เลย เนื่องจากเจ้าอาวาสวัดมีกฎระเบียบที่เข้มงวดมากต้องการให้สามเณรในวัดตั้งใจปฏิบัติตามวินัยสงฆ์ ด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ที่ล่อใจให้พระเณรในวัดต้องปฏิบัติตามตั้งใจ กล่าวคือ เจ้าอาวาสได้ตั้งกติกาสำหรับลูกวัดไว้ ๓ ข้อ ข้อที่ ๑ ต้องเรียนให้จบเทียบเท่า ม.๓ จึงจะสามารถฟังวิทยุได้ แต่ถ้าสามารถจบชั้น ม.๖ จะสามารถดูโทรทัศน์ได้ และข้อที่ ๓ คือ ต้องท่องบทสวดมนต์วันละบทในช่วงทำวัตรเย็น ถ้าสอบไม่ผ่านจะต้องถูกลงโทษทั้งล้างจานหรือขัดห้องน้ำ ซึ่งก็กลายเป็นความขำขันของเด็กๆ ของวัดด้วยเช่นกัน

ด้วยการที่ตัวฉันมีความเป็นตัวของตัวเอง เข้าใจในโลกที่แท้จริง จึงทำให้ท่านมักมีวิถึคิดที่ไม่เหมือนใคร และมักจะมีคำถามแปลก ๆ มาแลกเปลี่ยนกับคนที่ไปมาหาสู่ที่วัดอย่างต่อเนื่อง เช่น ในยามว่าง ๆ ระยะเวลาในวันท่านมักจะมาตั้งวงชวนคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านที่มาก่อสร้างโบสถ์ที่วัด เช่นเรื่อง “ความเข้าใจผิดที่ถูกต้อง” บางสิ่งคนเข้าใจผิดจนกลายเป็นความถูกต้อง เช่น ภาษาเหนือเรียกเณรว่า “พระ” แต่กลับเรียก พระ ว่า “ตุ้” (เณร) เป็นต้น นอกจากนี้ ท่านเห็นว่าการเทศน์นั้นเป็นเพียงพิธีกรรม เมื่อสวดมนต์ ไหว้พระ ฟังเทศน์เสร็จ คนฟังอิมบุญ แต่เมื่อกลับบ้านกลับไม่ได้อะไรไปเลย ท่านจึงเปลี่ยนจากการเทศนาเป็นการตั้งคำถาม ชวนคิดชวนคุยแทน ระยะเวลาแรกย่อมไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้านนัก

พระนอกวัด ครูของชุมชน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เณรน้อยวัย ๑๕ ปี จึงขออาสาตัวเองไปสอนหนังสือโรงเรียนวัดบวกรุกกเหนือ ซึ่งมีวัดติดกับวัด วิชาที่สอนคือ พระพุทธ

ศาสนา สังคม ภาษาไทย และ ภูมิปัญญาไทย เมื่อสอนไปได้ระยะหนึ่งจึงเห็นว่า การศึกษาได้ทำให้เด็กห่างจากวัด พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ต่างไปวัดฟังเทศน์ฟังธรรมแต่ลูก ๆ หลาน ๆ กลับต้องมานั่งเรียน ตู้อ้วนจึงได้พูดคุยกับครูใหญ่และได้ขอทดลองจัดวันพระ (ประจำ) ของโรงเรียนในวันศุกร์หลังกิจกรรมเคารพธงชาติ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน (ปัจจุบัน สปฐ. เขต ๔ ได้ขยายแนวทางนี้ออกไปสู่โรงเรียนในสังกัดแล้ว)

โดยระยะแรกได้กำหนดให้ช่วงเช้าประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่ง จัดพิธีทำบุญตักบาตร โดยให้เด็ก ๆ นำข้าวปลาอาหารไปทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมที่วัด อีกทั้งท่านเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาที่มีในชุมชนจะสูญหายไปตามครูภูมิปัญญา ท่านจึงจัดเวลาที่เหลือในช่วงเช้าจัดเป็นช่วงสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน ท่านเล่าว่า ในชุมชนมีทุนทางภูมิปัญญาจำนวนมากที่กลัวจะสูญหาย จึงได้ใช้ช่วงหลังเสร็จพิธีกรรมทางสงฆ์จัดให้มีช่วงเวลาภูมิปัญญาไทย โดยนำผู้เฒ่าผู้แก่ ประชาชนในชุมชน มาสอนวิชาต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาให้กับ

มันเกิดอะไรขึ้น กับสังคม อะไรคือความต้องการที่แท้จริงของสังคม ทำแล้วจะแก้ปัญหาได้ครอบคลุมทั้งหมดไหม...

ทำไมชาวบ้าน ต้องรอให้ป่วย ค่อยไปหาหมอ ทำไมไม่คิดป้องกัน กันเสียก่อน สุขภาพและชีวิต เป็นของเรา หรือของหมอ”

เด็กนักเรียน เช่น การทำว่าวโคมที่ใช้ในพิธีเป็ง ประดิษฐ์ใบตอง การเรียนนวด ทำลูกประคบ การทำจักสาน หรือให้หมอยามาสอนเรื่องสมุนไพร เป็นต้น ทำให้นอกจากเด็กนักเรียนจะมีความสุขกับการเรียนรู้นอกตำราเรียนแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นครูภูมิปัญญา ก็เริ่มเห็นความสำคัญ จึงได้ประชุมร่วมกันและมีความเห็นควรตั้งเป็นจุดบริการและขยายกิจกรรมให้มีทุกวัน และจะมีการผลัดเปลี่ยนเวรผู้รู้มาให้คำปรึกษากับชุมชนโดยมีการทำตารางเวลาไว้อย่างชัดเจน

โจทย์หนึ่งที่ตามมาไปว่าตลอดระยะเวลาผ่านมาเกือบ ๑๐ ปี ทำไมยังคงกิจกรรมไว้ได้ ทั้งที่ไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ท่านเล่าว่า สิ่งที่ครูภูมิปัญญาได้รับจากท่านนั้น มีเพียงใบประกาศเพียงแผ่นเดียว แต่อีกสิ่งหนึ่งที่ประเมินค่าไม่ได้คือความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ได้ถ่ายทอดให้เด็กนักเรียน หรืออาจจะเป็นความสุขทางใจ เพียงเสียงที่เด็กนักเรียนเรียกขานผู้เฒ่าเมื่อพบท่านนั่นเอง หรืออาจจะเป็นการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากที่เข้ามาปรึกษา

ต่างคนต่างทำ ธรรมชาติอยู่ที่ครอบครัว

ประมาณปี ๒๕๔๗ ในช่วงเดียวกันนี้เองตัวอ้วนเริ่มมีความสงสัยอย่างหนึ่งว่า ครอบครัวแกนนำในชุมชน ซึ่งมีพ่อเป็นประธานกลุ่มผู้สูงอายุ มีแม่เป็นประธานกลุ่ม อสม. และมีลูกเป็นประธานกลุ่มเยาวชน ต้องออกมาประชุมพร้อมกันทุกวันหยุด แต่เมื่อสอบถามว่าพ่อมาประชุมเรื่องอะไร แม่ช่วยงานอะไร ลูกกลับตอบอะไรไม่ได้เลย ซึ่งตัวอ้วนเห็นว่าเป็นวิกฤติของชุมชนได้เกิดขึ้นแล้ว ทุกคนทำงานหนัก ต่างใช้เวลาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้ แต่กลับพบว่า ภายในครอบครัวกลับไม่มีการสื่อสารระหว่างกันเลย ตัวอ้วน ท่านให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การเป็นอยู่ของชุมชนช่วงนั้นยังเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ

ครั้งหนึ่งมีภาครัฐมาขอใช้สถานที่ของวัดจัดการประชุม มีหมอ มี อสม. และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกิจกรรมที่วัดจำนวนมาก และในที่ประชุมมีการแลกเปลี่ยนเสนอความเห็นกันอย่างเข้มข้น แต่เมื่อประชุมเสร็จผู้เข้าร่วมประชุมกลับแล้วมีอะไรเกิดขึ้นกับชุมชนบ้าง “เอางบบกลางมาลง เมื่อหมดเงินทุกอย่างก็จบ” การทำกิจกรรมแบบนี้เป็นการ

มองในลักษณะโครงการ มีกิจกรรม งบประมาณตอบสนองเพียงครั้งคราว เท่านั้น ซึ่งท่านไม่เห็นด้วยเท่าไรนัก

ท่านจึงมีคำถามเกิดขึ้นกับตัวเองว่า “นี่มันเกิดอะไรขึ้นกับสังคม อะไรคือความต้องการที่แท้จริงของสังคม ทำแล้วจะแก้ปัญหาได้ครอบคลุมทั้งหมดไหม” อีกทั้งเห็นว่า “ทำไมชาวบ้านต้องรอให้ป่วยค่อยไปหาหมอ ทำไมไม่คิดป้องกันกันเสียก่อน สุขภาพและชีวิตเป็นของเราหรือของหมอ” ซึ่งที่สถานีอนามัยไม่ว่าจะป่วยเป็นโรคอะไรก็ตามจะแจกยาสามัญเพียง ๒ ชนิด คือ ยาพาราเซตามอล และยาแก้ชักเสบเท่านั้น แล้วเรายังจะพึ่งหมอได้อีกหรือ แล้วทำไมโครงการจึงไม่คิดให้ต่อเนื่อง ครอบคลุมเพื่อให้ชาวบ้านไม่ต้องไปพึ่งหมออีกต่อไป

จิตวิทยานักพัฒนาเริ่มลุกโชน

การทำงานพัฒนาของตุ๋อ้วนได้เริ่มต้นในระยะแรก ท่านจึงเริ่มทำงานโดยเปลี่ยนจากการประชุมแบบต่างคนต่างประชุมเป็นการประชุมทุกกลุ่มพร้อมกัน กล่าวคือดึงพ่อที่เป็นประธานผู้สูงอายุ แม่เป็น อสม. และลูกประธานเยาวชน มาประชุมร่วมกันเพื่อจะได้ทราบว่าแต่ละส่วนทำอะไรกันอยู่และจะช่วยเหลือกันอย่างไร โดยท่านมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน จากที่ผ่านมา พบว่า “ใครคิด-คนนั้นทำ นำเสนอ-เจอแต่ปัญหา งบประมาณมา-ภาคีเพียบ” ดังนั้น “แม้ต้นจะมีแต่ความคิด แต่ก็คิดก็บ่ลู คิดเสร็จทุกคนไม่ช่วย งานก็จะไม่สำเร็จ” แล้วจะทำอย่างไรต่อไปดี

การทำงานให้สำเร็จจนถึงทุกวันนี้ ตุ๋อ้วนเล่าว่า เริ่มทำเองก่อน ชวนคิด ชวนทำ เมื่อมีคนมาเห็นยอมจะมีคนมาช่วย แต่ต้องเข้าใจว่าคนเราแบ่งเป็น ๔ ประเภทเปรียบเสมือนบัวสี่เหล่า กล่าวคือ

“หัวใจใส” (ร้อยละ ๑๐) “รอดูท่าที” (ร้อยละ ๔๐)

“มีหมูกี่เอา” (ร้อยละ ๓๐) “ไม่ยอมเข้ากลุ่ม” (ร้อยละ ๒๐)

ถ้ามีแกนนำที่เป็นหัวใจใสสัก ๑๐ คน ก็ทำงานสำเร็จแล้ว เพราะจะทำให้คนที่เหลือ(ร้อยละ ๗๐) ทำตามไปเอง ดังนั้น ในการทำงานปฏิรูปนั้น ต้องเริ่มจาก นับ ๑ ถึง ๑,๐๐๐,๐๐๐ กล่าวคือ

“๑ คนเริ่ม (เริ่มที่ตัวเอง) ๑๐ คนร่วม (เห็นร่วม) ๑๐๐ คนรู้

(พูดต่อ) ๑,๐๐๐ คน ผู้ (ลุกขึ้น) ๑๐,๐๐๐ คนว่าง (มีทิม) ๑๐๐,๐๐๐ คนสร้าง (ร่วมทำ) และถ้าได้ ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน (การปฏิรูป) งานทุกอย่างจะสำเร็จ”

ดังนั้น การทำงานต้องเริ่มที่ตัวเอง เมื่อคนอื่นรู้ เริ่มเห็นรูปร่างของการทำงาน เมื่อมีคนมาร่วมทำงาน ร่วมกันสร้าง คนหนึ่งล้านคนย่อมจะทำให้งานปฏิรูปสำเร็จลงได้ ดังนั้น การทำงานไม่จำเป็นต้องเริ่มใหม่ การหยิบของมาต่อยอดการทำงาน เพราะคนที่ทำงานในคณะทำงานจังหวัดนั้น ล้วนแต่มีความสามารถ มีศักยภาพสูง ดังนั้น ในการทำงานมักจะพบกับคน ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ๑) พูดไม่ได้ความ มีแต่หน้าไม้ได้เนื้อ กลุ่มที่ ๒) ถามไม่ได้เรื่อง กลุ่มที่ ๓) เกียงก็ไม่ได้จบ (ต้องมิมติและยอมรับมติ) และ กลุ่มที่ ๔) ก็จะพบ.. (ความสำเร็จ)

ตุ๋อ้วนเล่าว่า ความสำเร็จนี้ไม่ได้เป็นความสำเร็จของตุ๋อ้วนเพียงผู้เดียว แต่เป็นผลสำเร็จร่วม คิดร่วมกัน ช่วยกันทำของทุกคน แต่คนเราทุกวันนี่มองฝรั่งเป็น Idol (บุคคลตัวอย่าง) ทุกคนเรียนรู้อะไรก็เอาวิธีคิดของเขา เราเดินตามฝรั่งกำลังจะเดินไปหน้าผา ตอนนีเขากลับหันหลังกลับมาทางตะวันตกแล้ว เรายังจะเดินตามเขไปอีกหรือ ตุ๋อ้วนจึงได้ใช้วัดบวกรักษาเนื้อเป็นแหล่งรวมหมู่กำลังหลัก เพื่อให้คนหันมาใส่ใจสังคม ชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม

ต้องเชื่อในศักยภาพชุมชน และค้นหา “แก้ว”

ตุ๋อ้วนเล่าว่า ช่วงเริ่มต้นการทำงานนั้น ท่านได้พบกับนายแพทย์ **จรัส สิงห์แก้ว** ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสารภี ผู้ที่ถือเป็นหัวเรื้อน่า หรือคนเนื้อเรียก “แก้ว” ที่ช่วยทำให้ธรรมเนียมสุขภาพอำเภอสารภีเกิดขึ้นแรกเริ่มเดิมทีนั้น หมอจรัสได้เข้ามาเปิดกรอบความคิดใหม่ กล่าวคือ ต้องก้าวข้ามจาก “โง่ จน เจ็บ” หรือ การจัดการแบบโครงการ กลายเป็นการเชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน กล่าวคือ การต้องทำให้ชาวบ้าน กลายเป็นประชาชน สู้พลเมืองที่ตื่นรู้ รับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ อีกทั้งท่านได้ชักนำ “แก้ว” ท่านอื่นๆ ตามมาช่วยกันพัฒนาสู่เครือข่ายสุขภาพสุขภาพอำเภอสารภี

อีกทั้ง จากวงเสวนาในวันถัดมา ได้เชิญ “แก้ว” บุคคลสำคัญที่

เกี่ยวข้องมาร่วมให้ข้อมูล ดังนี้ เก้าคนแรกคือ **นพ.จรัส สิงห์แก้ว** ช่วงที่เข้ามาเป็น ผอ. โรงพยาบาลสารภีใหม่ๆ ได้ศึกษาข้อมูลการเพิ่มขึ้นของผู้ป่วยเรื้อรังที่อำเภอสารภี พบว่า โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน และถุงลมโป่งพองมีจำนวนที่สูงมาก ประกอบกับได้ไปอ่านงานวิจัย รศ.ดร. นพ.พงศ์เทพ วิวรรณนะเดช ช่วงปลายปี ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ที่ศึกษาจำนวนผู้ป่วยมารักษามะเร็งปอดที่โรงพยาบาลสวนดอกพบว่า โรคมะเร็งทำให้คนตายในจังหวัดเชียงใหม่เป็นอันดับหนึ่ง กล่าวคือคนตาย ๔๐ คน ต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน ทั้งที่ระดับประเทศ ตายเพียง ๒๐ คนเท่านั้น และอำเภอสารภีกลับมีอัตราการตายสูงที่สุดในจังหวัด คณะวิจัยได้ค้นหาข้อมูลจนพบปัจจัยส่วนหนึ่งมาจาก สารเรดอน ซึ่งอยู่ใต้ดินซึ่งพบมากในอำเภอสารภี เมื่อสารนี้ถูกสูดเข้าไปในร่างกายจะเกาะติดกับเซลล์ในปอดและแผ่รังสีหรือคลื่นอัลฟาทำร้ายเซลล์ปอดและเปลี่ยนแปลงเป็นเซลล์มะเร็งได้ นอกจากนี้ ปัจจัยอื่นๆ ที่ทำให้เกิดโรค เช่น การสูบบุหรี่ การเผาขยะ (ขยะ) ควันรต รวมถึงพื้นที่ที่เป็นแอ่งกระทะ อากาศเสียในเชียงใหม่จะมาอยู่ตรงสารภีนานกว่าอำเภออื่นๆ

ในช่วงนี้เอง ตู้อ้วนก็เริ่มได้พบกับปัญหาอื่นๆ ที่เข้ามาคุกคามคนสารภี อย่างในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ตำบลท่าวังตาล ๑๓ หมู่บ้าน มีละอ้อน (เขาวขน) ที่ตั้งห้องมาสารภาพบาปตอนทำบุญ ในปีแรกมี ๗ ราย และเพิ่มเป็น ๘ รายในปีต่อมา ซึ่งคนทำงานในกลุ่มเขาวขนนี้ยังไม่มี อีกทั้งปัญหาเสฟติดในกลุ่มละอ้อนเริ่มมากขึ้น โรงพยาบาลสารภี ท่านจึงได้ปรึกษากับหมोजรัส จึงได้รับสนับสนุนงบประมาณเพื่อนำเขาวขนมาฝีกอาชีพ และทำสวัสดิการชุมชน การได้รู้จักกับหมोजรัสก็เท่ากับเพิ่มเครือข่ายการทำงาน

เก้าคนถัดมาคือ **ดร.วันทนีย์ ขวพงศ์** ในปี ๒๕๕๒ ท่านได้รับตำแหน่งเป็นประธานฝ่ายเลขานุการศูนย์ประสานงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดเชียงใหม่หลังจากเพิ่งเกษียณอายุราชการ ท่านเล่าว่า ตอนที่ทำงานนิเทศน์งานตามโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (สถานีอนามัย) มักจะได้ยินปัญหาเรื่องงานเยอะจนไม่สามารถออกไปทำงานเยี่ยมเยียนชุมชนได้มากขึ้น จึงได้มองหาพื้นที่ที่มีศักยภาพ มีทุนเดิมที่พอจะขับเคลื่อนงานธรรมนูญสุขภาพจังหวัดให้เห็นผลได้จากการปรึกษา หมोजรัส

ได้ให้ข้อมูลการทำงานเรื่องชุมชนของอำเภอสารภีว่า ตู้อ้วนได้มีการจัดทำกิจกรรมการรักษาภูมิปัญญาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแพทย์แผนไทยในวัด นวดแผนไทย อีกทั้ง มีแกนนำคือ ตู้อ้วน ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นนักสานพลังตัวจริง

ดร.วันทนียจึงได้เข้าไปพูดคุยกับตู้อ้วนพร้อมทั้งคุณหมอมจรถึงความพยายามตั้งคณะกรรมการสมัชชาจังหวัดเชียงใหม่ขึ้น ในการสร้างความเข้าใจจึงได้เชิญตู้อ้วนและแกนนำ ไปศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในเวทีสมัชชาที่ต่าง ๆ ตู้อ้วนสามารถเรียนรู้และมองภาพอนาคตได้รวดเร็ว จึงได้ตกลงร่วมกันว่าจะเริ่มต้นทำสมัชชาที่อำเภอท่าวังตาล แต่เมื่อลงมาทำจริง ๆ กลับพบว่า ต้นทุนในพื้นที่มีมากกว่าที่คิดไว้ จึงเห็นควรปักหมุดที่อำเภอสารภีเป็นพื้นที่ที่จะมีธรรมนูญสุขภาพของจังหวัดเชียงใหม่

ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี

ตู้อ้วนเล่าว่า ในช่วงมิถุนายน ๒๕๕๒ ดร.วันทนียได้มาชักชวนให้ทำธรรมนูญสุขภาพสารภีนั้นยังไม่มีความชัดเจนนัก จึงได้มีการเปิดวงสนทนา อีกทั้งได้พาไปศึกษาดูงานธรรมนูญที่อื่น ๆ เช่น ธรรมนูญสุขภาพสูงเม่น ธรรมนูญสุขภาพพริบปิง ซึ่งแต่ละแห่งมีการจัดทำธรรมนูญเป็นรูปเล่มสวยงาม ในใจลึก ๆ ของตู้อ้วนมีข้อคำถามสำคัญคือ ธรรมนูญที่เขียนไว้เสียงานนั้น ทำได้จริงไหม และคนในพื้นที่จะรู้จริงไหม ดังนั้น ถ้าจะตอบคำถาม ๒ ข้อนี้ได้ ท่านจึงได้มีแนวคิดจัดทำธรรมนูญในแบบของสารภี คือ “ธรรมนูญต้องเป็นของคนในชุมชนจริง ๆ” จึงได้มีการระดมปัญหาที่สามารถทำได้จริง โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือใครจะเป็นแกนนำ มีทีมวิชาการ ที่น่าเชื่อถือ มีแผนงาน และต้องมีพื้นที่รูปธรรม

กระบวนการพัฒนาธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี

ในการพัฒนาธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภีนั้น ได้วางขั้นตอนไว้ โดยเริ่มต้นจากการระดมสมองประชาชนอย่างทั่วถึง ทีมวิชาการซึ่งเป็นที่มาจากรองพยาบาลสารภี ได้ลงพื้นที่จัดเวทีใน ๔ โซนตามสภาพภูมินิเวศน์ โซนแรกคือฝั่งตะวันออก ต่อมาคือฝั่งต้นยางผ่าน ฝั่งติตริมปิง

และฝั่งที่ติดจังหวัดลำพูน ในเวทีได้
หยิบยกสภาพปัญหาขึ้นมาหารือกัน
พบว่าจุดอ่อนของสารก็มีอยู่ ๔
ประเด็นหลัก ได้แก่ ค่านิยม/
วัฒนธรรมประเพณีที่ผิด โรคภัย
ต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม และคุณภาพ
ชีวิต จากการเรียงลำดับขนาดของ
ปัญหา ความรุนแรงต่อชุมชน พบ
ว่า ๔ ปัญหาหลักที่ต้องดำเนินการ
เร่งด่วนคือ ลดหมอกควัน การเล่น
การพนันในงานศพ เรื่องลดการใช้
สารเคมีในทางการเกษตร และการ
ควบคุมโรคไข้เลือดออก

• พ่อหลวงอนันต์ แสงบุญ

เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง
ไปด้วย คุณหมอจรัสจึงได้ยกทีมแกนนำไปคุยกับนายอำเภอ โดยเริ่มต้น
ด้วยปัญหาหมอกควัน และฟุ้งประเด็นเรื่องการเลี้ยงสุราและการเล่น
การพนันในงานศพซึ่งเป็นของคู่กันของชาวบ้านในช่วงนั้น จึงได้กลายเป็น
ข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของ
ประชาชนสารภี คือ

ร่วมกันลดภาระหมอกควันที่เกิดจากการเผาเพื่อลดภาวะโลกร้อน
ลดการเกิดมลพิษทางอากาศและไม่ทำลายสุขภาพของคนทั่วไป

ร่วมกันลดหรือลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เพื่อลด
สารพิษในดินและในพืชที่ปลูกเพื่อบริโภค และส่งเสริมการใช้ชีววัตถุใน
การทำเป็นสารชีวภาพทดแทนสารเคมี เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชและ
สารเร่งการเจริญเติบโต

ร่วมกันงดการเลี้ยงสุรา เครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ในงานศพ เพื่อลดปัญหา
อันเกิดจากการดื่มสุรา และให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดี
แก่เยาวชนรุ่นใหม่

ร่วมกันงดการเล่นการพนันในงานศพ เพื่อลดปัญหาอันเกิดจาก
การเล่นการพนันและเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมอันดีงามของอำเภอสารภี

ในฐานะเมืองแห่งคนดี มีศีลธรรม รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนรุ่นหลัง

ร่วมกันรณรงค์เพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย อันเป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตสูงในอำเภอสารภี

ในการประชุมระดมสมอง คณะทำงานเครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภีจึงได้ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนไว้ ๓ ประเด็น คือ “ร่วมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกผันในอดีต” เมื่อสอบถามถึงที่มาของ ๓ ประโยคนี้ ตู้อ้วนเล่าที่มาว่า

ร่วมสร้างอนาคต คือ การร่วมกันสร้างอนาคตให้ลูกหลาน

กำหนดปัจจุบัน คือ กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง เลือกจะกินอะไร จะอยู่อย่างไร และ

พลิกผันในอดีต คือ การรักษากฎมีปัญญา สมุนไพรรักษาโรค ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

รูปธรรมความสำเร็จ คือ

การเลี้ยงสุราในงานศพแก่คนสำคัญอีกคนหนึ่ง ที่เห็นความสำคัญของประเด็นนี้คือ **พ่อหลวงอนันต์ แสงบุญ** ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ ตำบลชมพู ในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๔ พ่อหลวงอนันต์ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านใหม่ ๆ ยังมองภาพการทำงานไม่ชัดเจนนักจนเดือนตุลาคม มีอาจารย์จากคณะพยาบาลเชิญให้เข้ามาร่วมเวทีกับท่านอ้วน จึงทำให้รู้จักแก่นนำ และได้รับความรู้จากคุณหมอจรสพุดถึง ทุกข์ภัย (มูลเหตุ) เริ่มต้นมาจากมะเร็ง จึงได้เริ่มตระหนักถึงปัญหาเพราะได้เห็นภาพที่ไม่เคยมีใครพูดถึงมาก่อน เช่น สารเรดอนที่ก่อโรคมะเร็งปอด

เมื่อมองกลับไปมองปัญหาในชุมชนกลับพบว่า สารภีมีร้านขายเหล้ามากมายกระจายไปทั่วทุกพื้นที่ ซึ่งสุรานี้เองเป็นมูลเหตุของปัญหาต่าง ๆ จึงได้เชิญ “**อาจารย์สุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล**” จากสำนักงานสุขภาพแห่งชาติ เข้าไปให้แนวทางและชวนพูดคุยในชุมชน เปิดเวทีอย่างต่อเนื่อง เพื่อค้นหาปัญหาร่วม ปัญหารุนแรง และปัญหาเฉพาะในพื้นที่ และจัดหมวดหมู่ปัญหา หมวดหมู่ของพื้นที่ ค้นหาแก่นนำ จึงตั้งใจพร้อมกัน

ว่า สารภีจะก้าวไปสู่ความเป็นสุข จะทำอะไรก่อน

ด้วยความมุ่งมั่นให้ชุมชนมีความสุข “ข้าวเหลือ เกลืออุ่น” เป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อมีน้ำใจให้กัน และกัน พ่อหลวงจึงได้สร้างโมเดล โดยการ ดึงฮีต (ประเพณี) เก้า เข้ามาหนุนเสริมผลงานกับแนวคิดใหม่ โดยลงมือทำเป็นตัวอย่างการทำงานได้โดยไม่มีเหล่าเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเข้าไปช่วยเหลืองาน ศพลงมือทำทุกอย่าง เหมือนคนอื่น เห็นจึงเข้ามาช่วย เป็นการกำจัดจุดอ่อน รักษาจุดแข็ง คือยุทธศาสตร์ กำหนดปัจจุบัน

• แม่ทองดี โพธิยอง

เก้าอีกท่านคือ **แม่ทองดี โพธิยอง** ประธานเครือข่ายภูมิปัญญาไทยเล่าให้ฟังด้วยเสียงที่มุ่งมั่นว่า อำเภอสารภีเป็นพื้นที่แรกของงานพัฒนาชุมชน “แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” และท่านได้ไปให้ความรู้กับผู้อื่นอีกทั้งเป็นการที่ได้ไปแสวงหาความรู้จากแหล่งอื่น ๆ มาพัฒนางานตัวเองด้วยเช่นกัน ในช่วงแรก อำเภอสารภีมีทุนเดิมทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน และภาคราชการ ต่างคนต่างมีความตั้งใจแต่เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ แต่ภายหลังมีเวทีมัดปู้บ (บูรณาการองค์กรวม) คือแกนนำ จึงทำให้มีการทำงานร่วมกัน กล่าวคือ ทุกคนคือคนจุดระเบิดในพื้นที่ตัวเอง กระจายการจัดการปัญหาของพื้นที่ตัวเอง

แม่ทองดีเห็นว่า ปัญหาการลดการใช้สารเคมีซึ่งเป็นความคุ้นเคยมาแต่อดีตนั้น ต้องจัดทัพทางอ้อมเพื่อได้ผลยั่งยืน ดังนั้น การแก้ปัญหาควรกลับไปมองอดีต กล่าวคือ เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ กินน้ำทีละจอก ด้วยการสร้างจิตสำนึกเรื่องสุขภาพ โดยชี้ให้เห็นถึงคนโบราณที่มีสุขภาพแข็งแรง จิตเบิกบาน กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จึงใช้วิธีพืชนิสิตเก้าเรื่อง หมอพื้นบ้าน และเก้า **อ้ายดวงทิพย์ ต๊ะวรรณ** ประธานกลุ่มเกษตร

อินทรีย์ ชี้ให้เห็นว่า ฮีตเก่าคือ ปลูกทุกอย่างที่กิน ปลูกสิ่งที่เป็นอาหาร ที่เป็นยา เหลือจึงแบ่งปัน

ประเด็นที่สี่ การควบคุมไข้เลือดออก เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ อสม.ได้ทำงานรณรงค์อย่างต่อเนื่องแต่ปัญหาก็กังคงไม่หมดไป จนพบว่า การขับเคลื่อนด้วยคนคนเดียวทำไม่ไหว จึงได้ตะแอมือรวมเป็นเครือข่าย ซึ่งแกนนำคือ ตู้อวนและหมอจรัส โดยเห็นว่าถ้าร่วมมือกันจะทำให้มี เครื่องมือ และหลักในการทำงานร่วมกันมากขึ้น จึงได้เกิดวิธีการลง สัตยาบันร่วมกัน ทำให้เกิดแนวทางการควบคุมที่ชัดเจนและเกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกเหนือจากการรณรงค์ให้ความรู้ กะโหลกปลา แต่พื้นที่ที่มีการระบาดของไข้เลือดออกมากที่สุดคือ ตำบลหนองผึ่ง เก้าคน ต่อมาคือ **คุณถวิล ชุตวง** เล่าว่า ใช้กระบวนนำร่อง “การติดธง” กล่าว คือ บ้านไหนปลอดลูกน้ำยุงลายให้ติดธงเขียวไว้ที่ประตูบ้าน ถ้าบ้านไหน ตรวจพบลูกน้ำจะติดธงแดง จึงทำให้ชาวบ้านสนใจหันมาช่วยกันดูแลกัน มากขึ้น

๑๐๖ |
สังขะเพื่อสังคม

การเผาชีเยื่อ ได้เริ่มทำที่หมู่ ๗ ได้มีโครงการเอาไปชีเยื่อมาแลก ปุ๋ย นอกจากนี้หมู่อื่น ๆ ได้ทำตามโดยบางพื้นที่นำชีเยื่อหนึ่งกระสอบมา แลกกับไข่หนึ่งฟอง โดยนำชีเยื่อเหล่านั้นไปทำปุ๋ยร่วมกันและมาแบ่งกัน ใช้ ซึ่งขณะนั้นได้มีกิจกรรมเดือนละหนึ่งครั้งคือในวันประชุมผู้สูงอายุ หมู่บ้าน ลูกค้าเพิ่มขึ้นทุกเดือน

หมอจรัสและแกนนำบางส่วน ได้นำประเด็นปัญหาไปปรึกษากับ นายอำเภอ ซึ่งได้ให้ความสนใจจนเกิดเป็น “โครงการ ไม่เผา เอาชีเยื่อ มาทำปุ๋ย” สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ได้รับลูกโดยจับประเด็นอาหาร ปลอดภัย แล้วนำทั้งสองประเด็นปัญหานี้ไปอยู่ที่ประชุมผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอสารภี และอำเภอหางดง จึงกลายเป็นพื้นที่ นำร่องในแก้ไขปัญหา ก่อให้เกิดเครือข่ายการทำงานทั้งสองประเด็นและ เป็นส่วนที่ขับเคลื่อนกระบวนการสมัชชาสุขภาพในเวลาต่อมา ซึ่งในระยะ นี้ยังเป็นการทำงานแบบแก้ไขปัญหเฉพาะพื้นที่

จนปลายปี ๒๕๕๔ ก็มีการจัดพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชนอำเภอสารภี กลายเป็นเครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลัก

ดันให้เกิดธรรมบุญสุขภาพอำเภอสารภีฉบับสมบูรณ์ในอนาคตอันใกล้นี้
การมัดป๊อบและจุดระเบิดจนกลายเป็นสารภีโมเดล

ตุ๊อ้วนเล่าว่า การทำงานของสารภีไม่มีใครเด่นไม่มีใครเป็นหัวหน้า
แต่เราทำงานเป็นทีม ฟังพาอาศัยเราเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน
ทำงานเป้าหมายเดียวกันคือสารภี โดยใช้หลักสามเหลี่ยมเข็มนาฬิกา
และส่วนผสมที่ลงตัวคือ

องค์ความรู้วิชาการ งานวิจัย ฐานข้อมูล จากอาจารย์สนั่น หมอ
จรัส แม่ทองดี

ภาคประชาชน พลังในการเคลื่อนไหว พ่อหลวงอนันต์ แม่
ทองดี ได้ตื่นตัวตื่นรู้ลุกขึ้นมาทำงาน

ภาครัฐ มีอำนาจกำหนดนโยบายและงบประมาณมาสนับสนุน
โดยมีเงิน การสื่อสารแบบทางการและไม่เป็นทางการ เป็นเครื่องมือ

พระสงฆ์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความสำเร็จเท่านั้น แต่ยังขาดทีม
วิชาการ หมอจรัสจึงสนับสนุนให้ทีมงานลงช่วยเหลือทำข้อมูลต่างๆ เพื่อ
ใช้การขับเคลื่อนงานต่อไป โดยมาวางว่าเรื่องใดเป็นเรื่องส่วนตัว เรื่องใด
เป็นเรื่องส่วนรวม การมีกลไกคณะทำงาน มีเครือข่าย มีการคุยหลากหลาย
ประเด็น และต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง และชวนพื้นที่ข้างนอกมา
ร่วมคิด ร่วมทำและนำมาเชื่อมโยงสื่อสารซึ่งกันและกัน โดยพ่อหลวง
อนันต์ เสริมว่า ความสำเร็จส่วนหนึ่งคือ การที่สารภีมีตุ๊อ้วนเป็นคนนำ

วัดเป็นพื้นที่ปลอดภัย

เมื่อกล่าวถึงจังหวะก้าวของการทำงานจนถึงทุกวันนี้ วงประชุมใน
วันนั้นได้สรุปว่า วัดหัวครกถูกกำหนดเป็นพื้นที่ปลอดภัย กล่าวคือเมื่อ
แกนนำทุกคนเข้ามาทำงานจะไม่ถูกมองว่าเป็นการทำงานที่เกินหน้าเกิน
ตา ความเป็นพระสงฆ์ เป็นภาพลักษณ์ที่ทุกคนให้ความเคารพ คนเชื่อ
ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงทำให้พระสงฆ์ง่ายต่อการทำงานกับทุกคน ประกอบ
กับหลักการแนวคิดที่นำไปปฏิบัติได้จริง ตุ๊อ้วนเป็นนักพัฒนา นักคิด นัก
ปฏิบัติแต่ท่านไม่ได้ปฏิบัติเอง ท่านทำงานผ่านคนอื่น ๆ ที่ได้ประสาน
แกนนำจากหลายฝ่ายเข้ามาร่วมกัน นำทุนทั้งหลายมาจัดระบบให้เกิด
คุณค่ามากขึ้น และเกิดผลสำเร็จเร็วขึ้น มุมวิชาการเข้ามาเสริมหนุน ช่วย

มัดปืบ (รวมทุนดีดีในพื้นที่มาจัดการร่วมกัน) ให้ชุมชนคิดวางแผน และ
ทำ และรับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นผู้ป่วยที่หันกลับมาช่วยเหลือสังคม
การสร้างสภาพองค์กรชุมชนคู่ขนาน

“วัดสร้างคน คนสร้างวัด”

คุณอมรรัตน์ สุริยะลังกา อสม. เล่าว่า ตนเองนั้นเป็นผู้ป่วยโรค
มะเร็งทั้งที่ไม่เคยเข้าไปติดยาเสพติด ไม่ได้ทำตัวไม่ดี แต่เมื่อป่วยขึ้นมา
ครอบครัวกลับไม่อดทนดูแลใส่ใจ สิ่งหนึ่งที่ญาติบอกตลอดคือ ควรไปอยู่
เชิงตะกอนได้แล้ว ทำให้ตนเองคิดว่าคงจะมีชีวิตรอดอีกไม่นาน แต่ยังคง
เป็นห่วงลูกน้อยกว่าในอีก ๑๐ ปีข้างหน้าเขาจะอยู่อย่างไร จนตนเองกลายเป็น
ผู้ป่วยโรคจิต จึงได้หันมาปรึกษาปัญหา กับตุ๋อ้วน แต่สิ่งหนึ่งที่ตุ๋อ้วน
บอกคือ ลูกคุณ คุณต้องเลี้ยงเองจะมาฝากวัดได้อย่างไร จึงทำให้คุณคิด
ได้ว่า เรานำแต่ทุกข์มาใส่บาตรท่าน

อสม. ที่เข้าไปเยี่ยมในพื้นที่ ชักชวนคุณอมรรัตน์ขึ้นมาเป็น อสม.
ที่เป็นผู้ป่วยเอง มาทำหน้าที่เยี่ยมผู้ป่วย วันหนึ่งทีลงไปเก็บข้อมูลใน
ชุมชน ก็ถูกคิดขึ้นมาได้ว่า เราเดินไปเอาข้อมูลในตำบลเสร็จ เขาเอา
ข้อมูลไปทำอะไร จึงได้ไปปรึกษากับตุ๋อ้วน ท่านเลยชวนคิดว่า สุขภาพ
เป็นของใคร ดังนั้น ผลของการเก็บข้อมูลควรกลับไปสู่ชุมชนด้วย ตุ๋อ้วน
จึงได้ประสานงานกับโรงพยาบาลเพื่อคืนข้อมูลลงสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชน
ได้รับทราบสถานการณ์ในชุมชน

ธรรมนุษย์สุขภาพสร้างปัญญา

จิตกัญญา วัฒนวงศ์จิตร กำนันสาวตำบลท่ากว้าง เล่าว่าใน
การทำงานชุมชนมี อบต. เทศบาลตำบล ทำหน้าที่ขับเคลื่อนในเรื่อง
กิจกรรมและงบประมาณ ฝ่ายท้องที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะทำเรื่องปกครอง
อย่างเดียว แต่พอทำงานได้สัก ๒-๓ ปี ทำให้ทราบบทบาทของท้องถิ่น
กับผู้ใหญ่บ้านต่างกันมาก นายกษพพยายามเรียกคนมาประชุมแต่กลับทำ
ไม่ได้ แต่ทำไมพอหลวงเรียกคนมาประชุมกันอย่างพร้อมเพรียง ดังนั้น
จึงเห็นความสำคัญของการทำสภาพองค์กรชุมชน (ระดับตำบล) เป็นสภา
คู่ขนานกับเทศบาล ซึ่งเป็นเวทีให้ชาวบ้านรวมกลุ่มมาคุยกัน มาร่วมกัน

คิดช่วยกันทำ ตามกลุ่มประเด็นของตน สภาเริ่มจากผู้สูงอายุ บางท่านไปถ่ายทอดชุมชนไม่ได้ จึงต้องอาศัยผู้นำ จึงต้องทำให้ผู้นำตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ไม่ได้นำเงินมาเป็นตัวตั้ง โดยขับเคลื่อนโดยกรรมการหมู่บ้านมี ๖ ด้าน และมีประธานคณะทำงานแต่ละด้าน ทำหน้าที่กระตุ้นให้ประชาชนลุกขึ้นมาจัดการปัญหาตนเอง ใน ต.ท่ากว้าง มีกิจกรรมอย่างเช่น การกระตุ้นให้คนหันมาสนใจสุขภาพ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และไม่ทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิม

ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ฉบับที่ ๑

ในวันที่ ๕ พ.ค. ๒๕๕๔ อำเภอสารภีจึงได้ประกาศธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ซึ่งมีความแตกต่างเป็นธรรมนูญที่มีชีวิต มีภาพความสำเร็จได้แก่ งานศพจะไม่ให้มีการเลี้ยงเหล้า ไม่มีการพนัน การปลอดจากลูกน้ำยุงลาย มีพื้นที่ปลูกพืชผักปลอดภัย ไม่มีหมอกควัน ตั้งแต่มีธรรมนูญได้มีพื้นที่บูรณาการทำงานอย่างต่อเนื่อง เกิดขึ้นตามความพร้อมของพื้นที่ต้นแบบ และเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน ในตำบลสารภี ๑๐๖ หมู่บ้านในอำเภอสารภี ซึ่งทุกคนมีความความเข้าใจที่เหมือนกัน

พ่อหลวงเสริมว่า ได้ใช้ธรรมนูญเป็นตัวในการขับเคลื่อนการทำงาน ท่านอ้วนได้นำทุกพื้นที่ ๑๒ ตำบล มีการตั้งกองทุนสวัสดิการหรือกองทุนวันละบาท ท่านทำมีสภาองค์กรชุมชนครบ ๑๒ ตำบล การทำงานของอำเภอสารภีใช้ประโยชน์จากภาครัฐเป็นตัวหนุนเสริม กลไก เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและชุมชนเองไม่ทอดทิ้งรากเหง้าชุมชน มีการศึกษาอดีตของเวียงกุมกาม ความหมายของสารภี คืบประวัติศาสตร์ จนรพ.สต. ได้ทำโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ของแต่ละตำบล ตอนนี้มีโครงการสารภี Health ให้สร้างภาพฝันในการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพครบ ๑๒ ตำบล อนาคตบทบาทของท่านอ้วนจะเป็นแรงหนุนเสริม หากกลไกมาหนุนเสริมกลไกในพื้นที่ ให้เคลื่อนภาพฝันให้เกิดอย่างเป็นรูปธรรม

งานมากมายหลากหลายด้าน จัดการอย่างไร??!!?

ตัวอ้วนเล่าว่า การทำงานต้องตีนบเขavn เท้าปลอย และมีองค์

ประกอบสำคัญ ๓ ก. ในการสร้างระบบการทำงาน

ก.๑ คือ **กลุ่ม** (การทำงานเป็นกลุ่ม)

ก.๒ คือ **กฎกติกา** (อาศัยมติที่ประชุม) และ

ก.๓ คือ **กิจกรรม** (การทำกิจกรรมโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกส่วน)

ดังนั้น ในการทำงานระยะแรกๆ นั้นต้องมีการประชุมติดตามกันงานกับบ่อยหน่อย แต่เมื่อทำได้ระยะหนึ่งแล้ว จะลดลงซึ่งต่อมากจะกลายเป็นการตามงานแบบไม่เป็นทางการ กิจกรรมสำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนได้แก่

ศูนย์เรียนรู้และปฏิบัติการวิทยุชุมชนตำบลท่าวังตาล เคลื่อน FM.๘๘.๒๕ สมัชชาสุขภาพ เน้นประเด็นสุขภาพ

ขบวนการองค์กรชุมชน ศูนย์ประสานงานระดับอำเภอ และระดับจังหวัด

มหาวิทยาลัย เป็นสถานที่เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน จัดอาสาสมัครวงศีกษารับรองหลักสูตร คณะศิลปศาสตร์ ผู้ประกอบการทางสังคม (ระดับปริญญาตรี)

โรงเรียนผู้สูงอายุระดับอำเภอ และระดับจังหวัด

สมัชชาเครือข่ายภูมิปัญญาแพทย์แผนไทยตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี

เครือข่ายข้าราชการบำนาญ เพื่อทำหน้าที่เป็นคลังสมองให้ชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน มีการตั้งศูนย์ประสานงานระดับพื้นที่ตำบลระดับอำเภอ และระดับจังหวัด

สภาองค์กรชุมชน

สมัชชาเครือข่ายเกษตรกร

กลุ่มเยาวชน มีสภาเด็กเยาวชน เครือข่ายเยาวชน และศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวินอาทิตย์ เป็นต้น

ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ฉบับที่ ๒

หม่อมจรัสชวนคุยในที่ประชุมว่า เนื่องจากประเด็นสุขภาพจะพระสงฆ์

เป็นหนึ่งในมติสมัชชาแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ดังนั้น ในช่วงนี้จะอยู่ในช่วงการขับเคลื่อนประเด็น ดังนั้น การขับเคลื่อนจึงต้องเป็นเรื่องของสุขภาพ และปัญหาความปลอดภัยของพระสงฆ์ทุกรูป เนื่องจากปีหน้าประชาคมเขตเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ทำให้มีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่ในวัดจำนวนมาก ซึ่งบางคนมีนิสัยดุร้าย ดิถยาเสพติด และพระบางรูปอาจถูกทำร้าย ที่ประชุมจึงมีความเห็นร่วมกันว่า ควรทำระบบข้อมูลพระสงฆ์ และการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ โดยจัดอาหารที่ไม่ทำร้ายสุขภาพพระสงฆ์ การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ (อนามัยพระสงฆ์) ไม่ต้องรอใคร ควรเป็นการขับเคลื่อนของสมัชชาพื้นที่เองและต้องทำอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การจัดทำธรรมนูญฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๑) นั้น จะมี ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่

เมืองเกษตรปลอดสารเคมี (Green life)

การจัดการขยะ และ

สุขภาพพระสงฆ์

บทสรุป (คงไม่มีเพราะดอกสารภีจะแบ่งบานไปอีกนาน)

อาจารย์สนั่น วุฒิ ได้กล่าวสรุปภาพการขับเคลื่อนพระสงฆ์ที่นำเสนอใจว่า ท่านอ้วนเป็นพระที่ลุกขึ้นมาทำงานเทศ เอดส์ เด็กท้อง งานเยาวชน และมาตั้งกองทุนสวัสดิการ ท่านเป็นพระสงฆ์ผู้นำและมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และไม่เพียงศาสนาพุทธเท่านั้น ท่านได้เชื่อมการทำงานกับทุกศาสนา ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ซึ่งเป็นบารมีของพระสงฆ์ สามารถร้อยเรียงจิตวิญญาณของคนมีส่วนร่วมและร้อยร้อยการทำงาน แม้การดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อ เมื่อเกิดเครือข่ายดอกสารภีมาทำงานช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ และมีกลุ่มดอกยา และมีดอกไม้ชนิดอื่น ๆ ทำงานแต่ในละประเด็นกระจายแบ่งบานทั่วอำเภอสารภี และที่สำคัญคือ ตู้อ้วนจะเป็นน้ำหล่อเลี้ยงให้กิ่งใบ ดอก ได้แบ่งบานไปอีกนาน

ภาคผนวก

ธรรมนูญสุขภาพอำเภอสารภี ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๗)
(ธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันควบคุมโรคและปัจจัยคุกคามสุขภาพอำเภอ
สารภี)

เครือข่ายสมัชชาสุขภาพอำเภอสารภี

“รวมสร้างอนาคต กำหนดปัจจุบัน พลิกผันในอดีต”

บันทึกข้อตกลงร่วมมือเพื่อการพัฒนาสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของ
ประชาชนอำเภอสารภี ระหว่าง นายอำเภอสารภี กับ องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น หน่วยราชการในอำเภอสารภี องค์กรเอกชน ผู้นำชุมชน
ศาสนา สถานศึกษา สื่อมวลชน และกลุ่มประชาชนทุกหน่วยงาน ทุก
กลุ่ม ทุกแขนงในอำเภอสารภี

ด้วยธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้
บัญญัติไว้ในหมวดที่ ๔ ว่าด้วยสิทธิชุมชน ในมาตรา ๖๖ บุคคลซึ่งรวม
กันชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์
หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของ
ท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและ
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลาย
ทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

และมาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนใน
การอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และ
รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง
ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่ออันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือ
คุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การ
ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง
ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะ

กระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

และตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้กระบวนการสร้างสุขภาพเป็นบทบาทหน้าที่ร่วมกันทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ตามมาตรา ๓ ได้ให้คำจำกัดความว่า สุขภาพ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล และระบบสุขภาพหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ดังนั้น การดูแลสุขภาพของประชาชน จึงไม่ได้มุ่งเน้นการจัดบริการเพื่อการรักษาพยาบาลเพียงด้านเดียว จำเป็นที่ประชาชนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ต้องมีความรู้ มีความร่วมมือ มีระบบการป้องกัน ส่งเสริมสุขภาพ และรักษาสิ่งแวดล้อม อันเป็นปัจจัยในการทำลายสุขภาพอย่างสมบูรณ์และพร้อมเพรียงกัน

ในการนี้ ได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคม ประกอบด้วยหน่วยงานข้างต้นได้เห็นความสำคัญในด้านสุขภาพของประชาชน อ่างเภอสารภี นอกจากจะเป็นเมืองน้ำอยู่แล้ว ควรที่จะเป็นเมืองที่ทุกคนมีสุขภาพะตลอดไป จึงให้เกียรติทำบันทึกข้อตกลงร่วมมือเพื่อพัฒนาและดำเนินการตามแนวทาง ซึ่งได้กำหนดขึ้นดังต่อไปนี้

ร่วมกันลดภาระหมอกควันที่เกิดจากการเผาเพื่อลดภาวะโลกร้อน ลดการเกิดมลพิษทางอากาศและไม่ทำลายสุขภาพของคนทั่วไป

ร่วมกันลดหรืองดการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด เพื่อลดสารพิษในดินและในพืชที่ปลูกเพื่อบริโภค และส่งเสริมการใช้ชีววัตถุในการทำเป็นสารชีวภาพทดแทนสารเคมี เช่น ปุ๋ย สารกำจัดแมลงและสารเร่งการเจริญเติบโต

ร่วมกันงดการเลี้ยงสุรา เครื่องดื่มมีนเมาในงานศพ เพื่อลดปัญหา

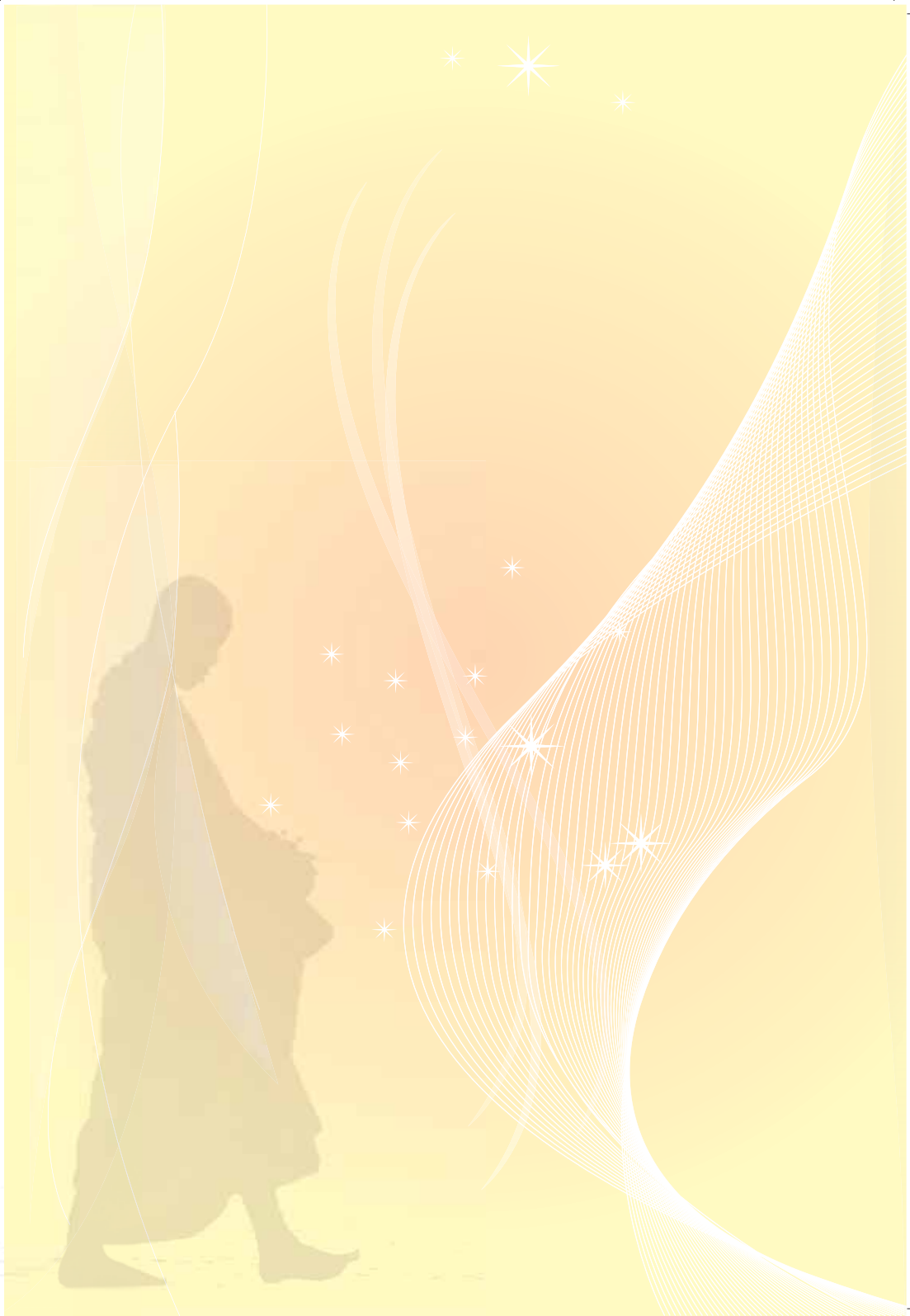
อันเกิดจากการดื่มสุรา และให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนรุ่นหลัง

ร่วมกันงดการเล่นการพนันในงานศพ เพื่อลดปัญหาอันเกิดจากการเล่นการพนันและเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมอันดีงามของอำเภอสารภี ในฐานะเมืองแห่งคนดี มีศีลธรรม รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนรุ่นหลัง

ร่วมกันรณรงค์เพื่อกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย อันเป็นสาเหตุของโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตสูงในอำเภอสารภี

ในการจัดทำบันทึกข้อตกลงฉบับนี้ ได้จัดทำขึ้นด้วยความสมัครใจของทุกฝ่าย โดยจัดทำขึ้นจำนวน ๑๐๙ ฉบับ ซึ่งมีข้อความตรงกัน ทุกหน่วยงานที่ลงนามได้ถือไว้แห่งละ ๑ ฉบับ และจะร่วมกันปฏิบัติตามข้อตกลง นับตั้งแต่วันที่ลงนามเป็นต้นไป

ลงนาม ณ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔

พระครูสมปอง

พระผู้สร้างวัดให้เป็นมากกว่าวัด

• นิทานกรณีย์ แสงสว่าง

อนธรม นำปฏิบัติ พัฒนาทั้งวัตถุและจิตใจ ให้คำปรึกษา
แก้ไขปัญหาชีวิตในครอบครัว”

คืออุดมการณ์ในการทำงานของ **พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย)** ที่ท่านใช้ในการทำงานมาตลอดการครองบรพชิต นอกจากนั้น การ **“ทำวัดให้เป็นศูนย์กลาง”** เป็นอีกหลักการทำงาน ด้วยใจของพระครูฯ ทำวัดให้ร่มเย็นและเป็นที่พักทั้งทางกายและทางใจ ของญาติโยม ใครมีปัญหาติดขัดเรื่องใด ท่านไม่เลือกปฏิบัติและพร้อม ให้การช่วยเหลือ ทั้งกำลังทรัพย์ และกำลังใจ

พระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ ที่ตำบลคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา บรรพชา ณ วัดคลองแห เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๗ ขณะนั้นมีอายุเพียง ๑๕ ปี

จากนั้นลาสิกขาบทเพื่อไปศึกษาต่อในสาขาช่างไฟฟ้า ที่โรงเรียนสารพัดช่างคลองสาน ต่อมาตัดสินใจอุปสมบทอีกครั้ง เมื่ออายุได้ ๒๒ ปี ในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๑๔ ที่วัดหงษ์ประดิษฐาราม อำเภอลำดวน และครองตนเป็นบรรพชิตตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยพระครูโสภณคุณาทร ยึดในคำปฏิญาณในตนไว้ว่า

“เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ขอปฏิบัติตามอุดมคติที่ตั้งเอาไว้ เมื่อมรณภาพ

ร่างกายมอบให้โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ดวงตามอบให้สภาภาษาไทย และขอมอบดวงใจถวายเป็นพุทธบูชา”

สร้างเจดีย์แห่งเทพนิมิตร

ภารกิจหลักที่พระครูฯ ตั้งมั่นไว้ว่าต้องทำให้สำเร็จนั้นคือ การสร้างพระบรมธาตุทักษิณเจดีย์ศรีโสภณ เจดีย์แห่งเทพนิมิตร ซึ่งพระครูฯได้กล่าวถึงไว้ว่า ยามใกล้รุ่งอรุณของวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๒๐ ขณะที่ท่านพระครูโสภณคุณาทรกำลังหลับสนิทได้นิมิตภาวะเจดีย์ ๙ ยอด ลอยลงมาตรงที่ข้างศาลาทางทิศใต้ของวัดคลองเปล ทำให้ตกใจตื่นลุกขึ้นทบทวนความฝัน และเกิดแรงบันดาลใจในการคิดจะสร้างถาวรวัตถุนับแต่บัดนั้นพร้อมๆ กับตั้งปณิธานว่าไว้ในใจว่า “ความฝันยังอยู่ไกลแต่ต้องไปให้ถึง” ท่านจึงนำเสนอโครงการพัฒนาศาสนกิจสงเคราะห์ ต่อเจ้าคณะอำเภอหาดใหญ่ และเจ้าคณะจังหวัดสงขลา

ในปี ๒๕๒๕ ได้เดินทางเพื่อเข้าอบรมธรรมทายาทขณะที่ยังวิ่งผ่านสามแยกปากท่อ จังหวัดราชบุรี กำลังจะรุ่งสางก็สะดุ้งตื่นเหมือนมีคนมาปลุก มองเห็นเจดีย์ตามที่เคยฝัน จึงบอกให้รถหยุดเพื่อลงนมัสการเมื่อถามถึงการสร้าง เจ้าอาวาสได้เล่าให้ฟังว่า “หลวงพ่อบุญ อิศโร อดีตเจ้าอาวาส สร้างโดยแรงบัลดาล จากเทพนิมิตรเช่นกัน” พระครูโสภณคุณาทร จึงขอแปลนเจดีย์แต่ถูกปฏิเสธ

ต่อมาปี ๒๕๒๗ ท่านได้มีโอกาสอธิษฐานจิตต่อหน้าศพหลวง

พ่อบุญ อิศโร ด้วยศรัทธาแห่งปณิธานที่ตั้งใจไว้ จึงตัดสินใจให้เจ้าอาวาสมอบแปลนเจดีย์แห่งนิมิตรตามเจตนาที่ต้องการ จึงรีบเดินทางกลับวัดคลองเปล เพื่อเริ่มโครงการเมื่อนัดประชุมชาวบ้านเรื่องสร้างอุโบสถเจดีย์ ๙ ยอด ที่ต้องใช้งบประมาณสูงจึงถูกปฏิเสธ ผ่านไป ๓ ปี ก็ไม่ได้ผล แต่ท่านก็ไม่ได้ละความพยายาม ในที่สุดปี ๒๕๓๑

จึงกำหนดวางศิลาฤกษ์ เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมายุครบ ๖๐ ปี

ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ มากมาย แต่มีอีกส่วนหนึ่ง เป็นแรงใจสนับสนุนและในปี ๒๕๓๓ ข้าราชการสร้างอุโบสถเจดีย์ทวารถึง ประเทศศรีลังกา กอรปกับเจดีย์ที่นั่นพังลงโดยมีพระธาตุอยู่ พระมหาเถรของประเทศศรีลังกากับเจ้าหน้าที่ของกรมศาสนาจึงได้นำมาถวายวัด คลองเป็ดเพื่อบรรจุในบรมธาตุ โดยมีพระครูสมุห์ดวงเป็นผู้ติดต่อนำมา ถวาย

ปี ๒๕๓๙ นำโดย **คุณศิริวิไล พุทธพันธ์** ได้รวบรวมพระธาตุจาก บุคคลและสถานที่ต่าง ๆ รวม ๑๙,๙๙๙ องค์ บรรจุในยอดเจดีย์ทองคำ จวบจนปัจจุบัน รูปธรรมปณิธานเจดีย์แห่งเทพนิมิตจึงปรากฏจัดเช่น ณ วัดคลองเป็ดแห่งนี้

พัฒนาชุมชน ให้วัดเป็นมากกว่าศาสนสถาน

เกียรติคุณที่ได้รับคัดเลือกเป็น “วัดพัฒนาตัวอย่าง” จากกรม ศาสนาได้รับโล่จากสำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับคัดเลือกจากจังหวัดสงขลา ให้เป็นวัดอุทยานการศึกษา ได้รับเกียรติคุณจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และได้รับโล่จากสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และจังหวัดสงขลาในฐานะผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นรางวัล สูงสุดสำหรับการทำงานหนักของท่านพระครูโสภณคุณาทรไม่ใช่สิ่งที่จะ ได้รับกันง่ายๆ แต่ทั้งนี้รางวัลที่แท้จริงนั้นคือ การพัฒนางานและการ ปฏิบัติธรรมของท่านต่อไปตลอดชีวิต

จากการทำงานหนักและทุ่มเทโดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน มาก ไปกว่าการได้รับใช้พระพุทธรูปศาสนา ทำให้พระครูอุทิศกายใจ เพื่อพัฒนา สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นกับวัดคลองเป็ดแห่งนี้ ตั้งแต่เข้าบรรพชิต จนกระทั่งได้ เลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัด ผ่านการทำกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชน ญาติโยมเป็นหลัก ทำให้พื้นที่วัดแห่งนี้เป็นศูนย์กลาง ที่ใครก็สามารถเข้า มามีบทบาทในการช่วยกันทำความดี เพื่อชำระล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ทั้ง ยังเป็นลานกิจกรรม เพื่อสร้างความสามัคคีให้กับชาวบ้านคลองเป็ดแห่ง นี้ด้วย ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาจับจองอาศัยอยู่ในชุมชน

แต่พระครูก็ยังคงให้ความช่วยเหลือ และให้พระพุทธรูปศาสนาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงทุกคน ให้ปรับตัวเข้าหากัน

“เมื่อก่อน วัด อนามัย โรงเรียนเชื่อมถึงกัน อสม.ที่อื่นก็ขึ้นกับ รพ.สต แต่ที่นี้ขึ้นอยู่กับวัดด้วย” จากคำบอกเล่าของสมาชิก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งพูดเป็นคำเดียวกันว่า วัดคลองเปลแห่งนี้เป็นมากกว่าวัดสำหรับพวกเขา ได้อาคารที่ยังก่อสร้างไม่เสร็จ ดินชั้นล่างสุดถูกใช้เป็นที่พบบะ ของเหล่า อสม. คนแก่ เด็ก และชาวบ้าน ที่มักมีเรื่องราวร้อนทุกข์ มาแบ่งปันให้กับพื้นที่แห่งความเอื้ออาทรนี้เสมอ ด้วยพวกเขาเชื่อว่าพื้นที่ใต้ถุนอาคารแห่งนี้จะสามารถปลดปล่อยความทุกข์ในใจของพวกเขาได้ โดยมีพระครูโสภณคุณาทร (สมปอง ทองชูช่วย) เจ้าอาวาสวัดคลองเปล เป็นโต้โผหลักในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านด้วยความเท่าเทียม และความเข้าใจผ่านหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๑๒๐

สังฆะเพื่อสังคม

จัดสรรวัด สู่พื้นที่สุขภาพ และลานวัฒนธรรม

ภายในห้องใต้อาคารตึกสร้างใหม่ (ที่ยังไม่เสร็จ) ถูกแบ่งเป็นห้องพยาบาลสำหรับตรวจสุขภาพของคนแก่ในชุมชน ประกอบด้วย เตียงนอน รถเข็น เครื่องวัดความดัน ยาสามัญประจำบ้าน และโล่ประกาศเกียรติคุณเชิดชูการทำงานทางด้านสาธารณสุข งานจิตอาสาจากทั้งภาครัฐและเอกชน มีมุมให้ความรู้เรื่องสุขภาพ และข่าวประชาสัมพันธ์การทำงานของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โต๊ะประชุมงานเมื่อมีกิจกรรมหรือเรื่องราวทุกข์ เหล่า อสม.และชาวบ้านจะมาร่วมตัวกันที่นี่เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน

เนื่องจากที่นี่เป็นมากกว่า “วัด” ในความรู้สึกของชาวบ้าน จึงทำให้พื้นที่ภายในวัดถูกจัดสรรปันส่วนให้เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์สำหรับทุกกลุ่มคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ และคนแก่ โรงซัอมมโนราห์สำหรับเด็ก ๆ สถานีวิทยุชุมชนที่ถือเป็นแห่งประชาสัมพันธ์ข่าวคราวความเป็นไปของชุมชน และเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งหลักธรรมคำสอนที่ถูกส่งผ่านไปตามเสียงตามสาย และห้องพยาบาลชุมชนสำหรับตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ อาจเรียกได้ว่าเป็นศูนย์สามวัย ที่ถูกจัดวางไว้ภายใน

วัดแห่งนี้ จึงไม่น่าแปลกใจหากเมื่อได้เข้ามาเยี่ยมชมวัดคลองเปล แล้วพบเจอคนสามรุ่นสามวัยเดินไปมาภายในวัดตลอดทั้งวัด รวมทั้งยังมีกิจกรรมหมุนเวียนสำหรับคนทุกเพศทุกวัยเพื่อเปิดโอกาสให้คนได้เข้าวัด โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาทำบุญ ทำวัตรสวดมนต์เพียงเท่านั้น วัดจึงเป็นมากกว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แต่กลับเป็นพื้นที่สามัญที่เข้าถึงทุกความต้องการของทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การสอดแทรกคำสอนพุทธศาสนากับชีวิตจริงจึงเป็นเรื่องทุกคนต้องสัมผัสอยู่ตลอดเวลาโดยไม่รู้ตัว

“เรื่องของสาธารณสุขมูลฐาน ที่นี้มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ความเจ็บป่วยสำหรับคนจนถือเป็นเรื่องยากลำบาก ที่นี่จึงมีการปฐมพยาบาล เบื้องต้นไว้บริการและมีรถสำหรับเคลื่อนย้ายผู้ป่วยที่มีฐานะยากจนอยู่คนเดียวทั้งยังมีที่พักสำหรับผู้ป่วยที่ไม่มีคนดูแล รถจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการใช้รับส่งผู้ป่วย ซึ่งเมื่อก่อนกลุ่มเรายังไม่เข้มแข็งเท่าตอนนี้ ซึ่งรถก็ได้รับการสนับสนุนมากจากทาง อบต.” **อมรรัตน์ เหล่าจิตร** ประธาน อสม.บ้านคลองเปล ๓ พูดถึงความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) วัดและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

มิติ “บ้าน วัด อนามัย” เป็นมิติการทำงานร่วมกันของพระครูโสภณ คุณาทร ชาวบ้านคลองเปล และเหล่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยเน้นสุขภาพทางกายและใจเป็นสำคัญ ซึ่งหมายรวมถึงสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย

“เรื่องอาหารใส่บาตรทาง อสม. พยายามประชาสัมพันธ์ผ่าน

๑๒๒
—
สังฆะเพื่อสังคม

รายการวิทยุ แพนรายการวิทยุที่ได้ฟังก็จะเชื่อแต่ก็ยังไม่ทั่วถึงทุกบ้าน ยังมีการใส่ทองหยิบทองหยอด เรื่องนี้บางครั้งพระอาจารย์ก็ต้องควบคุมตัวเองเรื่องการฉัน มีการพาพระไปเรียนรู้ถึงปัญหาโรคภัยที่เกิดจากการฉันอาหารหวานมันมาก” **อมรรัตน์ เหล่าจิตร** ประธาน อสม.บ้านคลองเปล ๓ กล่าวเสริมในเรื่องสุขภาพของพระสงฆ์

“ชุมชนที่นี่ดี ตักบาตรกันทุกวัน ไม่เว้น เรื่องอาหารพระรู้มากกว่าเพื่อน รู้ดีที่สุดเพราะโยมใส่บาตร

ให้ฉันทุกวัน ก็จะคอยบอกว่ามาวัดของบางอย่าง ไม่ต้องเอามา พระไม่ฉัน เมื่อมีโอกาสก็พูดคุยกันเรื่องนี้ นอกจากนั้นก็ถ่ายทอดทางวิทยุชุมชน เรื่องสุขภาพเราสามารถคุยกันได้” พระครูโสภณคุณาทร กล่าวเพิ่มเติม

สำหรับที่นี่ไม่มีเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ต้องมองข้ามในประเด็นสุขภาพ ไม่ว่าจะของคนในชุมชนและพระสงฆ์ ความสำคัญคือ จะทำอย่างไรให้วัดเป็นที่พึ่งสำหรับคนทุกเพศทุกวัย มีความสุขอย่างเพียงพอ สุขภาพกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพใจที่แข็งแกร่ง นี่เป็นโจทย์ยากที่พระครูโสภณคุณาทรใช้ความพยายามเกือบทั้งชีวิต เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งกายใจ และไม่ห่างไกลพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะมีช่วงหนึ่งของชีวิต ที่ท่านเบนเข็มทิศชีวิตเพื่อทุ่มเทให้การกรรมฐานเดินทางภายในโดยไม่ข้องเกี่ยวกับภายนอก (ชุมชน และวัด) กว่า ๑๑ ปี ซึ่งอาจแบ่งช่วงชีวิตการทำงานของพระครูโสภณคุณาทรได้เป็น ๓ ยุคสมัย ตลอดช่วงชีวิตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

ยุคที่ ๑ (ระหว่างปี ๒๕๒๕ - ปี ๒๕๓๓) พื้นฐานของสังคมที่ตีเริ่มต้นที่ “เด็ก”

การลงทุนทำงานกับเยาวชนเป็นความตั้งใจแรกของพระครูโสภณคุณาทร ด้วยความรู้สึกตกค้างเมื่อสมัยวัยเด็กที่ตนเป็นเด็กเกเร เทียวเตร่สูบบุหรี่ จนผู้ใหญ่ปรามาสว่าไม่มีอนาคต เป็นคนไม่ดี เมื่อท่านบวชจึงตั้งปณิธานว่าจะให้โอกาสเด็กเกเร และสร้างให้เขาเหล่านั้นมีอนาคตที่ดีให้ได้ ไม่ให้รู้สึกเป็นปมด้อยเหมือนอย่างท่าน

“ตอนเด็ก ๆ อาตมาเกเร ตอนนั้นอยากเรียนหนังสือเขาก็ไม่ให้เรียน ก็คิดตั้งใจไว้ว่าเมื่อไหร่ก็ตามที่เรามีโอกาสเราจะทำงานนี้ อาตมาให้เวลากับงานสร้างคนนาน โครงการนี้ตั้งไว้ ๒๐ ปี เพราะเด็ก ๆ ก็เหมือนกับต้นไม้ เราต้องค่อย ๆ รดน้ำพรวนดิน กว่าเขาจะเติบโต อย่างอาตมาปลูกต้นไม้ไว้ ๒๐ ปี ตอนนีต้นไม้โตสามารถทำเรือนหอให้ลูกชายได้ การสร้างเด็กสักคนต้องใจเย็น ขอให้หมั่นดูแล สักวันเราก็จะสามารถตัดไม้นั้นมาใช้ได้จริง”

ในตอนนั้นมีเด็กเกเรในความดูแลของพระครูฯ เป็นเด็ก ๕๐ คน และสามเณร ๗๐ คน ส่งให้เรียนหนังสือในระบบในโรงเรียนของรัฐบาล ในช่วงเช้าเรียนภาษาบาลี ช่วงบ่ายเรียนสายสามัญที่ตัวเมืองสงขลา นอกจากนั้นยังสอนวิชาการพื้นฐานให้เด็ก ๆ ด้วย ในระยะหลัง ๆ พระครูฯ ไม่สามารถไปรับไปส่งได้ เพราะติดปัญหาหลายเรื่อง จึงเอารถไว้ที่วัดเพื่อให้ส่งผู้ป่วยแทน

“ตอนนั้นกระแสแรงต้านมาก แต่แรงต้านนั้นก็เป็แรงผลักดันให้เราทำงานต้องทำให้ได้ เขาก็ว่าเราเอาความรู้มาจากไหน เป็นใคร จะมาสั่งสอนเด็ก เราก็คิดว่า เราต้องทำให้ได้ ก็ต้องขอขอบคุณเขาเหมือนกัน ตอนนั้นที่เอาสามเณรมาเลี้ยงครั้งแรก ชาวบ้านก็ว่าวัดฉิบหายแน่นอน”

ในสมัยนั้นเด็กเกเรในความหมายของพระครูฯ คือ เด็กที่ลักเล็กขโมยน้อย ดิบบุหรี เทียวเตร่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านเคยทำ เคยเป็นมาก่อน ถ้ามีความเชื่อเด็กเหล่านี้สามารถกลับมาเป็นคนดีได้

“เดี๋ยวนี้ถ้าโดนต้านมาก ๆ ก็ห่างไปเหมือนกัน ต้องปล่อยวางไปเมื่อก่อนใจมันยังฮึกเหิม ไม่ต้องปะทะไม่เห็น้อย เป็นกรรมของเราก็ได้”

เป็นกรรมของเขาก็ได้ สิ่งที่เราทำมาทั้งหมดพิสูจน์ว่าเราทำดี เราไม่ได้ทำให้เสียหาย อาจจะไม่ตรงกับความเห็นของเขา ไม่มีปัญหา ไม่เสียหายอะไร แค่พลาดโอกาสที่จะได้ทำความดี อาตมาขยับตัวเองเป็นผู้บริหารนโยบายสงฆ์ พัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาดีเด่น เป็นวัดวิถีพุทธต้นแบบ เป็นวัดวิปัสสนาดีเด่นประจำจังหวัดสงขลา เป็นผลจากการทำความดี และเป็นผลจากแรงต้านที่ได้รับจากการทำงานหนักทั้งกลางวันกลางคืน วันทั้งวันเรามีแต่งงานและการสอนหนังสือ”

๒๐ ปีผ่านไปเด็ก ๆ เคยเกรงในความดูแลของพระครูฯ เติบโต ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในชีวิต ประกอบอาชีพที่ดี เช่นเป็นครู อาจารย์ อัยการ และเป็นคนบดี ถือเป็นความภูมิใจในการลงทุนสร้างคนทีพระครูฯ ทุ่มเทศิตในช่วงนั้น เพื่อพิสูจน์ความตั้งใจให้สำเร็จ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กในปัจจุบัน

“ยุคนี้เหนื่อยกว่าเมื่อก่อน เพราะอาตมาอายุเยอะขึ้นมากปัญหาเรื่องเทคโนโลยีการใช้โทรศัพท์ที่เรื่องการเล่นเกมส์ในห้องเรียน เล่นเกมส์เสร็จหลับ เราจะทำยังไง รู้สึกเหนื่อยกับเทคโนโลยี แม้เด็กมหาวิทยาลัยก็ไม่เว้นเป็นงานที่หนักใจมาก ที่สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนไม่ลืมหูลืมตา คิดไม่ได้ ขาดความคิด” พระครูฯกล่าว

แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงย่อมมีสองด้าน ด้านหนึ่งที่เป็นเรื่องดี คือทำให้ญาติโยมมีความสะดวกสบายในการเดินทางมาวัดมากขึ้น แต่ก่อนคนจะมาวัดต้องเดินมา แต่ปัจจุบัน มีลูกหลานขับรถมาส่งพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย สมัยนี้จึงไม่มีใครเดินมาวัดแล้ว

ยุคที่ ๗ (ปี ๒๕๓๓ – ๒๕๕๐) ชีวิตอุทิศให้กรรมฐาน

เป็นช่วงที่พระครูฯลาออกจากการเป็นเจ้าของวัดคลองเปล เน้นการปฏิบัติกรรมฐานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งอื่นใด จนเวลาผ่านไปกว่า ๑๑ ปี พระครูฯจึงกลับมาที่วัดคลองเปลอีกครั้ง ด้วยการต้อนรับอันดีจากลูกหลาน และคนเก่าแก่ที่เคยฟังธรรม ตักบาตรทำบุญกับพระครูฯมาเมื่อสมัยตัวเองยังเป็นเด็ก ๆ จนวันนี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ และพวกเขาพร้อมที่จะร่วมทำงานสานต่ออุดมการณ์กับพระครูฯ โดยการช่วยกันรื้อฟื้นกิจกรรม

และประเพณีเก่า ๆ ให้กลับคืนมาอีกครั้ง

ยุคที่ ๓ (ระหว่างปี ๒๕๕๑ - ปัจจุบัน) ปิดฝุ่นงานเก่า สร้างงานใหม่

การกลับมาเป็นเจ้าของาวาสอีกครั้งของพระครูโสภณคุณาทร มีทั้งเสียงชื่นชมยินดีและเสียงต่อต้าน นั่นอาจเป็นเพราะว่ารูปแบบบริหารจัดการวัดเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก่อนท่านลาออกไปค่อนข้างมาก การกลับมาอีกครั้งจึงต้องอาศัยเวลาในการปรับตัวเพื่อเชื่อมโยงนโยบายทั้งใหม่และเก่าให้เข้ากันได้อย่างลงตัวและเหมาะสม

“วัดเป็นจุดเริ่มและจุดจบของชีวิต เราเห็นความแตกต่างของสมัยก่อนกับสมัยนี้ ความศรัทธาในวัด และเจ้าอาวาส ทำให้เห็นว่าคนที่อคติกับเจ้าอาวาสก็มี ชาวบ้าน ถ้าไม่ศรัทธาก็ไม่เข้าวัด” อสม.หญิงท่านหนึ่งกล่าวเสริม

“ท่านไม่ได้ให้เฉพาะเรา บางคนไม่ชอบท่าน เพราะเป็นคนพูดตรง แต่ท่านเป็นคนทำงาน จริงใจกับทุกคน ตรงนั้นไม่สำคัญหรอก ขนาดพระพุทธรูปพูดไม่ได้ยังโดนตำหนิเลย ท่านก็คงต้องมีคนชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง แต่สำหรับเรา พระครูท่านมีบุญคุณ ช่วยเราไว้ ดังนั้นมีอะไรที่เราพอช่วยท่านได้บ้างก็อยากช่วย ท่านช่วยโดยไม่เลือกว่าใครเป็นใคร เด็กทุกคนที่ท่านช่วยก็จะได้ดี แล้วแต่ว่าจะรับคำสั่งสอนจากท่านได้เท่าไร ไม่ว่าจะฐานะดี หรือยากจน ชาว หรือดำ ท่านช่วยทุกคน หลายนคนโตขึ้นแล้วได้งานการที่ดีทำ บางคนได้ไปทำงานที่ต่างประเทศ” ความรู้สึกของหญิงชาวบ้านคนหนึ่งที่ได้ถึงการงานของพระครูฯ ที่ผ่านมามีปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของการกลับมารับตำแหน่งเจ้าอาวาส ไม่

ได้ทำให้พระครูชยอฑ์อ แต่ยังคงเพียรพิสูจน์ให้ชาวบ้านได้เข้าใจ และเห็น
การทำงานที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อก่อนแม้ว่าท่านจะมีอายุมากขึ้น
แล้วก็ตาม

จากคำกล่าวที่ว่า วัดคือจุดเริ่มต้นและจุดจบของชีวิต สอดคล้อง
กับกิจกรรมที่วัดคล่องเป็ลจัดขึ้นเพื่อให้เรียกให้คนทุกยุคทุกสมัยเข้ามามี
ส่วนร่วมกับทุกกิจกรรมของวัดในทุกประเด็นไม่ว่าจะเรื่องสุขภาพ ศีลธรรม
สิ่งแวดล้อม และเด็ก หรือเหตุฉุกเฉินเฉพาะหน้าอย่างอุทกภัย น้ำท่วม
หาดใหญ่ครั้งใหญ่เมื่อปี ๒๕๕๓ ที่ผ่านมา

“ณ เวลานั้นเรามีสถานีวิทย์ในการขอบริจาค ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือ
ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมขอบริจาค น้ำ อาหาร ที่นอน เผาศพให้
ฟรี ตั้งที่นี่เป็นศูนย์อพยพอย่างเป็นทางการให้กับเทศบาลคลองหก”
พระครู กล่าวเสริมถึงสถานการณ์ในวันนั้น

“เราตั้งโรงงาน ๗ วัน ๗ คืน ของที่ได้รับบริจาคช่วยเหลือคนได้
หลายพันคน ไม่น่าเชื่อว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านรายการวิทยุของวัด
คลองเป็ล ช่วยคนได้เป็นพันๆ คน พระคุณเจ้าเดินลุยน้ำเอาของไปให้
ชาวบ้านถือเป็นผลงานเด่นของปี ๒๕๕๓ ทุกคนร่วมมือร่วมกันมาก สร้าง
ความประทับใจให้กันและกัน ทั้งผู้บริจาค และผู้เดือดร้อน ท่านไม่ได้ช่วย
แค่ชุมชนเท่านั้น สุดท้ายเหลือข้าวสิบกกระสอบ ชาวบ้านขนเอามาบริจาค
เพิ่ม เพราะกลัวพระไม่มีข้าวฉัน” หัวหน้า อสม.คลองเป็ล ๓ กล่าวลำทับ
ด้วยน้ำเสียงภาคภูมิใจเมื่อได้ย้อนกลับไปนึกถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้นอีก
ครั้ง

การกลับมาเป็นเจ้าอาวาสอีกครั้งของพระครู ถึงแม้ท่านจะเน้น
หนักเรื่องกรรรมฐาน แต่ก็ทำให้กิจกรรมอื่นๆ กลับมามีชีวิตชีวอีกครั้ง
เช่น โครงการบวชสามเณร โครงการโนราห์ โครงการดูแลผู้สูงอายุ
แม้ว่าจะเหนื่อยกว่าเดิมหลายเท่าตัว แต่ก็เป็ความสุขที่ได้ทำงานร่วม
กับชาวบ้านอีกครั้ง

“บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้อง เป็นทั้งผู้บริหารคน เงิน งาน
และตนเองนั้น ก่อนอื่นต้องรู้จักบริหารตัวเองให้ได้ ว่าวันนี้ทำอะไร เข้า

ทำอะไร เย็นทำอะไร บริหารตัวเองได้ ก็จะไปบริหารคนอื่นได้ว่าจะกระจายงานให้เขาทำอะไร มันก็มีบ้างที่จะต้องเจอกับแรงต้าน วิธีการแก้ไขคือ การทำงานให้เห็นจริง คนที่ต้านก็ต้านไปเรื่อย ๆ บางคนก็กลับมาเห็นด้วย อย่างไรก็ตาม แม้คนที่ไม่เห็นด้วยก็ถือเป็นโอกาส ให้เราได้ทำให้เขาเห็น ใช้เป็นแรงผลักดันในการทำงาน อาตมาพูดเสมอว่า ความฝันอยู่ไกล เราต้องไปให้ถึงไม่ว่าอย่างไรก็ตาม เป็นคำพูดที่พูดไว้กับหลวงตาแชร์นานแล้ว ที่สำคัญคือ เราได้ทำ ต้องถือว่าเป็นโอกาสให้เราได้ทำ ให้เราได้ช่วยเขา ดังนั้นเราต้องทำให้ดีสมกับที่มีโอกาสทำ” พระครูฯกล่าวถึงมุมมองในการทำงานและการจัดการกับอุปสรรคในชีวิต

“ก่อนหน้านี้อ่านหาขายไปทำกรรมฐาน ๑๑ ปี พอท่านไม่อยู่ ชาวบ้านก็ค่อย ๆ ห่างออกไปจากวัด แต่พอพระครูกลับมา ชาวบ้านก็ทยอยกันกลับเข้ามา เข้า ๆ เวลาเดินบิณฑบาตร ท่านจะเดินจนทั่ว บ้านไหนคนไหนแก่แล้ว เดินออกมาใส่บาตรไม่ไหว ท่านก็จะเดินไปหาถึงบ้าน ถ้าไม่สบายท่านก็จะติดยาเข้าไปให้ด้วย เด็กบางคนเข้า ๆ ไม่ยอมตื่นไปเข้าเรียน ท่านก็จะไปเคาะประตู ให้ไปเรียน เมื่อก่อนที่นี่จะมีลูกศิษย์วัดเต็มไปหมด เด็กที่เรียนโรงเรียนก็จะมาอาศัยอยู่ที่วัดนี้ ชุมชนกับวัดจะยึดโยงสัมพันธ์กันตลอดแต่พอท่านไปกรรมฐานลูกศิษย์วัดที่มาอาศัยอยู่ที่นี้ก็ค่อย ๆ หายไป ช่วงที่พระครูไม่อยู่ มีพระรูปอื่นมาเป็นเจ้าอาวาส การพัฒนาวัดก็ดี วัดเรามีถนน มีอุโบสถ ที่สวยงามสำหรับทำพิธีกรรมทางศาสนา คนภายนอกก็เข้ามาทำบุญ แต่วัดกับชุมชนไม่สัมพันธ์กันเหมือนเดิม วัดมีงานอะไร คนนอกรู้จักก่อนคนในชุมชนอีก พอท่านกลับมาคนในชุมชนก็ค่อย ๆ กลับเข้ามาดูแลวัดร่วมกันกับท่าน” **สุนิดา เรื่องสวัสดี** อสม. ,ครูสอนโนราห์ กล่าวความรู้สึกและที่พระครูฯกลับมาเป็นเจ้าอาวาสอีกครั้ง

ภายใต้สังขมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ศิลปวัฒนธรรมถูกลืมและเริ่มจะเลือนหายไปจากชุมชนอย่างไม่มีวันเรียกกลับคืนมาได้ ประเด็นเด็ก และเยาวชน ก็ยังเป็นเรื่องใหญ่ ที่พระครูฯ และเหล่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำเป็นต้องช่วยกัน สร้างเยาวชนต้นแบบให้เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ให้ได้ อย่างน้อยก็เป็นตัวแทน ที่จะสามารถสืบทอดศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม อย่างมโนราห์ไม่ให้หายไปจากท้องถิ่น

การกลับมาครั้งนี้ของพระครูฯ จึงมีความหมาย และคุณค่าสำหรับคนทุกเพศทุกวัย โดยสามารถเอาชนะใจเด็กรุ่นใหม่ให้ช่วยกันฟื้นฟู การร่ายรำ มโนราห์ ให้กลับมาทรงคุณค่าอีกครั้ง

“จริง ๆ มันไม่ได้เกี่ยวกับโนราห์อย่างเดียว แต่พระครูอยากสร้างคน อยากสร้างบุคลากร ท่านฝันไว้ 20 ปีมาแล้ว สมัยก่อนเด็กที่นี่ไม่เห็นคุณค่า แต่ก็ยังมีคนเห็นบ้าง ก็เลยตั้งใจว่าจะช่วยอยู่ตรงนี้ ถ้าไม่อนุรักษ์โนราห์ก็จะหายไป คนภาคอื่นเขาก็อนุรักษ์ศิลป์วัฒนธรรมของเขาเอาไว้ เราก็ต้องอนุรักษ์ของเราไว้เช่นกัน โนราห์แม้ใครจะมองว่าล้าหลัง แต่เราก็ต้องรักษาไว้ รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำงานตรงนี้ บางคนมีใจรักตั้งแต่เด็กแต่ไม่มีโอกาส ซึ่งโนราห์ต้องฝึกตั้งแต่เด็กตอนกระดุกยังอ่อน มาฝึกตอนโตกระดุกแข็งแล้ว สิ่งนี้เป็นอุปสรรคของผู้เรียนที่โตแล้ว แต่ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่าเพิ่งจะมาเริ่มรำนโนราห์ตอนโตจะดีหรือไม่ เพราะมันอยู่ที่ว่าเราตั้งใจจะทำสิ่งนี้จริง ๆ หรือไม่” แม่ครูสายใจ เรื่องสวัสดิ์ กล่าวถึงความรู้สึกที่ได้ทำงานร่วมกับพระครูและได้มาเป็นครูสอนโนราห์ให้กับเด็ก ๆ

เวลาช่วงหลังเลิกเรียนของทุกวัน เด็กหญิงตัวเล็กตัวน้อย อายุตั้งแต่ ๔ ปีถึง ๑๘ ปี กว่า ๖๐ คนมารวมตัวกันที่วัด ในอาคารอเนกประสงค์ที่พระครูฯจัดเตรียมไว้ให้เป็นสถานที่ฝึกซ้อมสำหรับเด็ก ๆ เสียงเพลงโนราห์ดังกังวาลไปทั่ววัด ทั้งครูและเด็กหญิงตั้งอกตั้งใจฝึกซ้อมให้สมกับที่พระครู พ่อครูแม่ครูและครูจูนได้ทุ่มเทเสียสละเวลา มาสอนให้กับทุกคน

“ท่านพระครูจะสนับสนุนให้เราได้ทำ สนับสนุนสถานที่ เมื่อก่อนสถานที่สอนไม่ได้พร้อมอย่างนี้ เวลาฝนตกที่น้ำก็รั่วจากหลังคา พระครู

สงสารก็เลยให้เข้ามาใช้อาคารหลังนี้ได้ ๒ ปีแล้ว และยังให้ใช้เครื่องเสียง ชุดราโนราห์ ก่อนหน้านั้นเราก็ไม่มี เพราะราคาสูง ชุดต้องตกแต่งด้วย ลูกบิดเยอะมาก แต่เราไม่มีทุน พระครูก็เอาเงินที่ได้จากการทำบุญ ไปซื้อลูกบิดมาช่วย ตอนนั้นเด็ก ๆ ไล่ไปขึ้นเวทีรำสวยมาก ช่วงฝึกรำก็ได้ สนับสนุนเรื่องอาหารการกินด้วย ทั้งน้ำ นม ขนมสำหรับเด็ก ๆ ที่ทำน ได้จากการบิณฑบาตรตอนเช้า ก็จะเก็บไว้ให้” **ครูจุน สุนิดา เรื่องสวัสดี** กล่าวถึงที่มาที่ไป และความรู้สึกของการได้กลับมาเป็นครูสอนโนราห์ของเด็ก ๆ อีกครั้ง

เมื่อถามถึงความรู้สึกที่มีต่อพระครูโสภณคุณาทร ทุกคนนั่งเงียบ ไปสักพักน้ำตาหรือเต็มเอ่อสองเบ้าตา บ้างยกมือมีอุปาดน้ำตาที่ไหลซึม ความรู้สึกภายในอัดอั้นก่อนค่อย ๆ เล่าให้ฟังว่า

“บรรยายไม่ถูก ท่านให้ทั้งความคิด ความรู้ สอนหลายอย่าง ท่าน มีพระคุณเหมือนกับพ่อ ถ้าเราพร้อมเปิดใจกับท่าน ซึ่งท่านพร้อมสั่งสอน อบรมเราตลอด โดยส่วนตัวเราโตขึ้นมาได้ทุกวันนี้ก็เพราะพระครู” **ครูจุน สุนิดา เรื่องสวัสดี**

“รู้สึกผูกพัน ตั้งแต่เด็ก เราคุ้นเคยกับพระครู เพราะโตมากับวัด บ้านอยู่ข้างวัด พอเลิกเรียน เด็ก ๆ จะรีบวิ่งมาที่วัด เพราะท่านพระครู จะเก็บขนมไว้ให้กิน ไม่ใช่ให้กินแค่คนสองคน แต่มีสำหรับเด็กหลาย ๆ คน ภาพตอนนั้นก็จะมียุติประมาณ ๔๐ - ๕๐ คน วิ่งมาแย่งกันเปิด ตู๋เย็น ตู๋เย็นท่านไม่ใหญ่หรอก แต่ในนั้น ใส่ขนมไว้เต็มไปหมด” **พีแจ้ว สมคิด พรหมยา อสม. เล่าย้อนเวลา**

“รู้สึกศรัทธา ผูกพันกับพระครู มันเป็นความผูกพัน แค่เห็นหน้า ท่านก็รู้สึกอึ้งใจแล้ว” **จิต บ่อทรัพย์ อสม.เตีไदन ปี ๒๕๕๖** กล่าวเพียงสั้น ๆ ด้วยสีหน้าที่เต็มไปด้วยความรู้สึกเต็มตื่น

จากนั้นเมื่อถามความรู้สึกของเด็ก ๆ ลูกหลาน ที่เข้ามาเรียนมโนราห์ ว่า หากวันหนึ่งไม่มีโครงการสอนมโนราห์แล้วเด็ก ๆ จะรู้สึกอย่างไร น้อง **โรส ด.ญ.นิชดา ทาละลัย** เรียนมโนราห์เป็นเวลา ๒ ปี กล่าวว่า “หนู คงรู้สึกว่างเปล่า เหมือนไร้สิ่งยึดเหนี่ยว โนราห์เป็นศูนย์รวมของพวกเรา

ให้เราได้เรียนให้เราได้อนุรักษวัฒนธรรมของเรา ศิลปะของเรา เป็นรากของเรานี้ สำหรับหนูโนราห์คือชีวิต อย่างน้อยวันนี้โนราห์ก็ยังอยู่ในตัวหนู หากวันหนึ่งต้องหายไป โนราห์ก็จะยังอยู่ในความทรงจำที่ครั้งหนึ่งหนูได้เรียน” เธอยังชี้ให้เห็นความสำคัญของวัด กับโนราห์ว่า สองอย่างนี้สำหรับตนเห็น ว่าเชื่อมโยงกัน “ตั้งนานมาแล้วที่เวลามีนาน โนราห์ก็จะได้จัดแสดงในวัด สำหรับที่นี่มันขาดกันไม่ได้”

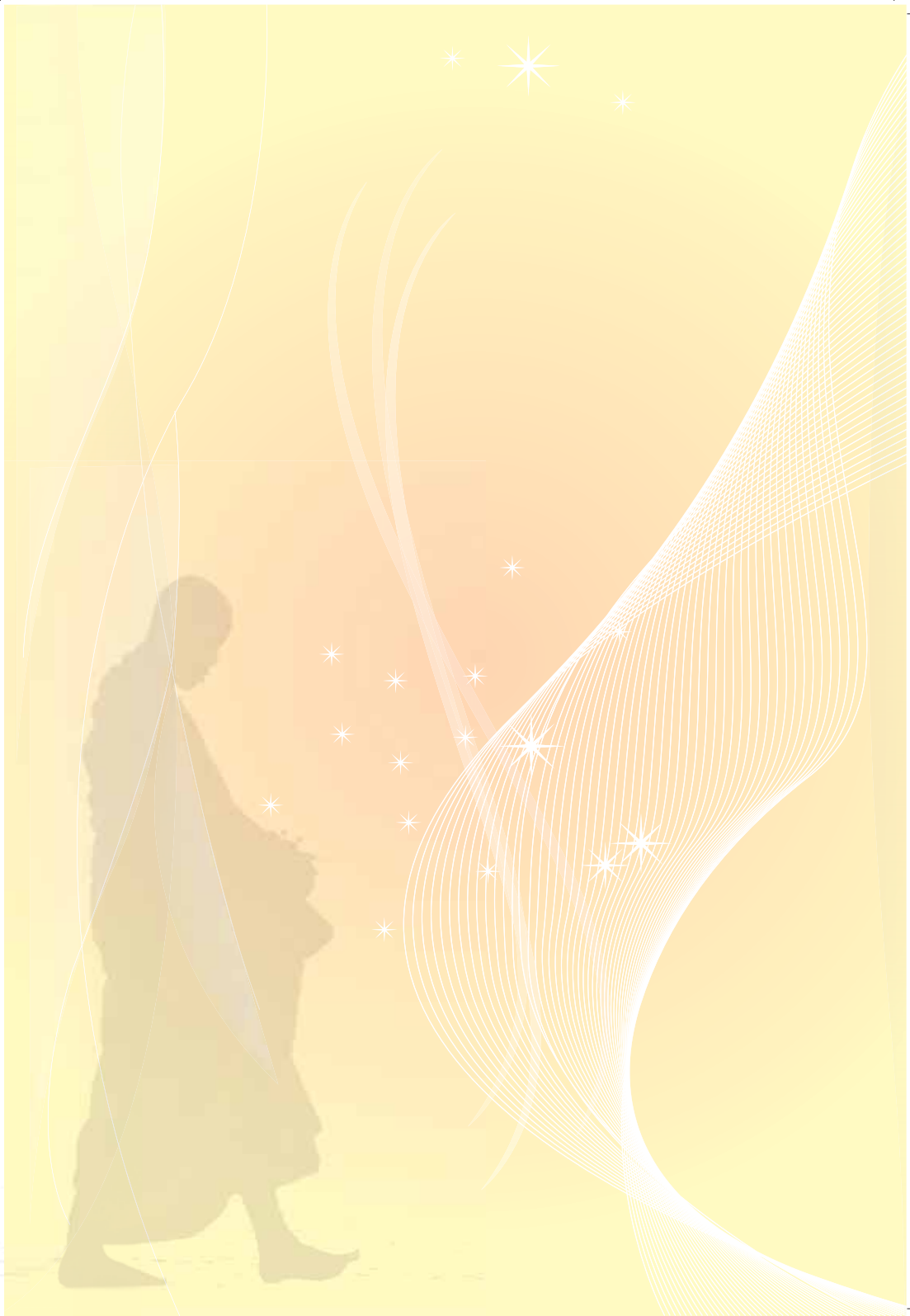
บทสรุปแก่นสารของพระสงฆ์ กับงานพัฒนา

การทำงานเพื่อครองใจคนทุกเพศทุกวัยไว้ได้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่พระครูโสภณคุณาทร วางแผนการทำงานอย่างมีขั้นตอนและเข้าถึงใจทุกคนได้ นั่นอาจเป็นเพราะท่านไม่ละทิ้งประเด็นไหน ให้ความสำคัญกับทุกเรื่องอย่างเท่าเทียบและทำงานควบคู่กันไปอย่างมีเป้าหมายและทิศทาง ไม่ว่าจะเป็นประเด็นของชุมชน ที่เน้นปัจจัยสำคัญในเรื่องการสื่อสาร ไม่เก็บเงียบเรื่องราวต่าง ๆ ไว้แต่ภายในวัด ใช้การสื่อสารให้เข้าใจง่าย และสร้างวัดให้เป็นพื้นที่สำหรับเปิดวงสนทนาในทุกเรื่องให้คนในชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน

ทั้งนี้ยังสามารถเชื่อมโยง วัด กับ ชุมชนผ่านวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนผ่านวัยไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาวัดให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เด็ก ผู้ใหญ่ คนในชุมชนมีพระครูเป็นศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต เป็นหลักธรรมในการทำงาน และศูนย์รวมความรู้ทั้งเก่าและใหม่เพื่อให้ทุกคนได้ศึกษาและพัฒนาตัวเองทั้งกายและใจไปพร้อมกันได้ วัดคลองเปลงแห่งนี้จึงเป็นมากกว่าวัดในความรู้สึกของชุมชนแห่งนี้ ไม่ว่าจะ เด็กผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ

**“ใครมีปัญหาอะไรให้เข้าวัด
ที่นี่คือทางออกของชีวิตที่ดีสำหรับทุกคน”**

พระครูโสภณคุณาทร เจ้าอาวาสวัดคลองเปลง หมู่ 6 ตำบลคองหงษ์ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ตอนที่
๕

ภาคผนวก

มติ ๕.๗

พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะ

พระภิกษุสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ

๑. คำนิยาม

๑.๑ พระภิกษุสงฆ์ หมายถึง ประชาชนชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ เข้ามาบวชในศาสนาพุทธ และปฏิบัติธรรมวินัยตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๑.๒ สุขภาวะหรือสุขภาพ ตาม พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ หมายถึง ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวมอย่างสมดุล

ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว รู้เท่าทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ใน เหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อผู้อื่น ๑

๒. พระพุทธศาสนายู่คู่กับสังคมไทยมานาน วิถีชีวิตของชาวไทยส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชาวไทยร้อยละ ๙๕ นับถือศาสนาพุทธ ๒ ซึ่งได้นำหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์มรดกของชาติไทย คำสอนในพระพุทธศาสนาได้ซึมซาบอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทยและเป็นแบบอย่างแห่งการดำเนินชีวิตจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา ๓.๔ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นสื่อกลางในการนำพระธรรมคำสั่งสอนไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ เพื่อให้จิตใจปลอดโปร่งเบิกบานผ่องใส มีความเจริญอกงามด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา

๓. พระภิกษุสงฆ์คือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณธรรม (ธรรมะ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นรูปธรรมในสังคมไทย พร้อมทั้งยังอบรมสั่งสอนประชาชนคนไทยอีกหลักกว่าล้านคนให้ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามของพระพุทธศาสนา และยังมีบทบาทในการช่วยส่งเสริม ผลักดัน คุณภาพชีวิตของประชาชนคนไทยให้หลุดพ้นจากความยากลำบากนานัปการ จากบทบาทอันสำคัญเหล่านี้ทำให้พระภิกษุสงฆ์กับประชาชนคนไทยเป็นเหมือนหนึ่งเดียวที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันมานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๔. บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ต่อสังคม นอกจากการสั่งสอนเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน แล้วยังมีบทบาทอื่นๆ ที่มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาสังคม สรุปได้ดังนี้

๔.๑ บทบาทด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น ส่งเสริมการปลูกพืช หรือ

เกษตรกรรมชาติแบบครบวงจร การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การปลูกแดงโม การเลี้ยงปลา การเลี้ยงหมู การจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มเจียรไนพลอย กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานดังกล่าว มีทั้งประสบความสำเร็จและประสบปัญหา

๔.๒ บทบาทด้านการพัฒนาสังคม จะอยู่ในลักษณะการทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตน การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น การตัดถนนในหมู่บ้าน การจัดระเบียบหมู่บ้าน การลอกคลอง ทำประปา ถังเก็บน้ำฝน เป็นการร่วมมือกันระหว่างวัด ชาวบ้านและทางราชการ ในส่วนข้อขัดแย้งทางการเมือง พระภิกษุสงฆ์มีบทบาททางด้านการสร้างขวัญและกำลังใจกับประชาชน อยู่เคียงข้างประชาชนในทุกสถานการณ์ สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

๔.๓ บทบาทด้านการพัฒนาการศึกษา มีบทบาทในหลายลักษณะ เช่น การให้การศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วยกัน โดยการตั้งโรงเรียนปริยัติธรรม ให้การอบรมพระลูกวัดที่บวชใหม่ ในส่วนของเยาวชนได้มีการจัดการอบรมในวันเสาร์ อาทิตย์ ให้การศึกษาผ่านดาวเทียมแก่ประชาชน จัดอุทยานการศึกษา จัดห้องสมุดในบริเวณวัด และจัดอบรมในการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ

๔.๔ บทบาทด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัย พระภิกษุสงฆ์จะช่วยเหลือประชาชนโดยใช้ยาแผนโบราณ ในการรักษาโรคทั่วไป โรคกระดูกและข้อ รักษาผู้ติดยาเสพติด และที่สำคัญได้แก่การส่งเสริมสุขภาพจิตและภาวะจิตปัญญา ตลอดจนการป้องกันและการชี้แนะ เพื่อแก้ปัญหา สุขภาพจิต การติดสุรา รวมถึงการฟื้นฟูผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังและผู้ป่วยสารเสพติด

๔.๕ บทบาทด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พระภิกษุสงฆ์จะทำในลักษณะจัดสถานที่ในบริเวณวัดให้ร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็น สำหรับให้ประชาชนที่มีความทุกข์ร้อนมาพึ่งพิง เป็นผู้นำในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การจัดอบรมเยาวชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฯ

๕. ตัวอย่างของการดำเนินงานที่ชี้ให้เห็นบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน อาทิที่จังหวัดนครราชสีมา เครือข่ายพระสังฆพัฒนาโคราช ร่วมกับเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครราชสีมา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา ได้จัดทำโครงการจัดระบบสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ในเขตอำเภอสีคิ้ว มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ระดับตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพและการดูแลพระภิกษุสงฆ์อาพาธอย่างยั่งยืน ที่จังหวัดสระบุรี คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี โดยวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร ได้จัดทำโครงการวัด ๕ ส.ขึ้น โดยมีจุดมุ่งหวังเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์และวัดมีกิจกรรมดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ และการจัดการสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ในวัด เพื่อเป็นพื้นฐานในการดูแลสุขภาพอย่างยั่งยืน ๕ ที่จังหวัดลพบุรี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสิงห์บุรีดำเนินการโครงการวัดร่มรื่น พระสุขภาพดี ด้วยวิถีชุมชนให้การดูแลสุขภาพพระภิกษุสามเณร

และสภาพแวดล้อมในวัดต่าง ๆ ๖ เจ้าอาวาสวัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น สมบูรณ์ อำเภอนางรอง ได้เป็นแกนนำร่วมกับหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่จัดทำโครงการแก้ปัญหาการตั้งครุฑไม้พร้อมของวัยรุ่นที่ได้ผล ๗

๖. นอกจากนั้น ยังพบบทบาทพระภิกษุสงฆ์ต่อการพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุสงฆ์ด้วยตนเอง เช่น ที่จังหวัดนครราชสีมา พระครูอมรชัยคุณ (หลวงตาแฮร์ พนจรพัฒนา) ได้จัดตั้งสถาบันพระสังฆพัฒนา เพื่อทำหน้าที่ (๑) ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของพระสังฆพัฒนาในท้องถิ่น ให้มีความเป็นผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรม และสร้างพระวิทยากรให้มากขึ้น (๒) ให้การสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์เครือข่ายให้เข้มแข็ง มีองค์ความรู้ที่เด่นชัด สามารถเป็นที่ศึกษาดูงานได้ ขยายผลสู่ชุมชนใกล้เคียงได้ (๓) ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขยายผลสู่เยาวชน-คนรุ่นใหม่ ให้รู้จักคุณค่าของทางศาสนา-ศิลปวัฒนธรรม และการเกษตรตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่”

๗. จากสภาพโครงสร้างของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน การพัฒนาต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ประชาชนมุ่งสู่สังคมวัตถุนิยมมากขึ้น พระภิกษุสงฆ์ถูกปล่อยให้เผชิญกับปัญหาตามลำพัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการดูแลสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ นโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมา ยังไม่สามารถตอบสนองกับการส่งเสริมสุขภาพและการแก้ไขปัญหาสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ได้ รวมทั้งผลงานวิจัยต่างได้สะท้อนและตอกย้ำปัญหาได้อย่างชัดเจนในเรื่องการจัดการสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์อย่างรอบด้าน และเพียงพอ ๘

๘. พระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้ที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนา ไม่สามารถที่จะประกอบกิจได้ตั้งฆราวาส เพราะเป็นการขัดต่อพุทธบัญญัติ จึงต้องอาศัยปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคที่เป็นเครื่องดำรงชีวิตจากประชาชน การที่พระภิกษุสงฆ์บางส่วนจะต้องแยกตัวออกเด็ดขาดจากชุมชนและปลีกตัวอยู่โดยลำพัง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับสังคมโดยรอบ การอยู่แบบโดดเดี่ยวของพระภิกษุสงฆ์ย่อมเกิดความเสียหายหลายประการ โดยเฉพาะความเสี่ยงต่อการดูแลสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ หมวด ๕ การป้องกันและควบคุมโรคและปัจจัยที่คุกคามสุขภาพอย่างมีมาตรฐาน ทันต่อเหตุการณ์ บนพื้นฐานแห่งดุลยภาพ ทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๙. จากการตรวจคัดกรองสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศจำนวน ๙๐,๒๕๐ รูป โดยกรมการแพทย์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๐ พบว่า มีภาวะเจ็บป่วยร้อยละ ๓๐.๕๗ โดยป่วยเป็นโรคไขมันในเลือดสูง ความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคปอด และโรคหัวใจและหลอดเลือด มีภาวะน้ำหนักเกินร้อยละ ๔.๕ พบหูร้อยร้อยละ ๔๑.๓ ออกกำลังกายเฉลี่ยร้อยละ ๔๓.๑๘ สอดคล้องกับรายงานผลการดำเนินงานโครงการหน่วยแพทย์พระราชทานเคลื่อนที่สำหรับพระภิกษุ สามเณร ในพระราชูปถัมภ์ฯ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยมูลนิธิ

โรงพยาบาล ๕๐ พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ตรวจคัดกรองสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๙๙,๙๒๘ รูป จาก ๗๗ จังหวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่าพระภิกษุสงฆ์มีค่าน้ำตาลในเลือดสูง (ตรวจเลือด ๔,๗๔๘ ราย พบผิดปกติ ๙๓๖ ราย หรือ ร้อยละ ๑๗.๖) มีประวัติเป็นเบาหวานร้อยละ ๕.๒๓ ความดันโลหิตสูงร้อยละ ๔.๐๑ สูบบุหรี่ ร้อยละ ๔๐.๙ (ข้อมูลเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น ๒๕๐,๔๓๗ รูป)

๑๐. จากการตรวจสุขภาพพระภิกษุสงฆ์-สามเณร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จำนวน ๑,๑๒๒ รูป จาก ๒๘ วัดในกรุงเทพมหานครโดยกรมการแพทย์ ผลการตรวจสุขภาพพบว่า มีพฤติกรรมการสูบบุหรี่ร้อยละ ๑๓.๘ มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคตาร้อยละ ๑๑.๔ โรคภูมิแพ้ร้อยละ ๑๑ โรคกระดูกและข้อ และโรค หู คอ จมูก ร้อยละ ๖.๔ เท่ากัน โรคความดันโลหิตสูงร้อยละ ๕.๘ โรคหลอดเลือดหัวใจร้อยละ ๔.๓ โรคเบาหวานร้อยละ ๔.๒ เมื่อเจ็บป่วยใช้บริการในโรงพยาบาลของรัฐร้อยละ ๗๙.๒ โดยใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าร้อยละ ๓๖.๓ ปัญหาที่พบในการมารับการรักษาพยาบาล ได้แก่ ปัญหาด้านการเดินทางร้อยละ ๒๗.๕ และติดขัดเรื่องข้อปฏิบัติของสงฆ์ร้อยละ ๒๕.๖ และร้อยละ ๔๔.๔ มีการออกกำลังกายนาน ๆ ครั้ง แต่ร้อยละ ๑๗.๕ ไม่เคยออกกำลังกาย มีเพียงร้อยละ ๘.๗ ที่ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ๓ ครั้งต่อสัปดาห์๑๐

๑๑. จากการศึกษาของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์จำนวน ๒๔๖ รูป ใน ๑๑จังหวัด พบว่าพระภิกษุสงฆ์สนใจตรวจสุขภาพร้อยละ ๕๒ จำแนกเป็นการตรวจสุขภาพประจำปีเพียงร้อยละ ๒๑ และตรวจสุขภาพเป็นครั้งคราวร้อยละ ๓๑ พระภิกษุสงฆ์ประมาณครึ่งหนึ่งที่มีปัญหาสุขภาพกาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาโภชนาการ เช่น โรคกระเพาะอาหารและลำไส้ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และไขมันในเลือดสูง๑๑ และจากการศึกษาของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงศ์เขาวลิตกุล ในเขตจังหวัดนครราชสีมาพบว่า พระภิกษุสงฆ์สูบบุหรี่ร้อยละ ๔๐.๒ เฉลี่ยสูบบุหรี่ ๘ มวนต่อวัน โดยประชาชนถวายบุหรี่ให้พระภิกษุสงฆ์ร้อยละ ๑๒.๖ ซื่อเองร้อยละ ๘๙.๖๑๒

๑๒. จากการศึกษาการเจ็บป่วยของพระภิกษุสงฆ์ พบว่าปัญหาส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ สาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากอาหารที่ได้บาตรทำบุญของประชาชน ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงผลเสียต่อการเจ็บป่วยของพระภิกษุสงฆ์ เช่น แกงกะทิ อาหารที่มีไขมันสูง ขนมหวานต่าง ๆ เป็นต้น พฤติกรรมการสูบบุหรี่ ดื่มกาแฟ ดื่มเครื่องดื่มชูกำลังเกินกว่า ๒ ขวดต่อวันและดื่มน้ำสะอาดไม่ถึงวันละ ๖ แก้ว ๑๓,๑๔,๑๕ ฉันทอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ และมีการออกกำลังกายไม่เพียงพอ ๑๓ นอกจากนี้ยังพบว่ามีความเครียดถึงร้อยละ ๕๔๑๕,๑๖,๑๗ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเป็นปัญหาสุขภาพและมีค่าใช้จ่ายในการรักษาสูง เช่น ค่ารักษาพยาบาลของพระภิกษุ

สงฆ์ที่เข้ารับการรักษาโรงพยาบาลสงฆ์ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นจำนวน ๕๖,๔๙๙,๑๙๘ บาท ๑๘ ซึ่งถ้าพระภิกษุสงฆ์ได้รับการส่งเสริมสุขภาพและมีการดูแลสุขภาพพระหว่างเจ็บป่วยที่ีจะลดปัญหาเหล่านี้ลงได้มาก

๑๓. ในการฟื้นฟูสภาพหลังการเจ็บป่วย ยังพบว่าพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังและมีปัญหาทางด้านการเคลื่อนไหวของร่างกายยังไม่ได้รับการเยี่ยมและฟื้นฟูสภาพอย่างถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างจริงจัง ทำให้พระภิกษุสงฆ์ดำเนินชีวิตไปตามลำพัง เป็นสาเหตุให้พระภิกษุสงฆ์ขาดการกินยาอย่างต่อเนื่อง ขาดการทำกายภาพบำบัด ขาดการส่งเสริมสุขภาพที่จำเป็น การดูแลสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต แม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์ที่มีญาติพี่น้องอยู่ใกล้วัดก็ขาดการดูแลเช่นกัน สำหรับการดูแลสุขภาพของพระภิกษุสงฆ์ด้วยตนเองพบว่ามีน้อยมาก ส่วนใหญ่มีเพียงถามทุกข์สุขเท่านั้น และมีค่าใช้จ่ายในการไปพบแพทย์ ไปโรงพยาบาลหรือไปรักษาที่คลินิก ๑๖

๑๔. ด้านการส่งเสริมสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ พบว่า พระภิกษุสงฆ์ยังมีกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพน้อยมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีความร่วมมือกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม กิจกรรมการออกกำลังกายที่พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน คือ การเดินบิณฑบาต การเดินจงกรม การเก็บกวาดลานวัด โบสถ์ วิหาร และการตัดหญ้า เก็บกวาดไปไม้ซึ่งเป็นกิจของพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน การเดิน บิณฑบาตของพระภิกษุสงฆ์จะใช้เวลาเพียงวันละ ๔๕ นาที ถึง ๑ ชั่วโมง ในระยะทางประมาณ ๑-๒ กิโลเมตร ยกเว้น พระภิกษุสงฆ์ในเขตเมืองที่ใช้เวลาประมาณ ๒๐-๔๕ นาที ในระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร เพราะเป็นการเดินบิณฑบาตในตลาดซึ่งอยู่ใกล้วัด๑๖,๑๗

๑๕. ด้านการป้องกันโรคติดต่อในวัด พระภิกษุสงฆ์ยังไม่มีกิจกรรมการป้องกันโรคที่ชัดเจน กิจกรรมบางอย่างดัดจริตในพระธรรมวินัย เช่น การใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ หรือการใส่ทรายที่มีฟอส (ทรายอะเบต) ในภาชนะเก็บกักน้ำเพื่อกำจัดลูกน้ำยุงลาย การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้สุนัขและแมว ถึงแม้มีองค์ประกอบของส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เข้ามาดำเนินการให้แต่ก็ยังไม่ทั่วถึง ไม่มีการควบคุมสัตว์ปีก สำหรับการดูแลสุขภาพส่วนบุคคล พระภิกษุสงฆ์ยังไม่ได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การปฏิบัติที่มีอยู่ในปัจจุบันคือทำตามทีี่สื่อต่าง ๆ นำเสนอ๑๖,๑๗

๑๖. จากข้อมูลผลการสำรวจของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ร่วมกับบริษัทซีมีริเสรออก ปี ๒๕๕๒ จำนวนตัวอย่าง ๖๙๐รูป มีพระภิกษุและสามเณร มีอาการเจ็บป่วยร้อยละ ๗๗ และนิยมไปรักษาที่สถานพยาบาลของรัฐร้อยละ ๕๔ รองลงมาคือซื้อ/หาขายกิน ร้อยละ ๒๗ และไปสถานพยาบาลของเอกชน ร้อยละ ๑๗ ในขณะที่ร้อยละ ๒.๔ ไม่ได้รักษา ทั้งนี้ร้อยละ ๒๙ เสียค่ารักษาพยาบาลเอง และร้อยละ ๓๑ ไม่ใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า สาเหตุ

เนื่องจากส่วนใหญ่ร้อยละ ๒๖ ใช้เวลานานในการรอ หรือเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย ซึ่งมีร้อยละ ๒๑ และไม่ได้อยู่ในภูมิภานาที่ใช้สิทธิสวัสดิการ ฯซึ่งมีร้อยละ ๑๖๑๙

๑๗. จากการศึกษากระบวนการวัดส่งเสริมสุขภาพ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จากวัดจำนวน ๕ แห่งในจังหวัดราชบุรี เชียงใหม่ ตรัง ชัยนาท และนครราชสีมา โดยนำเอาเกณฑ์มาตรฐานวัดส่งเสริมสุขภาพเข้าไปพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในครอบคลุมทั้ง ๕ ด้าน อันได้แก่ สะอาดร่มรื่น สงบร่มเย็น สุขภาพร่วมสร้าง ศิลปะร่วมจิต และชาวประชาร่วมพัฒนา พบว่า ภายใต้แรงศรัทธาและความร่วมมือที่ชุมชนและบุคลากรขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีต่อเจ้าอาวาสวัดที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีวินัย เสียสละ เป็นผู้มื้อธยาศัยดี เป็นกันเองกับชาวบ้าน สามารถดึงภาคีเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดและกิจกรรมต่างๆ อาทิ โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การอบรมปฏิบัติธรรมของเยาวชน การพัฒนาโรงครัววัดที่ได้มาตรฐานเป็นต้น ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคณะกรรมการวัดและชุมชน๒๐

๑๘. กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมอนามัยได้ดำเนินโครงการเครือข่ายพระภิกษุสงฆ์เพื่อการส่งเสริมสุขภาพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยให้ความรู้พระภิกษุสงฆ์แกนนำเพื่อการส่งเสริมสุขภาพทั่วประเทศ จำนวน ๔,๑๑๒ รูป โดยได้รับความร่วมมือ ร่วมใจ จากพระผู้นำฝ่ายบรรพชิต กรรมการวัด ผู้สูงอายุ และประชาชนรอบวัด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้วัดเอื้อโอกาสต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพ พระภิกษุสงฆ์แกนนำ นำความรู้ไปดูแลสุขภาพตนเอง ร้อยละ ๙๐.๖ พระภิกษุสงฆ์ได้ถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชน ร้อยละ ๗๐.๐ และวัดส่งเสริมสุขภาพมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องการส่งเสริมสุขภาพ และอนามัยสิ่งแวดล้อม ร้อยละ ๘๗.๕ นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้อง

๑๙. พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๑ มาตรา ๕ กำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ และตามมาตรา ๖ กำหนดให้บุคคลที่ประสงค์จะใช้สิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ให้ยื่นคำขอลงทะเบียนต่อสำนักงานหรือหน่วยงานที่สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติกำหนด และเลือกหน่วยบริการเป็นหน่วยบริการประจำของตน ๒๑ ซึ่งในคุณสมบัติของผู้มีสิทธิในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าหมายรวมถึงพระภิกษุสงฆ์ด้วย หากไม่ได้เป็นผู้มีสิทธิในระบบประกันสังคม หรือสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ

๒๐. สถานบริการสาธารณสุขในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขทุกแห่ง มีบริการการส่งต่อและดูแลผู้ป่วยต่อเนื่องที่บ้านโดยทีมสหสาขาวิชาชีพ/เจ้าหน้าที่สาธารณสุข การบริการสุขภาพที่บ้านเป็นการให้การดูแลรักษายาบาล ณ ที่อยู่อาศัยของผู้ป่วยโดยมุ่งเน้นการรักษาที่ต่อเนื่อง สนับสนุนและช่วยเหลือผู้ป่วยให้

สามารถช่วยเหลือตัวเองได้โดยเฉพาะผู้ป่วยและสมาชิกในครอบครัวที่มีปัญหาสุขภาพ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยระยะพักฟื้น ผู้ป่วยเรื้อรังหรือพิการรวมทั้งผู้ป่วยระยะสุดท้าย โดยให้บริการด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมป้องกันโรค และฟื้นฟูสุขภาพ คำนึงถึงสังคมและวัฒนธรรมที่บ้านและชุมชนโดยผู้ป่วยและครอบครัวมีส่วนร่วมในการวางแผนการดูแลสุขภาพ สร้างทักษะให้ผู้ป่วยและครอบครัวพึ่งตนเองได้ ลดการเจ็บป่วยและพิการ สร้างคุณภาพชีวิตและอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า นอกจากนี้อาสาสมัครสาธารณสุขที่อยู่ในชุมชนจะร่วมเยี่ยม ติดตามและดูแลผู้ป่วยด้วย แต่พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ที่เป็นโรคเรื้อรังนอนป่วยในกุฏิโดยไม่ได้รับการดูแลผ่านระบบนี้ และไม่มีญาติ/อาสาสมัครมาช่วยดูแลและฟื้นฟูสุขภาพ

๒๑. กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ลงนามความร่วมมือกับสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗ โดยมีมติมหาเถรสมาคม มติที่ ๑๐๓/๒๕๔๗ สนับสนุนให้วัดส่งเสริมสุขภาพเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกวัดพัฒนาตัวอย่าง และกรมอนามัยได้ดำเนินการสนับสนุนให้เกิดวัดส่งเสริมสุขภาพขึ้นในทุกภูมิภาค ในมติที่ ๒๕๓/๒๕๕๒ เรื่องการรายงานผลโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ ให้มีการสนับสนุนโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพโดยสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยนำเสนอในการประชุมเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดเพื่อให้วัดที่มีความพร้อมร่วมสนับสนุนการดำเนินการให้ครอบคลุมทุกตำบล ซึ่งมุ่งเน้นให้วัดมีการปรับปรุงด้านสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดีของพระภิกษุสงฆ์ และฆราวาส วัดเป็นที่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ดูแลสุขภาพกายและใจของคนในชุมชน ปลอดภัยติดต่อ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯ โดยดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการที่มีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนในชุมชนนั้น ๆ ในปัจจุบันมีวัดทั่วประเทศจำนวน ๓๗,๓๓๑ แห่ง เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างจำนวน ๑,๘๒๑ แห่ง และวัดส่งเสริมสุขภาพเพียง ๒,๙๑๔ แห่ง (ข้อมูลพ.ศ.๒๕๕๔) ปัญหา ข้อจำกัด และทางออกของการจัดการปัญหา

๒๒. ปัญหาสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปัญหาโรคเรื้อรัง ประกอบกับพระธรรมวินัยที่เคร่งครัด ขาดการดูแลทั้งในด้านการรักษา การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสุขภาพหลังการเจ็บป่วย และสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงญาติ เป็นผลทำให้เป็นภาวะที่จะต้องได้รับการดูแลอย่างเร่งด่วนในปัจจุบัน

๒๓. การพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านสุขภาพสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์และเหมาะสมกับสถานการณ์ การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดวัดส่งเสริมสุขภาพยังเป็นการแยกส่วนกันดำเนินการส่งผลให้

๒๓.๑ ขาดการพัฒนาศักยภาพพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้มีพระภิกษุสงฆ์เป็นพระแกนนำในการพัฒนาวัด เป็นอาสาสมัครดูแลสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ในวัด พระภิกษุสงฆ์สามารถดูแลสุขภาพของตนเอง และเทศน์สอนประชาชนในชุมชนได้

๒๓.๒ การรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนถวายอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่เป็นโทษต่อสุขภาพพระภิกษุสงฆ์ และหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ ที่จะก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคอ้วน เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคปอด เป็นต้น ยังเป็นเรื่องยากลำบากที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ

๒๓.๓ ขาดการส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาทุกระดับ จัดหลักสูตรการเรียนการสอน การศึกษาวิจัย และการสร้างนวัตกรรมการดูแลสุขภาพพระภิกษุสงฆ์อย่างต่อเนื่อง

๒๓.๔ ขาดเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่ รวมทั้งขาดการบูรณาการการดำเนินงานทั้งภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของพระภิกษุสงฆ์ในพื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาพของชุมชน

๒๔. ดังนั้นเพื่อให้เกิดสุขภาพะอย่างป็นองค์รวมทั่วทั้งสังคมประกอบกับพระภิกษุสงฆ์เป็นประชากรกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสังคม การลดการเจ็บป่วย ความพิการ และการตายจะทำให้เป็นการลดค่าใช้จ่ายในด้านสุขภาพ ตามแนวทางการสร้างสุขภาพ นำการซ่อมสุขภาพ โดยมีการดำเนินการในทุกระดับอย่างบูรณาการ และครบวงจร (บ้าน-วัด-โรงเรียน-สถานบริการสาธารณสุข-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : บวร สอ.) ๒๑ โดยพัฒนาระบบการเฝ้าระวังสุขภาพพระภิกษุสงฆ์โดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เสริมสร้างความเข้มแข็งของพระภิกษุสงฆ์ ชุมชนให้มีศักยภาพในการสร้างสุขภาพะที่ดี มีการพัฒนาวัด และสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ และการควบคุมโรคที่อาจแพร่ระบาดได้ อีกทั้งต้องมีกลไกและระบบเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์เข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้ง่ายและสะดวก มีแนวทางนโยบายมารองรับ เพื่อให้การพัฒนาดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ประเด็นพิจารณาของสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

ขอให้สมัชชาสุขภาพแห่งชาติพิจารณาเอกสาร สมัชชาสุขภาพ &/ ร่างมติ ๓

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐.ราชกิจจานุเบกษา เล่ม๑๒๔/ตอนที่๑๖ก/หน้า๑/๑๙ มีนาคม ๒๕๕๐.
๒. ครูพระดอทเน็ต. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย. มิถุนายน ๒๕๕๑. สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๒. จาก < <http://www.kroophra.net/index.php>>
๓. ทินพันธุ์ นาคตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์; ๒๕๔๓; ๔-๖.
๔. วินัส จันมา. การทบทวนองค์ความรู้ สถานการณ์ นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องประเด็นสุขภาพของพระสงฆ์ ๒๕๕๔.
๕. วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร. โครงการวัด ๕ ส.. (เอกสารอัดสำเนา); ๒๕๕๕.
๖. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสิงห์บุรี.โครงการวัดร่มรื่น พระสุขภาพดี ด้วยวิถีชุมชน.(เอกสารอัดสำเนา); ๒๕๕๕.
๗. วิสุทธิ บุญญโสภิต,นิรชา อัครวิภากุล. นโยบายสาธารณะ: เครื่องมือขับเคลื่อนสุขภาพชุมชน. เอกสารประกอบการประชุมมหกรรมสุขภาพชุมชน ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๕๕. นนทบุรี : สำนักงานวิจัยและพัฒนาสุขภาพชุมชน.
๘. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๙. จาก <http://www.onab.go.th>.
๙. มูลนิธิ ๕๐ พรรษามหาวชิราลงกรณ. รายงานผลการดำเนินงาน โครงการวิเคราะห์ข้อมูล การคัดกรองสุขภาพพระภิกษุ สามเณรในภาพรวม ๗๗ จังหวัดทั่วประเทศ. โครงการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่สำหรับพระภิกษุสามเณร ในพระบรมราชูปถัมภ์ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔.
๑๐. กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. สถิติการอาพาธของพระสงฆ์ที่มารับการตรวจรักษา พ.ศ.๒๕๔๙. โรงพยาบาลสงฆ์. งานเวชระเบียนและสถิติ.
๑๑. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษาแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพของพระสงฆ์ เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เอกสารงานวิจัย.มิถุนายน ๒๕๕๕
๑๒. นุสรณ์ คุณระวนิชพงษ์ และคณะ. สถานการณ์การสูบบุหรี่ของภิกษุ สามเณร แม่ชี และศิษย์วัดในจังหวัดนครราชสีมา. คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงค์เขาวลิตกุล
๑๓. สุวพันธ์ สุวรรณศรี, ทรงคุณ จันทจร และพระสุทธิสารโสภณ. การสร้างความสงบสุขในสังคม. ; ๒๕๕๒: ๗๕-๘๙.
๑๔. เยาวรัตน์ เจริญคำ และคณะ. การสูบบุหรี่ของพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่; ๒๕๔๖: ๑-๕.
๑๕. อัญชลี ประคำทอง และอรพรรณ สุนทวง. การประเมินผลโครงการดำเนินงานสุขภาพจิตโดยพระสงฆ์ โรงพยาบาลมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการกรมสุขภาพจิต ครั้งที่ ๗ วันที่ ๕-๗ กันยายน ๒๕๔๔: ๕๔-๖๕.
๑๖. เตชชา บัวเทศ จีรวรรณ ชงจันหิตรี และธันวา หอมจันทร์. สุขภาพพระสงฆ์ : รูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานควบคุมโรคที่ 2 จังหวัดสระบุรี. ๒๕๕๔.
๑๗. อุทัย สุดสุข. สาธารณสุขในพระไตรปิฎก:บูรณาการสุขภาพดี ซีวีมีสุข. ๒๕๔๔: ๓๐๙-๓๑๒.
๑๘. โรงพยาบาลสงฆ์ กรมการแพทย์. ผลการดำเนินการโครงการพัฒนาสุขภาพพระสงฆ์-สามเณรให้ยั่งยืนแบบองค์รวมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ปี (ระยะที่ ๑ ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - มิถุนายน ๒๕๔๙)
๑๙. สำนักนโยบายและแผน สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. การสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์สามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข.เอกสารวิชาการ. มีนาคม ๒๕๕๔.
๒๐. ผกาภาค กมลพรวิจิตร และ มนุ วาทีสุนทร. กระบวนการวัดส่งเสริมสุขภาพ. เอกสารการวิจัย. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย; ๒๕๔๙.
๒๑. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. คู่มือหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔; ๒๕๕๔.

พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ห้า

ได้พิจารณารายงานเรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ*

ตระหนัก ว่าคนไทยร้อยละ ๘๕ นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งใช้หลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นรากฐานทางประเพณี และวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์มรดกของชาติไทย พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญ ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา พัฒนาการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาสังคม ท้องถิ่น ชุมชน อันเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง สิ่งแวดล้อมภายในวัด และขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชน

กังวล ว่า พระสงฆ์มีปัญหาทางสุขภาพ โดยเฉพาะป่วยเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือดและภาวะไขมันในเลือดสูง ซึ่งสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากอาหารที่ใส่บาตรทำบุญของประชาชน ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงผลเสียต่อการเจ็บป่วยของพระสงฆ์ นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสิ่งที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรค เช่น การสูบบุหรี่ ดื่มกาแฟ ดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง และขาดการออกกำลังกายที่เหมาะสม หากไม่ได้รับการแก้ไขจะกลายเป็นผู้ป่วยรายใหม่

รับทราบ ว่าปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ ได้มีหน่วยงานต่างๆ ดำเนินการแก้ไขปัญหายอยู่แล้ว แต่เป็นเพียงโครงการเฉพาะกิจที่ขาดระบบกลไกการดำเนินงาน ขาดการบูรณาการกับภาคส่วนต่างๆ อย่างจริงจัง และมีการดำเนินงานเฉพาะในบางพื้นที่เท่านั้น และแม้ว่าพระสงฆ์จะมีหลักประกันสุขภาพ แต่เมื่ออาพาธยังมีปัญหาในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข รวมทั้งขาดการดูแลสุขภาพพระสงฆ์อย่างต่อเนื่องและครบวงจร

หวังใฝ่ ว่าหากไม่มีการพัฒนาระบบการส่งเสริมและการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในด้านสุขภาพ จะทำให้กลไกในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และการพัฒนาความดีงามด้านคุณธรรม จริยธรรม ที่สำคัญยิ่งของประเทศไทยก็จะอ่อนแอลง

ชื่นชม ว่าได้มีการดำเนินงานแล้วหลายโครงการ เช่น โครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ โครงการเครือข่ายพระสงฆ์เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข การจัดระบบสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอสีคิ้ว โดยสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาโคราช โครงการแก้ปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่นที่ได้ผล ของเจ้าอาวาสวัดศรีรัตนาราม ตำบลขอนแก่น อำเภอนองม่วง จังหวัดลพบุรี โครงการวัด ๕ ส. โดยคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี และโครงการวัดร่มรื่นพระสุขภาพดี ด้วยวิถีชุมชนจังหวัดสิงห์บุรี

* เอกสารสมัชชาสุขภาพ ๕ /หลัก ๓

๑๔๒
สิ่งที่จะต้องสังคม

เห็นว่า จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิต ปัญญา และสังคม ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้ พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง

จึงมีมติดังต่อไปนี้

๑. ขอให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนองงานคณะสงฆ์) เป็นหน่วยงานหลักในการประสานกับกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม สถาบันวิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนและภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้

๑.๑ พัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและสถานการณ์ด้านสุขภาพ

๑.๒ ร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา ดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน

๑.๓ ดำเนินการและพัฒนาการขึ้นทะเบียนพระสงฆ์ และจัดทำระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์ทั่วประเทศ เพื่อประโยชน์ด้านสถิติและสวัสดิการอันพึงมีพึงได้ของพระสงฆ์ โดยให้คำนึงถึงความถูกต้องของสถานะความเป็นพระสงฆ์

๑.๔ ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนางานกิจกรรมสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา โดยมีภิกษุเป็นแกนนำ ในการดำเนินการเพื่อดูแลสุขภาพตนเองและพระสงฆ์ในพื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาพของชุมชน โดยคำนึงถึงการพัฒนাজิต เช่น การทำสมาธิภาวนา การเดินจงกรม ทั้งนี้ให้มีการสนับสนุนภิกษุได้เข้าศึกษาเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

๑.๕ ร่วมกับองค์กรชุมชน ในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ในพื้นที่ ให้ครอบคลุมและทั่วถึง

๑.๖ ร่วมกับคณะสงฆ์ กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยสงฆ์ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับ “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ไว้ในหลักสูตรต่างๆของพระสงฆ์ ได้แก่ หลักสูตรการอบรมพระสังฆาธิการ หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ หลักสูตรพระธรรมจาริก และหลักสูตรพระสงฆ์นักพัฒนา

๒. ขอให้กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน/ภาคี/เครือข่าย ที่ให้บริการด้านสุขภาพทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะสงฆ์ ชุมชน และภาคประชาชนในพื้นที่ ดำเนินการ

๒.๑ พัฒนาระบบและรูปแบบการบริการด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพเบื้องต้น การตรวจคัดกรองโรคเรื้อรัง การติดตามเยี่ยมและการดูแลสุขภาพที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ทุกพลภาพ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

๒.๒ รมรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักในการถวายเป็นทาน ด้วยอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่เป็นโทษต่อสุขภาพพระสงฆ์ และหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุหรี่ยี่จะก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง

๓. ขอให้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้บริการของสถานบริการ สาธารณสุข เพื่อเอื้อให้พระสงฆ์ได้เข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข สามารถรับบริการได้ทุกสถานบริการ สาธารณสุขของรัฐและเอกชนที่เป็นเครือข่ายบริการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพในพื้นที่

๔. ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ส่งเสริมสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทุก แห่ง และสถาบันการศึกษาอื่นๆ ทำการศึกษาวิจัยและสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ พระสงฆ์ รวมทั้งพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์

๕. ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานหรือ คณะกรรมการในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน

๖. ขอให้คณะสงฆ์ และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา

๖.๑ พัฒนารูปแบบ แนวทาง กระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาสุขภาพของ พระสงฆ์และชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ

๖.๒ ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการพัฒนาวัดให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานวัดส่งเสริมสุขภาพ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามแผนงานที่จะกำหนดขึ้นร่วมกัน

๗. ขอให้สมาชิกสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ส่งเสริมสนับสนุน และนำประเด็น “พระสงฆ์กับการพัฒนา สุขภาวะขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ต่อไป

๘. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ รายงานความก้าวหน้าต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๗